

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TOPKAPI VE DOLMABAĞÇE SARAYLARI'NIN BİYOFİLİK
TASARIM KRİTERLERİNE GÖRE İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Buşra TOPTAŞ

Mimarlık Ana Bilim Dalı
Mimarlık Programı

MART, 2023

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**TOPKAPI VE DOLMABAĞÇE SARAYLARI'NIN BİYOFİLİK
TASARIM KRİTERLERİNE GÖRE İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Buşra TOPTAŞ
(Y1913.050069)

Mimarlık Ana Bilim Dalı
Mimarlık Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Alev ERARSLAN GÖÇER

MART, 2023

ONAY FORMU

ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Topkapı ve Dolmabahçe Sarayları’nın Biyofilik Tasarım Kriterlerine Göre İncelenmesi” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça ’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.
(21/03/2023)

Buşra TOPTAŞ

ÖNSÖZ

Çalışma kapsamında engin bilgi ve tecrübesiyle bana ışık tutan, titiz ve özenli eleştirileri ile çalışmamı yönlendiren saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Alev ERARSLAN GÖÇER'e tüm içtenliğimle teşekkürlerimi sunuyorum ve son olarak çalışmamda desteğini ve bana olan güvenini benden esirgemeyen eşim Bahtiyar TOPTAŞ'a ve beni bu günlere sevgi ve saygı kelimelerinin anlamlarını bilecek şekilde yetiştirerek getiren ve benden hiçbir zaman desteğini esirgemeyen bu hayattaki en büyük şansım olan babam Sadettin ERCAN ve annem Bilsen ERCAN'a sonsuz teşekkürler.

Mart, 2023

Buşra TOPTAŞ

TOPKAPI VE DOLMABAHÇE SARAYLARI’NIN BİYOFİLİK TASARIM KRİTERLERİNE GÖRE İNCELENMESİ

ÖZET

Biofilik Tasarım; doğanın insan yaşamına entegre edilerek yaşam sürmesinin olumlu sonuçlar vereceğini savunan bir yaklaşımdır. Mimarlıkta ise doğa-insan birleşiminin sonuçlarında ortaya çıkan mekan tasarımı olarak hayata geçirilmesidir. Bu tasarım anlayışı insanların yaşadığı ortama doğa ile birlikte yön vermeyi sağlamaktadır. İnsanoğlu var olduğu günden beri doğa ile ayrılmaz bir bütün olarak düşünülmelidir. Mekan; doğa ile birlikte var olmuş ve var olacakların oluşum noktasıdır. Modern zamanda kentleşme ve betonlaşma artınca hastalıklı şehirler ortaya çıktı. Teknolojinin gelişimiyle hayatımız kolaylaştı ama insan doğadan uzaklaştı. Buna etken olan faktörler pandemi, küresel ısınma, ekonomi gibi problemlerdi. Oluşan bu problemlerden dolayı biyofilik tasarımın 14 kriteri çözüm olarak yaşam alanlarında yerini almaya ve uygulanmaya başlandı. Duvarlar doğaya benzer tonlarla renklendi, pencerelerden gün ışıkları daha fazla alınmaya başlandı, ahşap mobilyalar kullanıldı, hasır, pamuk ve keten gibi malzemeler tercih edilmeye başlandı. İç mekan süslemeleri artık tamamen doğaya dönük şekilde tasarlandı. Anlaşıldı ki bu süreçte yaşam alanlarına doğadan elemanlar yerleştirmesek insanoğlunun mutluluk seviyeleri düşmekte, insanlar yalnızlaşmakta ve depresyon riski artırmaktaydı. Artan bu mutsuzluk sendromu sağlıksız toplumlara zemin hazırladı. Kentleşmenin getirdiği bu tür negatif etkilere karşı alternatif bir çözüm olarak biyofilik tasarım anlayışı önem kazandı. Her şeyi günümüzde teknoloji ile kolay bir şekilde elde etsek de doğadan hiçbir zaman kopulmamalıdır. Çalışmada İstanbul’da var olan Topkapı Sarayı ve Dolmabahçe Sarayı’nı biyofilik tasarımın 14 kriterine göre incelenip yorumlanmaktadır. Geçmişten günümüze biyofilik mimarlık hayatımızda insan var oldukça sürdürülmektedir. Topkapı Sarayı ve Dolmabahçe Sarayı Osmanlı’nın saltanatına yüzyıllardır ev sahipliği yapmış biyofilik mimarlık özelliği taşıyan mekânlar görevi görmektedir. Saraylarımızın

doğayla iç içe olma amacı savaştan dönen sultanın ve devlet büyüklerinin dinlenme ihtiyacını gidermek ve üç kıtaya hükmetmenin verdiği zorlu yaşamın beden ve ruh yapısındaki iyileştirmeyi rehabilite eden bir mekân tasarımıdır. Saraylar doğa ile uyum içinde tasarlandığında insana huzur ve dinginlik vermektedir. Sarayda taş, ahşap, seramik, işleme, halı sanatlarında olduğu gibi; hataîler, rûmîler, servi ağaçları, bahar dalları, karanfiller, lâleler ve geometrik süslemelerin yanı sıra sülüs ve talik yazıların ahenkle duvarlarda dans edişleri bile görülmektedir. Hangi mekan tasarlanırsa tasarlansın saray, dini, sağlık, eğitim yapıları her bir mekanda biyofilik tasarımı kullanılmışsa insan için uyumlu, huzurlu alanlar kurmuş olunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Biyofilik tasarım, Topkapı Sarayı, Dolmabahçe Sarayı, Biyofilik tasarım 14 kriteri, İnsan

INVESTIGATION OF TOPKAPI AND DOLMABAHÇE PALACES ACCORDING TO BIOPHILIC DESIGN CRITERIA

ABSTRACT

Biophilic Design; It is an approach that argues that living life by integrating nature into human life will yield positive results. In architecture, it is the realization of the space design that emerges as a result of the nature-human combination. This design approach provides direction to the environment where people live together with nature. Human beings should be considered as an inseparable whole with nature since the day they existed. Place; It is the point of formation of things that have existed and will exist together with nature. As urbanization and concretization increased in modern times, futuristic cities emerged. With the development of technology, our life has become easier, but humans have moved away from nature. The factors that contributed to this were problems such as pandemic, global warming, economy. In this difficult time of life, emptiness and insensitive corners in living spaces began to stand out. Due to these problems, 14 criteria of biophilic design have started to take their place and be applied in living spaces as a solution. The walls were colored with nature-like tones, more daylight began to be received from the windows, wooden furniture was used, materials such as straw, cotton and linen began to be preferred. The decorations are now designed in a completely nature-oriented way. It was understood that if we did not place elements from nature in living spaces during this process, the happiness levels of human beings would decrease, people would become lonely and the risk of depression would increase. This increasing unhappiness syndrome paved the way for unhealthy societies. As an alternative solution to such negative effects of urbanization, the concept of biophilic design gained importance. Although we can handle everything easily with technology today, we should never be disconnected from nature. In the study, Topkapı Palace and Dolmabahçe Palace in Istanbul are examined and interpreted according to 14 criteria of biophilic design.

From past to present, biophilic architecture has been maintained in our lives as long as people exist. Topkapı Palace and Dolmabahçe Palace serve as places with biophilic architecture that have hosted the Ottoman sultanate for centuries. The aim of our palaces to be intertwined with nature is to meet the resting needs of the sultan and the statesmen who returned from the war, and to rehabilitate the improvement in the body and soul structure of the difficult life of ruling three continents. When the palaces are designed in harmony with nature, they give people peace and tranquility. As in stone, wood, ceramics, embroidery and carpet arts in the palace; In addition to Hataîs, Rumi, cypress trees, spring branches, carnations, tulips and geometric ornaments, even the dancing of thuluth and talik scripts on the walls can be seen. No matter which place is designed, if the biophilic design is used in each place of the palace, religious, health and educational buildings, harmonious and peaceful spaces will be established for people.

Keywords: Biophilic design, Topkapı Palace, Dolmabahçe Palace 14 criteria of biophilic design, Human

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ONUR SÖZÜ	i
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	xv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xvii
I. GİRİŞ	1
A. Çalışmanın Amacı	3
B. Çalışmanın Kapsamı.....	4
C. Çalışmanın Yöntemi	5
II. DOĞA MERKEZLİ TASARIM KAVRAMLARI	7
A. Organik Mimarlık	7
B. Yeşil Tasarım.....	9
C. Ekolojik Tasarım	10
D. Biyomimikri.....	11
E. Rejeneratif Tasarım	12
F. Biyofilik Tasarım.....	13
III. BİOFİLİK TASARIM.....	17
A. Biofiliya Kavramı	17

B. Biofilik Tasarım İlkeleri	18
C. Biofilik Tasarımın Nitelikleri	19
D. Biyofilik Tasarımda İnsan-Mekân Etkileşimleri	20
E. Biyofilik Tasarım Modelleri	23
1. .Doğayla Görsel Bağlantı	23
2. Doğayla Görsel Olmayan Bağlantı	24
3. Ritmik Olmayan Duyusal Uyarı	25
4. Termal ve Hava Akışı Değişkenliği	26
5. Suyun Varlığı	28
6. Dinamik ve Dağıtılmış Işık	30
7. Doğal Sistemlerle Bağlantı	32
8. Biyomorfik Formlar ve Desenler	33
9. Doğa ile Malzeme Bağlantısı	35
10. Karmaşıklık ve Düzen	36
11. Olasılık	38
12. Sığınak	40
13. Gizem	42
14. Risk/Tehlike	43
IV. OSMANLI SARAYLARI.....	45
A. Tarihsel Süreçte Osmanlı Sarayları	45
1. Topkapı Sarayı	49
2. Dolmabahçe Sarayı	56
V. BİOFİLİK TASARIM MODELLERİ VE OSMANLI SARAYLARI ÖRNEKLERİYLE İNCELENMESİ.....	61
A. Doğayla Görsel Bağlantı.....	61
B. Doğayla Görsel Olmayan Bağlantı	66

C. Ritmik Olmayan Duyusal Uyarı	67
D. Termal ve Hava Akışı Değişkenliği	71
E. Suyun Varlığı.....	74
F. Dinamik ve Dağıtılmış ı ışık	77
G. Doğal Sistemlerle Bağlantı	79
H. Biyomorfik Formlar ve Desenler.....	82
İ. Doğa ile Malzeme Bağlantısı.....	86
J. Karmaşıklık ve Düzen	88
K. Olasılık.....	91
L. Sığınak	93
M. Gizem.....	96
N. Risk/Tehlike.....	98
VI. DEĞERLENDİRME	101
VII. SONUÇ	107
VIII. KAYNAKLAR	111
EKLER	125
ÖZGEÇMİŞ.....	133

KISALTMALAR LİSTESİ

cm	: Santimetre
M.Ö.	: Milattan önce
yy.	: Yüzyıl

ÇİZELGELER LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 1. Biyofilik Tasarımın Deneyimleri ve Nitelikleri	20
---	----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.	Ulanan Eco-Luxury Resort/Endonezya.....	8
Şekil 2.	Ulanan Eco-Luxury Resort/Endonezya.....	8
Şekil 3.	Ulanan Eco-Luxury Resort/Endonezya.....	9
Şekil 4.	CABI Genel Merkezi/ Birleşik Krallık	10
Şekil 5.	Edit Tower/Singapur	11
Şekil 6.	Lotus (Bahai) Tapınağı/Hindistan.....	12
Şekil 7.	Kendeda Binası	13
Şekil 8.	Biyofilik Ofisler/İspanya.....	15
Şekil 9.	Biyofilik Ofisler/İspanya.....	15
Şekil 10.	Biyofilik Ofisler/İspanya.....	16
Şekil 11.	Biyofili kavramının gelişimi ve etkileyen teoriler.	17
Şekil 12.	Nôm Villa/ Vietnam.....	24
Şekil 13.	Resende Villaları ve Barracuda Beach Hotel & Villa /Brezilya	25
Şekil 14.	Wild Mile/ABD.....	26
Şekil 15.	Playa Viva/ Meksika	27
Şekil 16.	Playa Viva/ Meksika	27
Şekil 17.	Kalrav Villa / Hindistan	29
Şekil 18.	Kalrav Villa / Hindistan	29
Şekil 19.	Mohamed Abdulkhaliq Gargash Camii / Dubai.....	31
Şekil 20.	Mohamed Abdulkhaliq Gargash Camii / Dubai.....	31
Şekil 21.	Heidentempel Pavyonu(pagan tapınağı)/Almanya	32

Şekil 22.	Heidentempel Pavyonu(pagan tapınağı)/Almanya.....	33
Şekil 23.	Qionglai Bambu Köşkü / Çin	34
Şekil 24.	Qionglai Bambu Köşkü / Çin	35
Şekil 25.	Villa Mandra/Yunanistan	36
Şekil 26.	Villa Mandra/Yunanistan	36
Şekil 27.	Comillas Papalık Üniversitesi Ana Ruhban Okulu Kilisesi/İspanya	38
Şekil 28.	Comillas Papalık Üniversitesi Ana Ruhban Okulu Kilisesi/İspanya	38
Şekil 29.	Hammerfest Yürüyüş Kabinleri/Norveç	39
Şekil 30.	Hammerfest Yürüyüş Kabinleri/Norveç	40
Şekil 31.	The Ark Cabin/Çin	41
Şekil 32.	The Ark Cabin/Çin	42
Şekil 33.	São Geraldo Köşkü/Brezilya	43
Şekil 34.	São Geraldo Köşkü/Brezilya	43
Şekil 35.	Alpine Shelter Skuta/Slovenya.....	44
Şekil 36.	Alpine Shelter Skuta/Slovenya.....	44
Şekil 37.	Boz-Üy-Keçe Çadır Örneği.....	46
Şekil 38.	Bey(Bursa) Sarayı	47
Şekil 39.	Edirne Sarayı Plan Şeması	48
Şekil 40.	Rus fotoğrafçı Dmitri İvanoviç Ermakov'un 1870'lerde çektiği fotoğraflarda Babüssade Kapısı ve arkasından Cihannüma Kasrı'nın kulesi	49
Şekil 41.	Topkapı Sarayı (kuşbakışı).....	50
Şekil 42.	Topkapı Sarayı I.Avlu	51
Şekil 43.	Topkapı Sarayı II.Avlu.....	52
Şekil 44.	Topkapı Sarayı III.Avlu	53
Şekil 45.	Topkapı Sarayı IV.Avlu	54
Şekil 46.	Bâb-ı Hümâyün Kapısı (Melling,1819).....	54

Şekil 47.	Bâbüsselâm Kapısı (Pascal Sebah,1883)	55
Şekil 48.	Bâbüssaâde Kapısı (Milli Saraylar Başkanlığı,2022)	55
Şekil 49.	Dolmabahçe Sarayı (Denizden Görünümü)	57
Şekil 50.	Dolmabahçe Sarayı Vaziyet Planı.....	58
Şekil 51.	Topkapı Sarayı II. Avlu-İstanbul	63
Şekil 52.	Dolmabahçe Sarayı -İstanbul	64
Şekil 53.	Abdullah Frères /Gülhane Parkı –İstanbul.....	64
Şekil 54.	Topkapı Sarayı Divan Meydanı, Hünernâme, 16. yüzyıl, (İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi; Harman, M. (2015).	65
Şekil 55.	Ceylan yalakları ve kuş küvetleri/Topkapı Sarayı-İstanbul	65
Şekil 56.	Topkapı Sarayı-İstanbul	67
Şekil 57.	Dolmabahçe Sarayı-İstanbul	67
Şekil 58.	Bağdat Köşkü/ Topkapı Sarayı-İstanbul	69
Şekil 59.	Topkapı Sarayı Lale Bahçesi.....	69
Şekil 60.	Topkapı Sarayı II. Avlu.....	70
Şekil 61.	Kuşluk bahçesi/Dolmabahçe Sarayı-İstanbul.....	70
Şekil 62.	Dolmabahçe Sarayı Kuşulu Havuz	71
Şekil 63.	Topkapı Sarayı-İstanbul	72
Şekil 64.	Topkapı Sarayı-İstanbul	72
Şekil 65.	Dolmabahçe Sarayı-İstanbul	73
Şekil 66.	Dolmabahçe Sarayı-İstanbul	73
Şekil 67.	İncirlik Bahçesi/Topkapı Sarayı-İstanbul.....	74
Şekil 68.	Topkapı Sarayı Enderun Avlusu	75
Şekil 69.	Lale Bahçesinde bulunan fiskiyeli havuz/Topkapı Sarayı-İstanbul.....	75
Şekil 70.	Kuşulu Havuz/Dolmabahçe Sarayı.....	76
Şekil 71.	Harem-i Humayun/Dolmabahçe Sarayı	76

Şekil 72.	Hünkâr Hamamı/Topkapı Sarayı-İstanbul	77
Şekil 73.	Revan Köşkü/Topkapı Sarayı.....	78
Şekil 74.	Harem-i Hümayun Ana Giriş Kapısı/Topkapı Sarayı	78
Şekil 75.	Hünkâr Hamamı cam tonozu/Dolmabahçe Sarayı-İstanbul	79
Şekil 76.	Topkapı Sarayı’nda Laleler	80
Şekil 77.	Topkapı Sarayı’nda kış.....	80
Şekil 78.	Dolmabahçe Sarayı’nda Sonbahar	81
Şekil 79.	Dolmabahçe Sarayı’nda Yaz	81
Şekil 80.	Dolmabahçe Sarayı’nda Kış	82
Şekil 81.	Fatih Sultan Mehmed’in Has Oda kubbesi/Topkapı Sarayı.....	84
Şekil 82.	Hünkâr Sofası/Topkapı Sarayı	84
Şekil 83.	Muayede Salonu’nun Sütunları/Dolmabahçe Sarayı	85
Şekil 84.	Muayede Salonu’nun Kubbesi/Dolmabahçe Sarayı.....	85
Şekil 85.	Hazine Kapı/Dolmabahçe Sarayı	86
Şekil 86.	Revan Köşkü/ Topkapı Sarayı.....	87
Şekil 87.	Kristal Merdivenler/Dolmabahçe Sarayı.....	88
Şekil 88.	Karaağalar Taşlığı’na bakan Şadırvanlı Sofa/ Topkapı Sarayı	90
Şekil 89.	Muayede Salonu/Dolmabahçe Sarayı	90
Şekil 90.	İftariye Köşkü/ Topkapı Sarayı	92
Şekil 91.	Adalet Kulesi(Kasr-ı Adl)/Topkapı Sarayı.....	92
Şekil 92.	Dolmabahçe Sarayı Balkon	93
Şekil 93.	Harem-i Hümayun Hünkâr Sofası /Topkapı Sarayı	94
Şekil 94.	Avlu Namazgahı/Topkapı Sarayı	94
Şekil 95.	II.Avlu /Topkapı Sarayı.....	95
Şekil 96.	Atatürk’ün Odası/Dolmabahçe Sarayı.....	95
Şekil 97.	Atatürk’ün Çalışma Odası/Dolmabahçe Sarayı	96

Şekil 98.	Kara Ağalar Taşlığı/Topkapı Sarayı	97
Şekil 99.	Dolmabahçe Sarayı Bahçesi.....	97
Şekil 100.	At rampası/ Topkapı Sarayı.....	98
Şekil 101.	At rampası/Topkapı Sarayı.....	99
Şekil 102.	Altın Yol/Topkapı Sarayı	99
Şekil 103.	Topkapı Sarayı	100
Şekil 104.	Dolmabahçe Sarayı	100

I. GİRİŞ

“Yaşam” ve “sevgi” kelimelerinin birleşimiyle oluşan biyofilik kavram doğaya duyulan pozitif duyguları ifade eder(Kayıhan,vd. 2017; Genç,vd. 2018:1). “Biyofili” kavramını ilk kullanan kişi Psikolog Eric Fromm’dur. Fromm, biyofili kavramını “Hayata ve yaşayan varlıklara içten gelen doğal sevgi” olarak betimlemiştir (Abdollahi ve Oktay,2020). Gelişimini ve ilerlemesine katkıda bulunan isim ise 1984 yılında ‘Biophilia’ kitabıyla ‘insan diğer canlı organizmalara karşı doğuştan gelen duygusal yakınlık’ terimiyle Edward Wilson’ biofilik kavramı tanımlamıştır. Biofilik tasarım anlayışını ilk kullanan kişi ise Stephen Kellert’dır. Stephen Kellert ise biofilik tasarımı ‘inşa edilmiş çevrenin tasarımı için biyofili fikrinin değerlendirmesi’ diyerek tanımlamıştır. İnsan ve doğa yaşamının ilişkisini bir arada veya ayrı ayrı inceleyen tasarımlar bulunmaktadır. Bu tasarımlar; yeşil tasarım, organik mimari, biyomimikri, rejeneratif tasarım ve ekolojik tasarımdır (Şenozan, 2018). Sanayileşmenin kentsel alanlar üzerindeki değişen etkilerinden dolayı kent ve nüfuslarda çeşitli ihtiyaçların farklılıklarından ve bu ihtiyaçların karşılanamaması ile birlikte sorunlar oluşmuştur. Sağlıksız ve tehlikeli mekanlar, altyapı sorunları, doğal afetler, salgınlar, çarpık kentleşmeler gibi sorunlar kentlerin daha karmaşık ve yaşanamaz hale gelmesine sebep olmuştur(Akpınar,vd. 2019). Sanayileşmenin kentler üzerindeki olumsuz etkilerinden dolayı sağlıksız çevreler insan hayatını etkilemeye başlamıştır. Bu problemlerden dolayı son birkaç yüzyılda mevcut durumların düzeltilmesi doğrultusunda sorunlar üzerinde yaptırımlar gündeme gelmeye başlamıştır. Benzer sorunlar ve deneyimler sonucunda ‘biyofili’ kavramı üzerine yoğunlaşmaya başlanmıştır.

Kellert (2014)’ a göre Biyofili; bireylerin fiziksel ve zihinsel sağlık, yaşamsal memnuniyet ve tatmin için kalıtsal olarak doğaya ihtiyaç duymaları ve bu nedenle doğaya dönme, doğayla bütünleşme çabası olarak tanımlanabilmektedir. Biofilik Tasarım; doğanın insan yaşamına entegre edilerek yaşam sürmesinin olumlu sonuçlar vereceğini savunan bir yaklaşımdır.

Mimarlıkta ise bu anlayış doğa-insan birleşiminin sonuçlarında ortaya çıkan mekan tasarımı olarak hayata geçirilmesidir.

Mekan; doğa ile birlikte var olmuş ve var olacakların oluşum noktasıdır. Bundan dolayı geçmiş ve geleceği birlikte yaşatmalıdır. Mimarlar bina değil bir yaşam alanı yaratırlar. İçinde bulunan mekanlar sadece alışkanlıkları, karakterleri yansıtmaz tamamıyla belirler.

Browning, Ryan ve Clancy 2014 yılında insan ve yaşadığı çevre için biyofilik tasarım adı altında kentleri doğa ile iyileştiren, sağlıklılaştıran ve düzenleyen bir takım öneriler yayınladılar (Akpınar, vd.2019).

Biofilik mekan kalıpları; mekanda doğa(doğanın direk deneyimi),doğaya benzeşme(dolaylı doğa deneyimi),mekanın doğası(mekan ve yerin deneyimi) olmak üzere 3 kategori ve bunun alt başlıkları olarak; doğayla görsel bağlantı, doğayla görsel olmayan bağlantı ,ritmik olmayan duyusal uyarı ,termal ve hava akışı değişkenliği, suyun varlığı, dinamik ve dağıtılmış ışık, doğal sistemlerle bağlantı, biyomorfik formlar ve desenler,

doğa ile malzeme bağlantısı, karmaşıklık ve düzen, olasılık, sığınak, gizem, risk/tehlike olmak üzere 14 nitelikle adlandırılmaktadır.

Bu Tasarım sadece modern zaman fikri değil ,dillere dökülmeden yazının bile icat olmadığı zamanlarda kültür miraslarımızda dahi kullanılmıştır. Antik Mısır, Roma, Yunan tapınakları sütun başlıklarında bitki figürlerinden ilham alınıp yapılmıştır. Tapınak duvarları çeşitli doğa figürleriyle bezelenmiştir.

M.Ö Mezopotamya bölgesinde avcı-toplayıcı olarak yaşam süren insanoğlu doğa eğilimli olup mağaralarında yaşam alanlarında doğa figürlerine yer vermiş ve bunu ileri tarihlere aktarmıştır. 20. yy da bile atalarımızdan kalan doğa etkileri yeşil tasarım ve sürdürülebilir mimariyi de içinde barındıran biyofilik tasarım günümüz modern yorumuyla tasarımlarda görülmektedir(Demirbaş ve Demirbaş, 2019). Eski dönem saraylarında doğaya fazlasıyla yer verilmiştir. Çünkü saraylar o dönem çekilen savaşların karmaşalarının dinlenme toplanma alanlarıydı devletin yönetim merkezleriydi. El Hamra sarayı, Versay sarayı, Schönbrunn Sarayı, Palazzo Pitti gibi önemli sarayların her biri bu tasarım anlayışını yansıtmaktadır. Türkiye örnekleri ise; Topkapı Sarayı, Yıldız Sarayı, Beylerbeyi Sarayı, Dolmabahçe Sarayı, Çırağan Sarayı, İshak Paşa Saraylarıdır. Saraylarda yer alan

çeşitli ülkelerden getirilen çiçek ve ağaçlarla dolu avluları, su öğeli havuzları ve çeşmeleri, birçok kültürü içinde barındıran bahçelerden oluşan alanlar saray halkına huzur ve dinginlik vermekteydi. Sarayın tefrişleri için kullanılan kumaşlar insan bedenine uygun özel olarak getirilmiş ve dikilmişlerdir. Saraylarda bulunan duvarlar farklı renk ve desenlerde olsalar da insan gözüne hitap eden doğa içi tasarımlar kullanılmıştır. Bu çalışma biyofilik tasarımla Topkapı Sarayı ve Dolmabahçe Sarayı incelenerek sayılar üzerinde yoğunlaşmaktadır.

A. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Topkapı Sarayı ve Dolmabahçe Saraylarının biyofilik tasarım kriterlerine göre incelenmesidir. Biyofilik tasarım anlayışını ve 14 kriterini açıklamak ve Türkiye'deki saray örnekleri olan Topkapı Sarayı ve Dolmabahçe Sarayı'nı inceleyerek değerlendirmektir.

Geçmişten günümüze biyofilik mimarlık hayatımızda insan var oldukça sürdürülmektedir. Topkapı Sarayı ve Dolmabahçe Sarayı Osmanlı Hanedanlığı için önemli mekanlar olup biyofilik tasarım anlayışıyla özdeşleşmiş saraylardır. Topkapı Sarayı'nın doğayla iç içe olma amacı ise savaştan dönen sultanın dinlenme ihtiyacını gidermek için beden ve ruh yapısındaki iyileştirmeyi rehabilite eden bir mekân tasarımıdır. Sadece hünkar için değil, sarayda yaşayanlar için de harem şartları zor kabul edilmekteydi. Bu düzeni sağlamak için mekânın etkisi de fazlaydı. Mekânla doğa uyum içinde olduğu zaman insana huzur ve dinginlik vermektedir. Sarayda taş, ahşap, seramik, işleme, halı sanatlarında olduğu gibi; hataîler, lâleler, bahar dalları, rûmîler, servi ağaçları, karanfiller ve geometrik süslemelerin yanı sıra talik ve sülüs yazıları bile görülmektedir. Aynı zamanda Dolmabahçe Sarayı'nda da benzer etkiler ve izlenimler bulunmaktadır.

Topkapı Sarayı ve Dolmabahçe Sarayının tasarım ve planlama sürecinde yapılan müdahaleleri incelemek, yapılarda bulunan işlevin biyofilik tasarım anlayışı altında 14 model çerçevesinde sonuçlarını incelemek. Sarayların planlama ve tasarım süreçlerinde yapılanlar doğa-insan yaşamına ilişkin sonuçlarından bahsedilecek, saraylarda yapılan plan ve tasarımlardan insan yaşamına etkilerinin ne gibi etkileri olmuştur incelenecek, saraylarda uygun işlev

seçimini etkileyen değerlendirme kriterleri ve biyofilik tasarımda mevcut binalara yaklaşımlar ele alınacaktır.

Biyofili tasarımın 14 modeli kapsamında saraylarımızın incelenmesi ve yorumlanmasına dikkat çekilmektedir. Modern zamanın biyofilik tasarım örnekleri çok olmasının yanı sıra, kültür varlıklarımız olan saraylarımızda bile bu tasarım anlayışı görülmektedir. Aynı zamanda bu yapılar modern zaman tasarımcılarına da ışık tutmaktadır. Osmanlı mimarisine de iç ve dış tasarımlarda doğa figürü ön planda tutulmuştur. Su öğeleri her alanda kullanılmaya özen gösterilmiş, çiçek ve ağaçlarla süslenen avlulara, bahçelere yer verilmiş bu sayede saray halkı ve sultan için doğa ile bir bütün halinde yaşam sürme temeli oluşturarak hayata geçirilmiştir. Topkapı Sarayı ve Dolmabahçe Sarayı dünyanın en nadide saraylarındanlardır. Bugün modern yaşam için biyofilik mimarlık konuşuluyorken o zamanlar doğa insan ilişkileri düşünülüp Topkapı Sarayı, Dolmabahçe Sarayı biyofilik tasarımın özelliklerini taşıyan mekanlar olarak tasarlanmıştır. Osmanlı Saray tasarımları içindeki mekanlarda, yaşam alanları da, bahçelerinde, avlularında, çeşitli ülkelerden gelen farklı ağaç ve çiçek türlerinin zenginliğinde biyofilik tasarım görülmektedir.

B. Çalışmanın Kapsamı

Çalışmada tarihi yapılardaki biyofilik özelliklerin neler olabileceği ve nasıl okunabileceği bir Osmanlı eseri olan Topkapı Sarayı ve Dolmabahçe Sarayı örnekleri ile ele alınmaktadır. Literatürde tanımlanan 14 temel biyofilik parametreden, saraylarımızda tespit edilen değişkenlikler, tecrübeler ve fotoğraflarla birlikte incelenip değerlendirilmiştir. Doğa ile görsel bağlantı kuran avluları, işitme, koku, dokunma gibi duyuları da aktive eden bahçeleri, ritmik özelliklerle insanı harekete geçiren mekanda bulunan doğa elemanları, su öğelerinin kullanıldığı hamamları, havuzları ve çeşmeleri, doğal bir şekilde ışık-gölge oyununa sahip harem daireleri, köşkleri, doğal malzeme kullanımına uygun şekilde tasarlanan kişisel alanlarıyla saray mekanları ve eşyaları biyofilik tasarımın 14 kriteri ile incelenmektedir. Sonuç olarak saraylarımızda günümüz mimarisini zenginleştirecek iyileştirici özelliklere sahip birçok biyofilik verinin bulunduğu tespit edilecektir.

C. Çalışmanın Yöntemi

Biyofilik tasarım, kentlerde yaşam süren insanların, doğaya özlem duyma ve doğayı mekanlara dahil etme fikridir. Bu tasarım fikri mekanlarda kullanılan doğa temaları için çözümler ve öneriler sunmaktadır(Acar ve Acar,2020). Bu çalışma da kullanılan araştırma yönteminde saraylar biyofilik tasarım açısından değerlendirilmektedir. Çalışmada, saray yaşam alanları için incelenmesi yapılan biyofilik tasarım kriterleri literatür araştırması yöntemi kullanılarak belirlenmektedir.

Bu çalışma, konunun sadece modern zaman tasarım anlayışı değil, geçmiş dönem tarihindeki mekanlarda da somut bir şekilde kullanıldığı anlatılmaktadır. Biyofilik tasarım 14 kriterlerini ve saray içindeki saray halkının yaşamlarının üzerindeki etkilerini araştırıp incelemektedir.

Çalışma alanı olarak, biyofilik tasarım unsurlarına sahip olan İstanbul ilinde bulunan Topkapı Sarayı ve Dolmabahçe Sarayı olarak yer verilmektedir. Çalışmada belirtilen sarayların çalışmada tanımlanan biyofilik tasarım kriterleri açısından değerlendirilmesi, saraylarda görülen incelemelerden, plan ve projeler fotoğraflar üzerinden yapılan analizlerden 14 biyofilik tasarım kriterlerinden yararlanarak gerçekleştirilmektedir. Elde edilen bilgiler değerlendirilerek sonuçlara ulaşmaya çalışılmaktadır. Yönteme ait biyofilik tasarım anlayışı ile saray değerlendirilmesi aşağıda aşamalı bir şekilde anlatılmaktadır.

Topkapı Sarayı ve Dolmabahçe Sarayı için biyofilik tasarımın 14 kriter kategorisi kapsamında her kriter kendi başlığı altında saraylar bakımından incelenerek fotoğraflarla biyofilik tasarım anlayışı ile değerlendirilecektir.

Ayrıca saraylar fotoğraflarıyla çizelge oluşturulup liste halinde kullanılan kriterler yazılacaktır. Biyofilik tasarımın 14 kriteri saraylar üzerinde ki insan psikolojisine etkilerinin neden ve sonuçları incelenerek, değerlendirilecektir.

II. DOĞA MERKEZLİ TASARIM KAVRAMLARI

A. Organik Mimarlık

Organik mimari, insanın yaşadığı mekana doğayı katarak bir bütün şeklinde entegre eden mimari yaklaşımdır. Mekanın iç ve dış alanlarını çevre ile uyumlu olmasına dikkat etmektedir. Çevre ile bir uyumu olmayan mekanlar için doğa direk taklit edilerek yaşam alanları sunulur(archi101.com, 2022). Doğadan ilham alan ve doğa ile uyum mimarlığıdır. Organik mimaride mekanlar; konum, topografya ve çevre şartlarına uyum halinde tasarlanmaktadır. Tasarımlar eklenti değil bir bütün halindedir. Organik mimaride yapılar genelde doğaya benzetilen eğrisel formlar kullanılır.

Biyoloji mühendisliği doğada yaşayan canlı ve cansız organizmaların birbirleri ve çevre ile olan ilişkisini incelemektedir(Mahmoudinejad, 2010). Önemli temsilcileri; Frank Lloyd Wright, Antoni Gaudi, Peter Eisenman, Eric Mendelson, Le Corbusier dir.

Bali de yer alan eko-tatil yeri sürdürülebilir mimari için çok beğenilen UNESCO Prix-Versailles ödülünü almıştır. Yapıda toprak, bambu, doğal taş ve geri dönüştürülmüş kereste kullanılmıştır. Bu organik bina, binayı çevredeki ekoloji ile birleştiren dalgalı bir yeşil çatıya sahip bir dizi kubbeden oluşmaktadır.

Son derece düşük karbon ayak izi ile bu paneller, güçlü, hafif ve yüksek yalıtımlı olmalarını sağlayan toprak bazlı, fiberle güçlendirilmiş polimer kaplamalara sahip geri dönüştürülmüş ve geri dönüştürülebilir EPS kullanılmıştır (archdaily.com, 2022).

Şekil 1. Ulaman Eco-Luxury Resort/Endonezya

Kaynak:(archdaily.com, 2022)

Şekil 2. Ulaman Eco-Luxury Resort/Endonezya

Kaynak:(archdaily.com, 2022)

Şekil 3. Ulaman Eco-Luxury Resort/Endonezya

Kaynak:(archdaily.com, 2022)

B. Yeşil Tasarım

İç ve dış mekan mimarisinde ve inşaatında bulunan, kullanılan malzemeler çevre ile uyumlu sürdürülebilir tasarım olacak şekilde insanoğluna zararı olmayan seçimler yapan bir tasarım anlayışıdır.

Yeşil Tasarım yapıları; yenilenebilir enerji üretmek ve bu enerjiyi doğal yollardan (güneş, rügar, vb.) sağlamak, mekan içi aydınlatmalarda doğal ışıktan yararlanmak ve enerji tasarrafunu sağlamak, iç dekorasyonlarda geri dönüşümlü ürünler seçmek, doğal enerjiden maximum faydalanmak için mekanı doğru bir şekilde konumlandırmak, yağmur suyundan faydalanmak gibi birçok doğa ile bütün tasarımlar projelendirilmektedir.

Örnekte verilen Ofis binaları tasarımlar ve malzemeler enerji açısından verimli düşük karbon kullanımı hedefleyen bir projedir. Doğal havalandırma ve doğal aydınlatma kullanılmaktadır. Biyo-çeşitliliği arttıran canlı yeşil çatısı bulunmaktadır.

Şekil 4. CABI Genel Merkezi/ Birleşik Krallık

Kaynak:(archdaily.com, 2022)

C. Ekolojik Tasarım

Ekolojik tasarım ve yeşil tasarım doğa temeline dayanan tasarım çeşitleridir. Ekolojik tasarım yeşil tasarıma oranla doğa ile bir bütün halinde düşünülmektedir. İki tasarımın en büyük farkları ise yeşil tasarım doğa ve insanı ayrı ayrı değerlendirirken ekolojik tasarım ise ikisini birlikte düşünerek tasarımlarını ön plana çıkarmaktadır.(Van der Ryn ve Cowan, 1996; Orr, 2002; Bayraktaroğlu, 2013). Ekolojik tasarım yeşil tasarım da olduğu gibi çevreye duyarlı, doğal kaynaklar için bina konumuna önem veren sürdürülebilir, doğal kaynaklardan oldukça yararlanan ve doğaya saygılı bir tasarım anlayışıdır.

“Görselleri yer alan binanın tasarımı ekolojik tasarım kriterlerine göre düzenlenmeye sahiptir. Bu bağlamda yapının su ihtiyacı için, yağmur sularını toplamak amacıyla eğrisel olarak tasarlanmış çatı örtüsü ve yine aynı amaçla cephelerde yapılan yağmur suyu toplayıcıları (saçaklar) olabildiğince çok yağmur suyunu toplarlar. Yapı gelecekte yeniden kullanımı kolaylaştıran birçok

özelliğe sahip olmasından ötürü esnek bir tasarıma sahiptir”(Gürel ve Eryıldız ,2021).

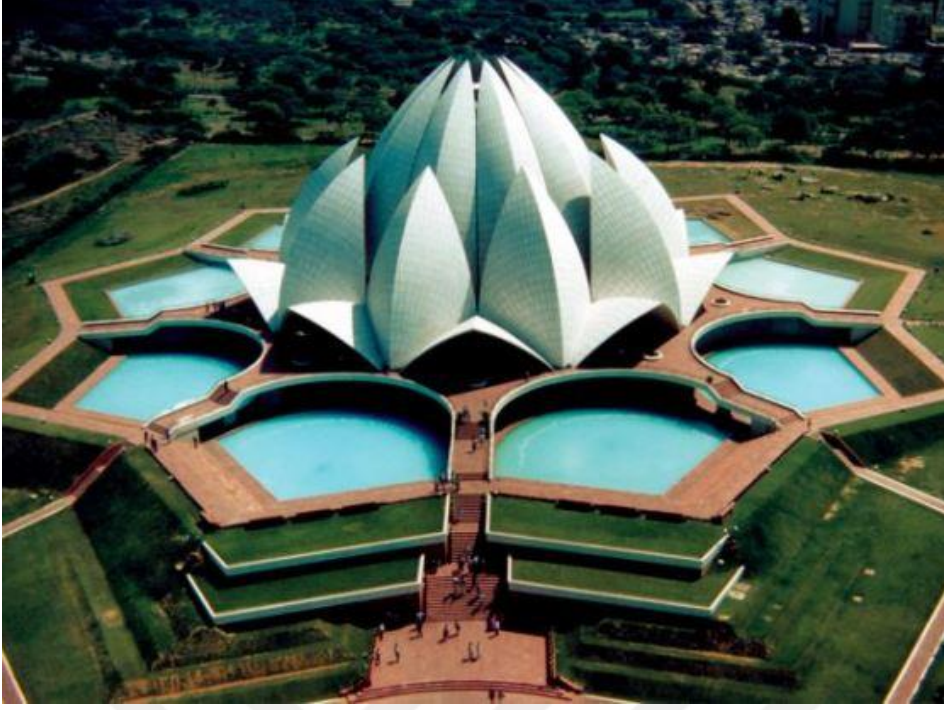
Şekil 5. Edit Tower/Singapur

Kaynak:(archcultura.blogspot.com, 2022)

D. Biyomimikri

Biyomimikri terimi, biyo ve mimikri kelimelerinden oluşmaktadır. Biyo, yaşam, doğa ya da hayat anlamlarına gelirken, mimikri ise taklit anlamına gelmektedir(Avcı, 2019). Kısacası doğayı taklit eden bir mimari tasarım anlayışıdır. Üç kavram üzerine yoğunlaşan biyomimikri; ilk kavram biçim veya işlevi tanımlar, ikincisi doğayı değişimlerini taklit eder, üçüncüsü doğa sistemlerini yansıtır(Benyus, 1997; Kenny, Desha, Kumar, Hargroves; 2012;Avcı, 2019). Sadece doğada meydana gelen olayları uygulamaz aynı zamanda doğadaki olayları anlamamızı ve öğrenmemizi sağlamaktadır. Doğada oluşan dengeler, döngüler, yaşamlar, sistemler ve formlara daha az etki eden tasarımlar üretmen ve geliştirmek için uygulamalar sunmaktadır. Doğaya saygı duyan bir anlayış barındırmaktadır.

Sonuç olarak biyomimikri doğadan esinlenerek veya tamamen taklit ederek mekan tasarımlarını oluşturmaktadır. Doğadaki lotus çiçeğinden esinlenen yapı Fariborz Sahba tarafından tasarlanmıştır. Hint kültürüne göre lotus çiçeği saflığı temsil etmektedir.

Şekil 6. Lotus (Bahai) Tapınağı/Hindistan

Kaynak:(listelist.com, 2022)

E. Rejeneratif Tasarım

Bina temelinden bitimine kadar gelecek düşünülerek doğaya, evrene en az zarar verebilecek yapılar sunan tasarım anlayışıdır. Üretilen yapılarda en az kaynakların kullanımının yanında , çevreyi yenileyerek bulunduğumuz evreni iyileştirir.

Sadece sürdürülebilir mimarlık anlayışı değil, çevreye duyarlı olumlu bir etki sunan tasarımlardır. Kaynakların az miktarda kullanımının sebebi ise doğa da kullanılan kaynakların bitimini engellemektir.

Rejeneratif Tasarım binalarında; yeşil çatılar ve cepheler, yağmur suyu hasadı, atık su arıtma, enerji tüketimi ve üretimi, termal verimli yapı gibi çevreye duyarlı stratejiler bulundurulmaktadır.

İnsanların yaşadığı ortam şartlarını doğa ile yenileyerek var olan sitemini koruyarak, yenilenebilen doğal enerji kaynaklarını kullanarak mekana ve çevreye dahil etme tasarımıdır (Lyle, 1994; Bayraktaroğlu, 2013).

ABD’de bulunan Kendeda Binası bina enerji talebini %100’ünden fazlasını üretiyor ve binada kullanılan su miktarının %100’üne kadar yağmur suyundan karşılayan bir rejenaratif tasarım örneğidir.

Şekil 7. Kendeda Binası-ABD

Kaynak:(vbenzeri.com, 2022)

F. Biyofilik Tasarım

Biyofilik Tasarımı 1980’lerde ortaya atan ilk kişi Stephen Kellert’dir. Kellert ‘inşa edilmiş çevrenin tasarımı için biyofilik fikrinin değerlendirilmesi’ biyofilik tasarımı açıklamıştır. Ekolojik tasarım ve sürdürülebilir mimarlıkla birlikte ele alınmaktadır.

Biyofilik tasarım, tasarlanan çevrede insan-doğa ilişkisinde doğada bulunan elemanların en verimli şekilde kullanımı araştırmakta ve hayata geçirmektedir. İnsanoğlunun doğaya olan hazzı kültürel bir tercih değil temel bir ihtiyaçtır.

Kellert (2005), bölgesel tasarım ve organik tasarım olmak üzere biyofilik tasarımı iki ana başlık olarak ayırmıştır. Organik tasarım, doğal süreçleri inceler ve bu süreçleri mekan tasarımlarına aktarmıştır. Bölgesel tasarım, ekoloji, tarih, ve kültür incelemesi yaparak etkileşimde bulunmaktadır. Bu tasarımlar geçmiş ve gelecek için katkıları oldukça fazladır. Organik tasarımın insan üzerinde ki duygulara katkıları olumlu yönde etki etmektedir. Bölgesel tasarım da ise modern anlayış tarafından fark edilmese de tarafından gayet önemli olan doğaya karşı

duyulan teşekkür duygusudur (Şenozan,2018). Modern kentleşmenin hızla arttığı 21.yy da doğal sistemlerin bozularak biyo çeşitliliği azalttığı doğal kaynakların aşırı tüketildiği, atmosferik bozulmaların sorunlara sebep olduğu için mimarlıkta bir yaklaşım olan ‘biyofilik tasarım’ kavramı önem kazanmıştır. Biyofilik tasarım modern kenti doğa ile sentezlemeyi amaçlayan kavramdır. Bu kavram doğaya duyarlı, kaynakları en az verimli şekilde kullanan, sürdürülebilir tasarım anlayışı ile örtüşen bir takım organik stratejiler geliştiren doğa-insan tasarımı bütünüdür.

Geçmişten günümüze bir çok medeniyet var olduğu çevreyi mekanlarına dahil etmekteydi. Evrenin ilk yerleşim yeri olarak Göbeklitepe’de avcı-toplayıcı yaşayan insan mekan duvar resimlerinde doğa elamanlarına yer vermiş ve gelecek nesillere mesaj vermektedir. Babil asma bahçelerinin kat bahçe peyzaj tasarımında biyofilik tasarımın kullanıldığı görülmektedir. Yunan ve roma sütun başlıklarında iç ve dış dekorasyonlarında doğa motifli elemanlar oldukça fazla kullanılmıştır. Japon bahçelerinde kullanılan bitkiler biyo çeşitliliğe önem veren anlayış tarzı da biyofilik tasarım örneklerindendir.

Biyofilik tasarım kentsel ve yapı mimari olarak düşünülmemekte aynı zamanda iç mimari tasarımların da görülmektedir. İç mekana taşınan doğa elemanları mekana farklı bir boyut katmaktadır. Oliver Heath’a göre;“biyofilik tasarım doğayı dışarıdan içeriye getirmek değil, doğanın birçok yönüyle bağlantı kurdurabilmek ve bu bağlantıyı güçlendirebilmektir.” (Yurtgün, 2020). Biyofilik tasarım, modern dünyada biyolojik bir canlı olan insanoğlu için uygun yaşam alanları tasarlamıştır; insanların sağlığını, zindeliğini ve esenliğini geliştiren yapılı çevre (Kellert ve Calabrese,2015). Biyofilik tasarım kısa vadede tasarlanan mekanlarda mekanın peyzajını ve çevresini değiştirebilir ancak uzun vade olması için ekolojik tasarım ve sürdürülebilir mimari ile desteklenmelidir.

Biyofilik tasarımın doğru şekilde kullanılması insan üzerinde psikolojik ve fiziksel faydaları görülmüştür. Fiziksel sonuçlar arasında gelişmiş fiziksel uygunluk, düşük kan basıncı, artan rahatlık ve memnuniyet, daha az hastalık belirtisi ve daha iyi sağlık. Zihinsel faydaları; yüksek motivasyon, daha az stres, yaratıcılık. Pozitif davranış faydaları; daha iyi baş etme, dikkat ve konsantrasyon, sosyal etkileşim ve daha az saldırganlık(Kellert ve Calabrese,2015).

Verilen örnekte doğa ile yeniden bağlantı kurarak ortamdaki refah seviyesini yükseltmiştir. Kullanılan bitkiler; gürültüyü azaltmış, iklimlendirmede önemli rol oynamış, filtrelenmiş aydınlatma sağlamıştır. Mekanda ağaçlara yer vererek beton gökdelen yerine muazzam bir açık hava bahçesine dönüşmüştür. Bitkilerin yanında dinlendirme ve huzur verme özelliğine sahip su ögesine de yapıda yer verilmektedir. Yeşil cepheleri ise çevredeki böcekler ve kuşlar için biyolojik bir koridor olarak tasarlanmıştır.

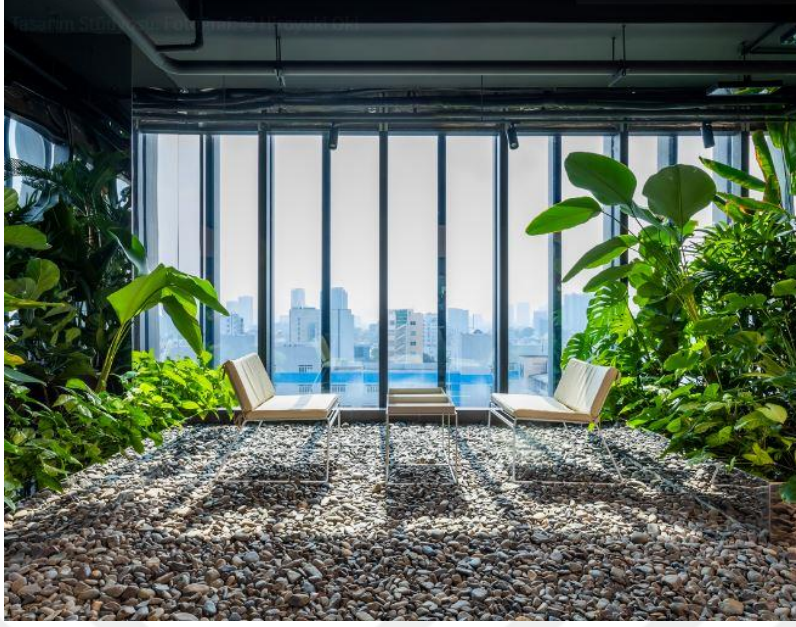
Şekil 8. Biyofilik Ofisler/İspanya

Kaynak:(archdaily.com, 2022)

Şekil 9. Biyofilik Ofisler/İspanya

Kaynak:(archdaily.com, 2022)

Şekil 10. Biyofilik Ofisler/İspanya

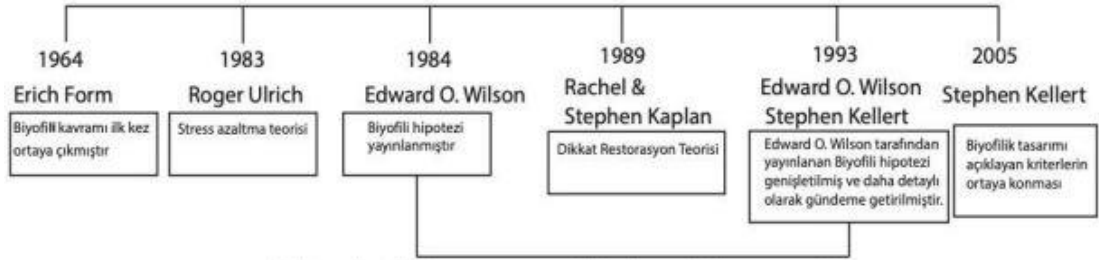
Kaynak:(archdaily.com, 2022)

III. BİOFİLİK TASARIM

A. Biofiliya Kavramı

Canlı varlıklara ve hayata duyulan saf sevgi anlamı taşımaktadır. Doğaya duyulan pozitif duyguları temsil eder. Psikolog Erich Fromm tarafından ilk olarak “biophilia” kavramı ortaya çıkarılmıştır.

‘Biophilia’ kitabının yazarı Edward O. Wilson ile ‘ Biofili Hipotezi’ ortak yazarı olan Kellert ile biyofili kavramını tekrar gündeme getirmiş ve yaygınlaştırmışlardır. Yazarlar (Wilson ve Kellert) biyofilinin insanın özünde var olduğunu ve evren üzerindeki tüm canlılara duydukları bağılıkları açıklamışlardır. Bu duyulan bağ insan yaşamı boyunca devam etmelidir. Devam etmediği süre boyunca insan üzerinde olumsuz (psikolojik ve fiziksel) açıdan sorunlar çıkmaya ve artmaya başlayacaktır. Her insan için biyofili kavramı ortak psikolojik duygu içermektedir.

Şekil 11. Biyofili kavramının gelişimi ve etkileyen teoriler.

Kaynak: (Demirkol ve Önaç,2021)

Biyofili; kentsel tasarım, iç ve yapı mimarlığı, psikoloji, biyoloji, felsefe gibi kavramları da içinde barındırmaktadır. Biyofiliya kavramı ilk olarak psikolojik ve felsefik kavram olarak ortaya çıkmış daha sonra mimariye doğru evrimleşmiştir.

“Ulrich’in (1991) “psiko-evrimsel” çalışma modelinde, özellikle doğal ortamların yenilenmiş dikkati destekleyen; tehlike ve karmaşadan uzakta olma duygusu, hayranlık, genişlik ve uyumluluk hissine neden olduğu savunulmaktadır.

Bu modelde, insanların çevrelerindeki ortamlara yönelik duygusal tepkilerinin bilişsel aracılık ile değil, ortamların hemen sevildiği veya sevilmediği hızlı, otomatik ve bilinç dışı bir süreçten kaynaklandığı ileri sürülür”(Gündüz, 2019).

Psikolojide, canlı varlıklar ve özellikle insanların evrim sürecinde gelişen zihinsel, ruhsal ve psikolojik özelliklerini açıklamaya çalışan evrimsel psikoloji alanında yer alan biyofilinin, pek çok insani, estetik ve çevresel tercihin kaynağını oluşturduğu tespit edilmiştir (Dillon, 2008).

Schultz’ a göre doğa ve insan psikolojik, fiziksel ve sembolik olarak üç temel etki adı altında bağlanmaktadır. Bu üç etki insanın evren üzerinde tek bir varlık olmadığı doğa ile var olduğu, ekosistemin bir parçası olduğu sonucunu çıkarmaktadır(Şenozan, 2018: 6).

B. Biofilik Tasarım İlkeleri

Biyofilik tasarımın doğru bir şekilde kullanımı, belirli temel kriterler doğrultusunda ilerlemelidir. Bu kriterler, biyofilik tasarımın uygun şekilde kullanımı mekan ve insan üzerindeki etkileşimini olumlu yönde etkiler(Kellert ve Calabrese,2015).

Bunlar şunları içerir:

1. Biyofilik tasarım, doğa ile sürekli etkileşimde olmalıdır.
2. Biyofilik tasarım, değişen zaman içinde insanların psikolojik ve fiziksel sağlığını geliştiren, insanın doğal dünyaya adaptasyonuna odaklanır.
3. Biyofilik tasarım, belirli mekanlarda duygusal bir bağlılığa yönelmeyi amaçlar.
4. Biyofilik tasarım, insanlar ve doğa arasındaki olumlu etkileşimleri teşvik eder.
5. Biyofilik tasarım, karşılıklı güçlendirme, birbirine bağlı ve bütünleşik mimariyi destekler, çözümler.

Biyofilik tasarım ayrıca doğal sistemlerin üretkenliğini, işleyişini ve dayanıklılığını sürdürmeyi amaçlamaktadır (Kellert ve Calabrese,2015). Kısacası; sürdürülebilirlik ilkesi, iyileştirici güç ilkesi, bağ kurmak ilkesi, bağlılık ilkesi, etkileşim ilkesi olmak üzere 5 ilkeden oluşmaktadır.

Biyofilik tasarım uygulanırken binanın , çevresi, konumu, projenin işlevi, bina büyüklüğü, ekolojik ve kültürel koşullara bağlı olarak değişmektedir. Bina da kullanılan bu etkiler yukardaki ilkelerle birlikte tasarlanan yapılar biyofilik tasarım özelliği taşıyan yapılar olmaktadır.

C. Biofilik Tasarımın Nitelikleri

Kellert ve Calabrese'e (2015) göre biyofilik tasarımın uygulanması, deneyimler ve nitelikler olarak adlandırılan çeşitli tasarım stratejilerinin uygulanmasını içermektedir. Hangi tasarım uygulamalarının kullanılacağı projenin koşullarına, proje büyüklüğüne, değişen ekonomik, lojistik ve düzenleyici faktörlere bağlıdır. Bunun yanı sıra kültürel ve ekolojik koşullara bağlı olarak da değişmektedir. Burada en önemli koşul da biyofilik tasarımın asla parçalı veya bağlantısız şekilde değil, entegre bir ekolojik bütünle sonuçlanacak şekilde gerçekleşmesidir (Özil ve Aykal, 2021).

Biyofilik tasarım doğa deneyimini üç kategoriye ayırmıştır.

- **Doğanın direk deneyimi:** Yapılı ortamda çevredeki doğa ile teması ifade etmektedir. Bu doğa unsurları su, hava, doğal ışık, bitkiler ve ağaçlar, hayvanlar, ateş, manzaralar ve diğer doğa tasvirleri.
- **Dolaylı doğa deneyimi:** Doğanın orijinal halinden dönüşümü veya belirli kalıplara ve süreçlere maruz kalmasıdır. Doğa yerine doğaya benzeyen doğa temelli form ve elemanlar kullanılarak peyzaja ve mekanlara aktarma deneyimidir(Kellert ve Calabrese, 2015; ÖZİL ve AYKAL, 2021)
- **Mekan ve yerin deneyimi:** Sahip olduğu doğal çevrenin karakteristik mekansal özelliklerini ifade eder. Örneğin beklenti ve sığınak, organize karmaşıklık, hareketlilik, yol bulma ve daha fazlası. (Kellert ve Calabrese, 2015)

Çizelge 1. Biyofilik Tasarımın Deneyimleri ve Nitelikleri

Doğanın direk deneyimi	Dolaylı doğa deneyimi	Mekan ve yerin deneyimi
Işık	Doğa görüntüleri	Beklenti ve sığınak
Hava	Doğa materyalleri	Karmaşıklık ve düzen
Su	Doğa renkleri	Parçaların bütün ile
Hayvan	Doğal ışık ve hava	entegrasyonu
Bitki	simülasyonu	Geçiş mekânları
Hava durumu	Doğa şekilleri	Hareketlilik ve yön
Doğal peyzajlar ve	ve formları	bulma
Ekosistemler	Doğayı çağrıştırma	Kültürel ve ekolojik
Ateş	Bilgi zenginliği	yere bağlanma
	Yaş, Değişim ve Zamanın	
	Patinası	
	Doğa'dan alınan geometriler	
	Biyomimikri	

Kaynak: (Kellert ve Calabrese, 2015)

D. Biyofilik Tasarımda İnsan-Mekân Etkileşimleri

Doğa ile etkileşim insan sağlığı için önemli bir kritiktir. Biyofilik tasarımın uygulandığı alanlarda insan-doğa etkileşiminden dolayı insan üzerinde olumlu bir çok sonuç doğurmaktadır. Mekanlar ve ortamlar, insan refahını etkiler (Day, 2002). İçinde yaşadığımız çevre ve mekan yeşillikten, sudan uzak, havalandırma sıkıntısı çeken, parçalanmış manzaralar çerçevesi, doğal kayıp yaşam alanları, gün ışığını doğrudan alamayan dip dibe evler kombinasyonu olduğunu varsayarsak insan bedeni ve ruhu bu çevrede mutlu, huzurlu olamadığı gibi psikolojik ve fiziki olumsuz bir çok hastalığa da sebep olmaktadır. Biyofilik tasarım doğadan uzaklaşan insan için mekan çözümüdür.

Çocukluk dönemlerinin fiziksel ve zihinsel gelişimi için bile doğaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu dönemde ne yazık ki doğa yoksunluğu çekilmektedir. Bu yüzden biyofilik tasarım modern kentleşmede doğanın faydalı deneyimlerini ortam için tesis etmeye yardımcı olmaktadır. Biyofilik tasarım; insan psikolojisini, fiziksel kapasitesini, maneviyatını, entelektüel gelişimi, yaratıcı yeteneği, maddi rahatlığı etkilemekte öğrenme ve kültürel destek sağlamaktadır.

İnsanoğlu avcı-toplayıcı döneminden yerleşik hayata geçişinde çevresindeki doğa elemanlarını ve canlıları istediği gibi şekillendirmiş ve kendini evrenin en üstün canlısı olarak görmüştür. İnsan var olduğu günden beri bu üstün

görme düşüncesini modern zamana kadar devam ettirmiş, bu üstün görme düşüncesinden dolayı doğaya ve canlılara zarar verme, sömürme işlemini kendinde hak görmüştür (Kaya,2019). 18.yyla başlayan sanayi devrimiyle insan ve hayvan kaynak kullanımının yerini doğal kaynaklara (kömür,petrol,...vb) bırakmıştır. Sanayileşmenin artmasıyla iş potansiyeli artmış köyden kente göçler başlamıştır. Kentlere gelen işçi sınıfı çarpık kentleşme yerleşimi sağlamış ve bunun sonucunda sağlıklı şehirler oluşmuştur.

İnsan ve kent kavramı olduğu sürece göç kavramı hiçbir zaman bitmeyecektir. Bugün gelişmiş dünyanın yaklaşık üçte ikisi bir metropolün gölgesinde yaşıyor. Ve en büyük göç insanlık tarihi şu anda yaşanıyor yüz milyonlarca insan göç ediyor kırsal kesimden şehirlere; Çin, Hindistan ve diğer yerler (Kellert ,2005). Üretim ve tüketimin artmasıyla nüfus hızla büyümüş doğal kaynaklar zarar görmeye başlamıştır. Teknolojinin yeni başlamasıyla da sanayi atıkları filtresiz bir şekilde doğaya bırakılmış ve doğa 20.yy sonlarına kadar oldukça zarar görmüştür. 20.yy sonlarında teknolojinin gelişmesiyle atıklar için önlemler alınsa da doğa için geri dönüş sağlanamamıştır.

21.yy gelindiğinde ise farkındalık artmış sürdürülebilir, doğa tasarımları önem kazanmıştır. Sebebi ise artık doğal kaynakların tükenmesi, insanoğlunun mutsuzluk seviyelerinin artışıdır. Betonlaşan kentlerde doğa özlemi fark edilmiş tasarımlar bu yönde yapılmıştır.

21. yy da tarım teknolojisi gelişerek insanlar için daha verimli sağlıklı kaynaklar ortaya çıkmıştır. Sağlık sektörü ilerlemiş, tıp gelişmiş, ölüm oranları azalmış ve hızla nüfus artmıştır. Bazı kentlerde yaşanan bu hızlı nüfus artışı beraberinde birçok olumsuz şartları getirmiştir. İnsanoğlu ilk kez kendini yok etmeyle karşı karşıya gelmiştir (Atasoy, 2005). Birçok uygarlık ilerlemesini doğal dünyayı fethedemiyorsak boyun eğdirmeye bağlı olduğuna inanıyor. Gerçekten birçok kişi bu ilerlemeyi medeniyetin özü olarak görmektedir (Kellert ,2005). Doğa olduğu gibi kabul edilip, saygı duyulursa insan yaşamı için olumlu sonuçlar çıkaracaktır.

Bir çok kaynak ve araştırmaya göre doğa ile iç içe yaşam halinde olan insan da psikolojik açıdan bir çok olumlu etki oluşmaktadır. Kentler için insan üzerinde ki olumlu olumsuz etkiler ile ilgili bir çok araştırma yapılmıştır.

‘Bu konuda Rohde ve Kendle (1994:60) tarafından gerçekleştirilen kapsamlı literatür araştırması sonucunda, kent içerisinde yer alan doğal alanların insanın psikolojik refahı üzerine etkileri beş kategoride ele alınmıştır:

- i. Duygusal açıdan; stresi azaltıp mutluluğu artırarak,
- ii. Bilişsel açıdan; zihin yorgunluğunu azaltarak,
- iii. Gelişimsel açıdan; özellikle çocuklarda zihinsel aktiviteleri geliştirerek,
- iv. Davranışsal açıdan; maceracı davranışları destekleyerek, kişilerin kendine güvenini sağlayarak,
- v. Sosyal açıdan; sınıflar arasındaki sınırları kaldırarak, kişiler arası iletişimi ve kaynaşmayı destekleyerek, insan sağlığını olumlu etkilemektedir.’ (Kaya,2019).

21. yy. da kendi hayatı için yaşayan insan çevresindeki doğaya saygı duymayarak doğayı fazlasıyla tahrip etmiştir. Sanayinin başlaması ile hayvan ve bitki oranlarında azalmalar görülmüş, fabrikalardan çıkan filtresiz zararlı atıklar su ve hava kirliliğine neden olmuş bu yüzden insan ölümlerine yol açmıştır. Sebep ve yıkımların ortaya çıkmasıyla ilk çevre savunucuları ve ilkeleri bu dönemde çıkmıştır (Atasoy, 2005). Doğal dünyanın varlığı, insanlık tarihinin büyük bölümünde sorgulanmayan bir sabit olmuştur ve genellikle yalnızca bir düşman olarak fark edilmiştir. Yakın zamanda neredeyse her yerde bulunan çevresel hasarla ve doğadan yabancılaşma duygusuyla karşılaştık. İnsan nüfusu, tüketim, kentleşme, kaynakların tükenmesi, atık üretim, kirlilik ve kimyasal bulaşma gibi birçok faktör doğayı etkilemektedir.(Kellert ,2005) Sadece geçmişte elli yıl önce dünyanın atmosferik kimyasını temelden değiştirerek biyolojik çeşitliliğin yaygın bir şekilde kaybolmasına neden olduk insan gücü gibi yerine getirilmesi mümkün olmayan, yeri doldurulamaz bir temelli sarstık. (Kellert ,2005)

Ulrich, Hartig, Frumkin araştırmaları sonucunda;

- Doğa ile temasın, hastalıktan ve majör cerrahiden iyileşmeyi arttırdığı bulunmuştur.

- Eğitim düzeyi ve gelirden bağımsız olarak kent ve kırsalda açık alanlara yakın yaşayan insanlar sağlıklı ve sosyaldirler.
- Doğal aydınlatma, doğal havalandırma ve diğer çevresel özelliklere sahip ofis tasarımları daha iyi çalışan performansı, düşük stres ve fazla motivasyon sağlamaktadır.
- Doğa ile dokunma bilişsel ile ilişkilendirilmiş konsantrasyon ve hafıza gerektiren görevler üzerinde olumlu etki bırakmıştır.
- Çocuk sağlığı, olgunlaşması ve gelişimi için doğal özelliklerle temas ile ilişkilendirilmiştir.
- Doğal çevreden kaynaklanan kalıplardan dolayı insan beyni işlevsel olarak duygusallığa tepki verir.

Bu çalışmalar, doğa ile temasın önemli olduğu varsayımına bilimsel destek sağlamaktadır.

E. Biyofilik Tasarım Modelleri

Biyofilik tasarım 3 kategori 14 kritere göre organize edilmektedir.

Mekandaki doğa (Doğanın direk deneyimi); Doğayla görsel olmayan bağlantı, doğayla görsel olamayan bağlantı, ritmik olmayan duyuşal uyarı, termal ve hava akımı değişkenliği, suyun varlığı, dinamik ve dağıtılmış ışık, doğal sistemlerle bağlantı

Doğaya benzeşme (Dolaylı doğa deneyimi); Biyomorfik formlar ve desenler, doğa ile malzeme bağlantısı, karmaşıklık ve düzen

Mekanın doğası (Mekan ve yerin deneyimi); Olasılık Sığınak, Gizem, Risk/Tehlike

1. Doğayla Görsel Bağlantı

Doğa ile iyi bir Görsel Bağlantıya sahip bir alan bütünlük hissi verir, insanı yakalar. Dikkat çekici, uyarıcı veya sakinleştirici olabilir(Browning et al.,2014). Doğanın doğrudan somut bir şekilde mekana hitap etmesi şeklindedir. Doğayla görsel bağlantı kriterinde göz ana kaynak olup göz kaslarının gelişmesinde ve yorgunluğu yok etmesine yardımcı olmaktadır(Hamameh,2020). Biofilik tasarım

kriterinde; hayvanlar, bitkiler, su ögeleri gibi doğa figürleri kullanılmaktadır. Doku, koku, ses gibi duyuşsal öğelere de yer verilmektedir. Örnek olarak; süs bitkileri, çiçek teraryumları, tropikal kelebek bahçeleri, dikey bahçeler, avlu bahçeleri, yeşil çatılar, çeşmeler, su sebilleri.

Camdan izlenen manzara ile yapay bir şekilde yapılan tasarım manzaraları arasında oldukça büyük fark vardır. İnsan beyni bunu ayırt eder, gerçek olan manzaradan daha çok zevk alır ve pozitif duyguları öne çıkarır (Şekil 12).

Şekil 12. Nôm Villa/ Vietnam

Kaynak: (archdaily.com, 2022)

2. Doğayla Görsel Olmayan Bağlantı

Doğa ile görsel duyu açısından bağlantısı olmayan uyarıcılardır. İşitsel ve kokusal duyuları aktif edecek öğeleri içinde barındıran biyofilik tasarım kriteridir. Doğa ile görsel olmayan bağlantı kriterinin amacı; fiziksel ve psikolojik olarak insan sağlığını iyileştirmekte ve insanın 4 duyu organına da hitap eden mekanlar sunmaktır (Hamameh,2020).

Deniz manzaralı ve Atlantik Orman'ı tarafından çevrelenen otel-konut projesinde hem yeşilin hem mavinin görsel şöleni karşımıza çıkmaktadır. Doğayla bir bütün halinde tasarlanan yapıda kuş sesleri, rüzgar sesi, kullanılan yapay ve doğal su öğelerinin sesleri gibi işitsel duyularda yer almaktadır. Yapıda ise yerel ve doğal malzemeler işlenerek kullanıldı. (Şekil 13)

Şekil 13. Resende Villaları ve Barracuda Beach Hotel & Villa /Brezilya

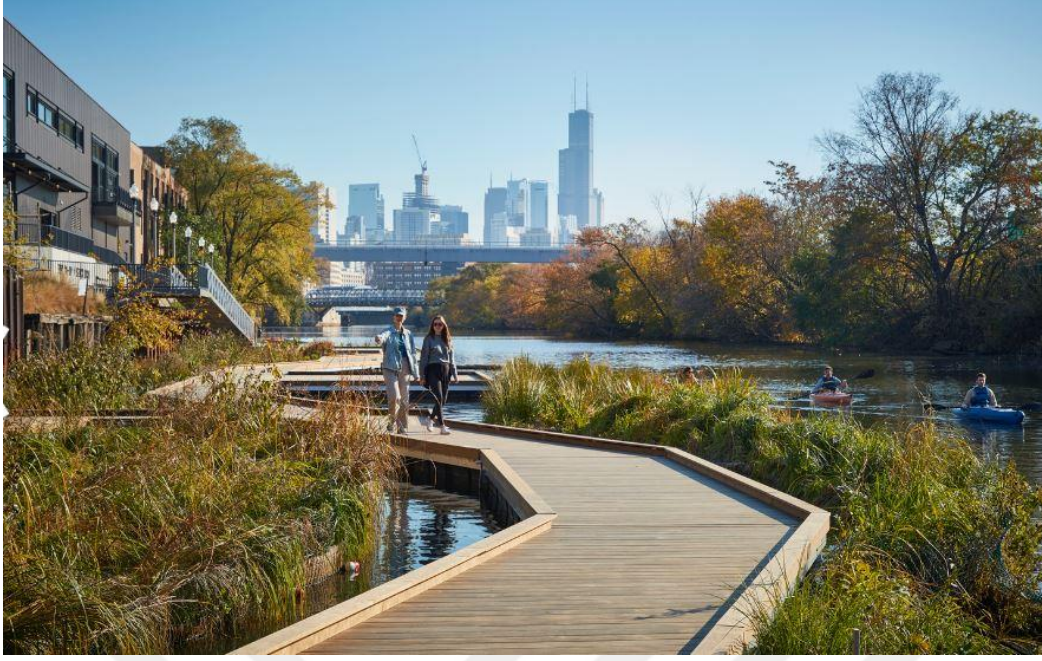
Kaynak:(archdaily.com, 2022)

3. Ritmik Olmayan Duyusal Uyarı

Hareket halinde olan doğanın içinde barındırdığı sesleri, kokuları ve diğer anlık duyuları algılayan insanoğlu benliğinde olumlu sonuçlar görülmektedir (Erbay, 2021). Dikkat çekici, teşvik edici, ilginç ve enerji veren uyarılardır. İstatistik olarak analiz edilebilir ama kesin olarak öngürülemeyebilir. Mevsimler ritmik olmayan duyusal uyarının alt tabanını oluşturmaktadır. Duyu organlarını kısa süreliğine de olsa harekete geçirmektedir.

Nehir üzerinde tasarlanan eko-park yaşam alanında; görsel duyuya bağlı su yansımaları, ağaç gölgeleri uyarıları bulunmakta. İşitsel duyu olarak da ani gelen kelebek, böcek, kuş, kurbağa sesleri, esintiden kaynaklı ağaç ve sazlık yaprakları sesleridir.

Yüzen bahçeleri, kano iskeleleri, halka açık yürüyüş yolları sunmaktadır. Aynı zamanda bitkiler ve yaban hayatı hakkında düzenli raporlar hazırlamak için gönüllü insanları da bünyesinde bulunduran doğa- insan yaşamını inceleyen projedir.(Şekil 14)

Şekil 14. Wild Mile/ABD

Kaynak:(archdaily.com, 2022)

4. Termal ve Hava Akışı Değişkenliği

“İyi Termal & Hava Akımı Değişkenliğine” sahip bir mekân, çok yönlülük ve kontrol duygusu ile birlikte diriltici, dinamik, canlı, canlandırıcı ve dinlendirici etkiye sahiptir (Hamameh,2020). İç mekanlarda insan sağlığı için ısı ve hava akışı önemlidir. Yaz kış mevsimlerinde hava akış sistemleri farklılık göstermektedir. Yaşam alanlarına temiz hava almak için doğal ve yapay olmak üzere iki havalandırma yolu bulunmaktadır. Çapraz şekilde yerleştirilmiş pencere ve kapının açık kalması durumunda hava akışı doğal yoldan mekan içine sağlanmaktadır. Mekanik sistemli yapay iklimlendirme elemanları ise günümüzde sıkça kullanılmaktadır.

İç tasarım mekanlarında düşünülüp yapılan hava kalitesini arttıran öğe seçimleri insan sağlığını etkilemektedir. Bitkilerin ise mekanın kirli havasını temizlemede oldukça büyük bir rolü bulunmaktadır.

Yenilikçi ve sürdürülebilir uygulamaya adanan Playa Viva tesisi bambu ağaçlarından tasarlanmıştır. Ağaç evler, doğal ortama uyacak şekilde biyo-iklimsel tasarım ilkeleri kullanılarak yapıldı. Çatının geniş saçakları, büyük bir şemsiye görevi görerek güneşin güçlü ısısı için gölge ve şiddetli yağmurlardan koruma sağlıyor. Cephe panjurları doğal çapraz havalandırma sağlar. Bu

panjurlar sayesinde mekandaki hava giriş çıkışı doğal bir şekilde sağlanmış olmaktadır (şekil 15-16).

şekil 15. Playa Viva/ Meksika

Kaynak:(archdaily.com, 2022)

şekil 16. Playa Viva/ Meksika

Kaynak:(archdaily.com, 2022)

5. Suyun Varlığı

Suyun varlığı evreni, insanı, doğayı ve mekanları etkileyen bir unsurdur. İyi bir su varlığı koşuluna sahip bir alan, çekici ve büyüleyici hissettirir. Suyun varlığı modeli, ilk olarak görsel duyuya hitap eden tasarım modelidir. Su elementleri içeren ortamlara yönelik pozitif duygusal tepkiler; azaltılmış stres, artan huzur duyguları ve daha düşük kalp atış hızı olarak olumlu sonuç vermektedir (Browning et al.,2014). Araştırmalara göre su öğeli olan yeşil alanlar yatıştırır, stres azaltır, ruh halini iyileştirmektedir. İç mekanlarda kullanılan; duvar kağıtları, renkler, desenler, aynalar, resimler, seramikler, kumaşlar ve ışık oyunları suyu taklit edebilir (İrfanoğlu ve Suri, 2022). Su beş duyu organına da hitap eden bir elementtir. Bu sebep den dolayı kullanım amaçları oldukça geniş yelpazededir. Başta estetik açıdan olmak üzere fonksiyonel, görsel, işitsel, rekreatif ve psikolojik açıdan da kullanım alanları bulunmaktadır.

Su ile birlikte taş, heykel, ağaç gibi yardımcı elemanlar kullanıldığında kişiye psikolojik açıdan olumlu sonuçlar çıkardığı gözlemlenmiştir. Ormanlık alanın içinde bulunan ev hem insanların hem de kuşların mesken yeridir. Kuş cıvıltısı anlamına da gelen Kalrav Villa doğa ile bir bütün halinde ağaçların ve çalılırların arasına yerleştirilmiştir. Ayrıca çevredeki doğaya saygı duyarak ağaçların hiçbirini kesilmemiştir. Su ögesini kullanarak mekan etrafını çevreleyerek yüzen ada görünümünde tasarım oluşturmaktadır. Tasarlanan bu havuzlarda balık çeşitleri de yer almaktadır. Nilüfer çiçekleriyle süslenmiş havuzlar mekana doğal formlu havuz görünümü verilmektedir (**Şekil 17-18**).

Şekil 17. Kalrav Villa / Hindistan

Kaynak:(archdaily.com, 2022)

Şekil 18. Kalrav Villa / Hindistan

Kaynak:(archdaily.com, 2022)

6. Dinamik ve Dağıtılmış Işık

Mekanlarda kullanılan ışıklar ortamı farklı bir boyuta dönüştürmekte ve insan üzerinde psikolojik olarak olumlu-olumsuz tepkiler doğurmaktadır. Işık, mekan tasarımı ve yorumlamasında önemli bir faktördür (Bilgi, 2007).

Işık yaşam halimizi ve ilişkili olarak zihni durumumuzu belirleyen gece gündüz ritminin mekana yansımaları sağlar (Özorhon, 2002). Mekanda kullanılan ışık yöntemleri bireyde olumlu duygular uyandırmaktadır. Mum ışığı, ateş gibi ışıklar kişilerde duygusallık, yaratıcılık, sakinlik gibi etkiler yaratmaktadır. Mimaride kullanılan ışık bir işlevsellik özelliği de taşımaktadır. Yapılan tasarımlar mekanlar ışık-gölge oyunları ile daha çok ön plana çıkar ve anlam kazanmış olur. Yapılarda monotonluk bozulur yerini ilgi çekici dinamiklik alır.

Doğal ışığın olmadığı ve yapay aydınlatmanın fazla olduğu alanlar insan sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Doğal ışıktan geçmiş dönem insanları oldukça fazla rahat bir şekilde kullanmışlardır.

“Mimarlık ışık altında bir araya getirilmiş kütlelerin ustaca, doğru ve muhteşem oyunudur. Gözlerimiz formları ışıktaki görmek için yapılmıştır. Işık ve gölge bu formları açıklar.”(Le Corbusier) (Özorhon, 2002). Güneş ışığı sarıdan renk değiştirir; sabah, öğlen maviye, öğleden sonra, akşam kırmızıya; insan vücudu bu gün ışığı renk geçişine yanıt verir. Yanıt vücutta belirgindir. Sıcaklık, kalp atış hızı ve vücut ritmini değiştirir. Daha yüksek mavi ışık içeriği serotonin üretir; oysa mavi ışığın olmaması (ki bu geceleri oluşur) melatonin üretir. Serotonin ve melatonin dengesi değişimi sonucu uyku kalitesi, ruh hali, uyanıklık, depresyon, meme kanseri ve diğer bağlantılı olan sağlık koşullarını etkiler (Browning et al.,2014). Doğal ışık türleri ; güneş ışığı, günlük ve mevsimsel ışık, ateş ışığı, ay ve yıldız ışıkları, kuzey ışıkları, biyoluminesansdır. Yapay ışık türleri ; mekan aydınlatmaları, telefon aydınlatmaları, mum, kandil, gaz lambası, fener, yapay şömine, trafik lambaları, araba farları, projektör, meşale ve çeşitli aydınlatmalardır.

Dubai Camii örneğinde kontrollü doğal ışığı sessizce içeri alan mekanda tapan kişide sakinlik, dış dünyaya kapalı bir şekilde ruhsal bağlantı geçişini sağlamaktadır. Sakin ve ruhani bir dua alanı ışık oyunları sayesinde oluşturulmuştur. İslam geometrisinde kullanılan üçgen motifler sıkça yer verildi,

avlular ve kubbe başlıklarında üçgen ayrıntılardan doğal ışık alınımı sağlamaktadır.

Dış cephede kullanılan üçgen motiflerden yayılan ışık dalgaları istenilen(mihrap) mekanı öne çıkarmada kullanıldı ve yumuşak ışık sayesinde özel ibadet alanı yaratmış olundu. Bu açıklıklar aynı zamanda doğal iklimlendirme görevi de görmekteydi (Şekil 19-20).

Şekil 19. Mohamed Abdulkhaliq Gargash Camii / Dubai

Kaynak:(archdaily.com, 2022)

Şekil 20. Mohamed Abdulkhaliq Gargash Camii / Dubai

Kaynak:(archdaily.com, 2022)

7. Doğal Sistemlerle Bağlantı

Kellert bunu “Doğal Modeller ve Süreçler” olarak çerçeveler, bu tanımla doğa olaylarını görerek yorumlamak, doğadaki değişimleri algılamaktır (Browning et al.,2014). Bu tasarım modelinin temel amacı mevsimler ve zamandır, doğal süreçler ve yaşam döngüleri ile mekan anlayışlarını geliştirmektir. Örneğin aynı ağacı gözlemlemek, mevsimler boyunca renk değiştirir, ilkbaharda pembeden pembeleşmesi, yazın yeşile dönmesi, sonbaharda turuncuya düşmesi ve kışın beyaz karın altına gömülmesidir(Moghaddami, 2019).

Güneş enerjisini kullanarak renk değiştiren, enerji üreten malzeme seçimleri, yağmur suyunun boşa gitmemesini sağlayarak yağmur kuyuları oluşturmak, rüzgar enerjisini kullanarak rüzgar gülleri inşa etmek gibi doğadan gelen olayları yapılarla dahil etme, doğal sistemlerle bağlantı anlayışıdır. İnsan yaşamını da etkilemektedir. Yağmur olayı sırasında insanda duş alma, çamaşır yıkama gibi eylem yapma ihtiyacı duymaktadır. Kısacası bu kriterin amacı doğadan alınan zaman ve mevsim olaylarını yaşam alanlarımıza entegre etmektir. Biyofilik tasarım anlayışı olan doğal sistemlerle bağlantı kriteri doğa olaylarının farkına vararak, hayatımızla bütünleştirmektedir.

Almanya’da bulunan pagan tapınağı doğa ve insan ile etkileşim sağlamak için kullanılan bir yer olarak tasarlandı. Kullanılan materyaller ahşap olmakla birlikte çatı açık olup gökyüzü ile temas sağlanmayı amaçlamıştır (**Şekil 21-22**).

Şekil 21. Heidentempel Pavyonu(pagan tapınağı)/Almanya

Kaynak:(archdaily.com, 2022)

Şekil 22. Heidentempel Pavyonu(pagan tapınağı)/Almanya

Kaynak:(archdaily.com, 2022)

8. Biyomorfik Formlar ve Desenler

Biyomorfik form ve desenlerin amacı, mekanlarda bulunan insanların doğaya ait öğeleri kullanarak bu bağlantı sayesinde mekan tasarım unsurlarını oluşturmaktır. Bu tasarım unsurları stresi azaltır, performansı artırır ve görsel duyuyu güçlendirir(Kaya, 2019). Yaşam alanlarını doğa ile bağlantı kurmayı sağlamaktadır. Doğaya benzer tasarımlar yaratmak görsel olarak çekici ve aynı zamanda stres azaltıcı özelliğe sahip olmaktadır. Doğada ki her şey ‘altın oran’ ve ‘Fibonacci sayıları’ üzerine tasarlanmıştır. Altın oran ise ; Bütünü oluşturan parçalar arasındaki geometrik orandır. Fibonacci serisi (0, 1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21, 34...) sayısal bir dizidir. Başta bitkiler olmak üzere birçok canlıda bulunur. Çağlar öncesinden beri insanlar doğadan ilham alarak tasarımlar, yaşam alanları tasarlamaktaydılar. Biyomorfik formlar ve desenler yüzyıllardır sanatsal olarak ifade edilmiştir. Daha da ilgi çekici olanı mimari ifadedir. Doğada meydana gelen matematiksel oranların veya düzenlemelerin anlamı Aristoteles ve Öklid'den beri felsefi nesil için ilham olmuştur. Birçok kültür, bu matematiksel ilişkilere göre, binalar ve kutsal alanlar tasarlamışlardır. Mısır Piramitleri, Parthenon (447-438 M.Ö), Paris'te Notre Dame (1163'ten başlayarak), Hindistan'da Tac Mahal (1632-1653), Toronto'daki CN Kulesi (1976) ve Cornwall'daki Eden Projesi Eğitim Merkezi, Birleşik Krallık'ın (2000) hepsinin Altın Ortalamayı sergilediği iddia edilmektedir(Browning et al.,2014). Biyomorfik formları ve desenler; iki şekilde incelenmektedir. İlham alınan öğeler; çiçek, bulut, yaprak, hayvan figürlü duvar

kağıtları ve mobilya süslemelerinde desen olarak kullanmak, diğer kullanım alanı ise bütün bir biçimde form şeklinde bina, mobilya, korkuluk gibi öğeler tasarlamaktır.

Uzakdoğu ve İslam medeniyetlerin tasarımlarında doğaya oldukça yer verilmiştir. Uygarlıkların sanat anlayışında hayvan ve bitki temaları oldukça sık kullanılmıştır (Zeytün, 2014). Batı medeniyetlerinde dini anlayıştan uzaklaşan toplumun ihtiyacı dini yapılardan kayarak farklı yapı tiplerine yönelmiştir. Bu yönelmeler beraberinde kamu ve hizmet binaları, sanat yapıları, rekreasyon alanları gibi çeşitli yapı tiplerinin oluşmasına olanak sağlamıştır (Zeytün, 2014).

Bambu ormanlarıyla çevrili olan Qionglai Bambu Köşkü'nde kullanılan öğeler yerel malzeme olan bambudur. Dış cephesinde bulunan ana taşıyıcılar bambuya benzetilen çitalardan bir ağaç gövdesiymiş gibi yukarıya doğru yelpaze şeklinde açılarak tasarlandı. İç mekanda kullanılan bambular dalgalı ve kademeli katmanlarla çeşitli formlarda olarak mekanda yerini almaktadır (Şekil 23-24).

Şekil 23. Qionglai Bambu Köşkü / Çin

Kaynak:(archdaily.com, 2022)

Şekil 24. Qionglai Bambu Köşkü / Çin

Kaynak:(archdaily.com, 2022)

9. Doğa ile Malzeme Bağlantısı

Bu tasarım kriterinin amacı doğal malzemenin özelliklerini incelemek ve yapılarda yorumlayarak tasarım yaratmaktır. Doğal malzeme kullanılan mekanlarda var olan kişilere huzurlu ve sakinleştirici bir ortam hissi vermektedir.

Kriterde ki mekanlar otantik aynı zamanda lüks özelliğine sahip olup dokunma duygusunu da harekete geçirmektedir. Model değişkenlik gösteren doğal malzemelerin fiziksel ve biyokimyasal fonksiyonlarının işleyişini inceleyerek şekillenmiştir. Kriterin amacı, insan üzerin fiziken ve ruhen pozitif duygular oluşturmak için en verimli malzemeyi kullanmaktır.(Browning et al.,2014). Sentetik varyasyonlara göre gerçek malzemeler kullanılır, çünkü insanlar gerçek ve sentetik malzeme arasındaki farkı anlayabilirler, bu yüzden doğal malzeme kullanımı her zaman daha iyi sonuçlar vermiştir. (Browning et al.,2014). Renk kullanımı önemlidir, özellikle doğadan bulunan yeşil renginin mekanda kullanımı kişideki pozitif yönlerin ortaya çıkarmaktadır. Ahşap ve taş gibi doğal malzemelerin döşemelerde, duvarlarda kullanımı, deri, yün ve pamuğun mobilyalarda kullanımı biyofilik tasarım kriterine örnek sayılabilir.

Mikanos'ta bulunan bu ev taş duvarlı bir bahçeye harmanlanmıştır. Her alanı doğadan elamanlar taşıdığından insan için; özgür düşünme, rahatlama ve keşfetme duygularını yaşatmaktadır. Ev geleneksel yöreden etkilenmiş ve yerel malzeme taş, kireç ve ahşap gibi malzemeler kullanılmıştır (Şekil 25-26).

Şekil 25. Villa Mandra/Yunanistan

Kaynak:(archdaily.com, 2022)

Şekil 26. Villa Mandra/Yunanistan

Kaynak:(archdaily.com, 2022)

10. Karmaşıklık ve Düzen

Karmaşıklığı ve Düzeni iyi olan mekan, cazip ve bilgelik içeren mekanlardır. Ezici ve sıkıcı arasındaki dengeyi bir arada barındırır(Browning et al.,2014). Karmaşıklık ve Düzen modeli, fraktal geometriler üzerine yapılan araştırmalardan evrimleşmiştir. Zihni uyarır ve stresi azaltan bir özelliğe sahiptir.

Aşırı ve büyük kullanımında ise kişide psikolojik olarak korku ve stres yaratabilir. Mide bulantısı, baş ağrısı, baş dönmesi gibi sağlık sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Tasarımda kullanılan karmaşık ve düzende ince bir çizgi vardır; az kullanılarak anlaşılmaması veya fazla kullanımda olumsuz sonuçlar vermemelidir. Amacı doğadaki fraktalları, geometriyi düzenli bir şekilde kullanarak kişi de olumlu sonuçlar yaratmaktır. Kısacası karmaşık ve düzen bir arada orantılı bir şekilde uyum halinde kullanmalıdır.

Fraktallar doğal olduğu gibi bilgisayar ortamında yapay bir şekilde de üretilmektedir. Belli bir hiyerarşiye göre tasarlanan yapılar her zaman göz kamaştırıcı niteliğindedir.

Klasik sanatta ve yerel mimaride fraktal desenler şu şekilde tanımlanabilir: antik Yunan ve Mısır'ın sütun başlıkları, Eski Mayaların sanatı, İslam ve Mısır sanatı, Hindu tapınakları, Kamboçya'da Angkor Wat (12. yüzyıl) ve Paris'teki Eyfel Kulesi (1889). Fraktallar da bu kadar iyi bilinenlerde belirgindir(Browning et al.,2014).

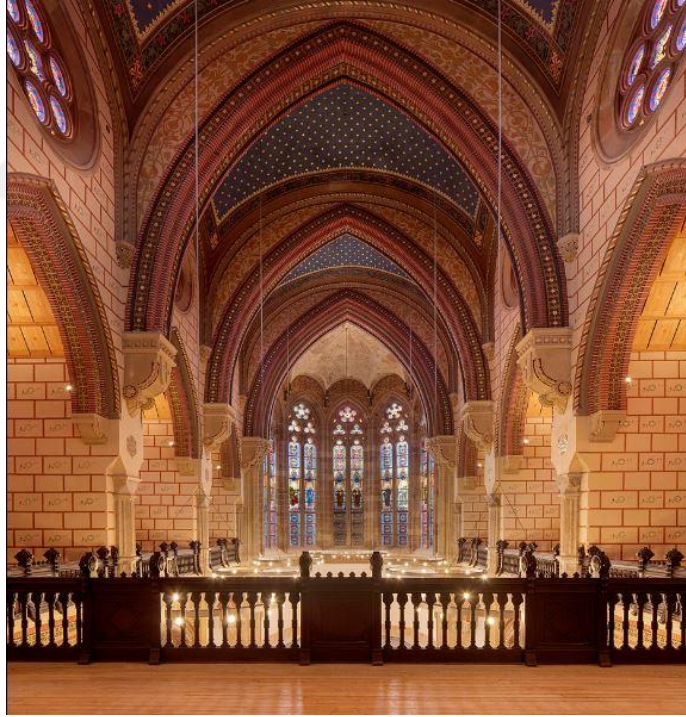
Doğadaki fraktallar karmaşık ve düzensizdir. Kar tanesi, ağaç dalları, karnabahar, kivi, leopar derisi, bukalemun, tavus kuşu tüyleri veya eğrelti otunda gördüğümüz şekiller fraktal örnekleridir. Doğadaki fraktallar birbirini tekrarlamalar çok benzese de, birbirinin aynısı olamaz.

İspanyadaki Ana Ruhban Okulu Kilisesi tasarımın da doğal yerel malzeme ve desen kullanılan, restorasyonu 2007 yılında başlayıp 2010 yılında biten bir yapıdır. Çini kaplı olan duvarları 19. yy mimarisine uygun bir şekilde yapılmıştır. kilisede modernist süslemenin yanı sıra Katalan geleneği unsurları, gotik ve mudejar özelliklerini bir arada kullanılmıştır. Yapıda tuğlanın çini ile uyumu göze çarpmaktadır. Tuğla bu yapıda yapısal ve görsel şölen sağlamaktadır. Geometrik desenler duvar, tavan, pencere işlemlerinde oldukça fazla kullanılmıştır. İslam, Hristiyanlık ve Yahudilik sanatının kompleksini bir arada kullanımı görülmektedir (Şekil 27-28).

Şekil 27. Comillas Papalık Üniversitesi Ana Ruhban Okulu Kilisesi/İspanya

Kaynak:(archdaily.com, 2022)

Şekil 28. Comillas Papalık Üniversitesi Ana Ruhban Okulu Kilisesi/İspanya

Kaynak:(archdaily.com, 2022)

11. Olasılık

İyi bir olasılık koşuluna sahip mekan, hür hissini ortaya çıkarır, alışılmamış ve daha önce bulunmayan mekanlarda ise risk ve tehlike içerdiği için güven

duygusu hissettirmektedir (Browning et al.,2014). Olasılık parametresin amacı risk ve tehlike kriterlerine sahip ortamları gözlemleyerek insan için güvenilir uygun koşullar oluşturmaktadır. Peyzaj mimarisinde yükseklikten bakılan geniş bir mekan konumundadır. Olasılık daha çok yüksek mekanlarda hissedilmekte ve görülmektedir (Şenozan, 2018).

Geniş açıklık verilen tasarımlarda güven ve konfor hissi verilmektedir. Engelsiz olarak bakılan manzaralar kişide olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Özellikle çok yüksek yerlerden bakılan manzaralar heyecan hissini artırmaktadır. Güven duygusu insanoğlu için her zaman önemli olmuştur. Eski dönem şehirleri ve kaleleri gelen tehlikeleri görmek ve gözetlemek için yüksek yerlerde konumlanmıştır. Modern kentlerde ise yüksek katlı binalarda yaşama hissi de bu örnekle ilişkilendirilebilir. Bu tür tasarım yapıları stresi azaltır, can sıkıntısını gidermektedir.

Bu model; doğa ile görsel bağlantı, suyun varlığı, gizem, risk/tehlike, sığınak kriterleriyle birlikte ele alınmaktadır.

Norveç’ deki bu yapı dağın tepesine yerleştirilmiş, araziye uygun şekilde konumlandırılmış, ahşam malzemeden kabuk şeklini almış, manzarayı görebilen büyük pencereler kullanılan bir kabin tasarımıdır. Yapı direk şehrin manzarasına hakim vaziyettedir. Güneşin batışı, doğuşu, kuzey ışıkları rahatlıkla gözlemlenebilmektedir (Şekil 29-30).

Şekil 29. Hammerfest Yürüyüş Kabinleri/Norveç

Kaynak:(archdaily.com, 2022)

Şekil 30. Hammerfest Yürüyüş Kabinleri/Norveç

Kaynak:(archdaily.com, 2022)

12. Sığınak

Sığınak, bireyin çevresel faktörlere karşı kendini güvende hissettiği, dinlendiği alanlarda dışarıya karşı izole etme mekanlarıdır. Sığınma alanları her zaman kapalı bir mekan olmak zorunda değildir. Sığınma alanları amacına göre bir çok biçim ve mekan olarak farklılık gösterebilir. Kişiye hitap eden sığınma alanları konsantrasyonu güçlendirir, dikkat dağınıklığının önüne geçer, rahatlama ve güven hissi verir.

Sığınak kriterinde mekanlarda yaşayanlar için koruyucu uygun ortam sağlamaktadır. Daha büyük alanlar için küçük kısmi restorasyonu destekler. İkinci amaç, görsel erişimi sınırlamaktır(Browning et al.,2014).

Sığınak koşullarının ortak işlevleri:

- * Hava / iklim koruması
- * Konuşma veya görsel gizlilik
- * Yansıma veya meditasyon
- * Dinlenme veya rahatlama
- * Okuma
- * Karmaşık bilişsel görevler
- * Fizikselden korunma/tehlike (Browning et al.,2014).

Büyük bir gölge ağacının gövdesine sırt üstü oturmak klasik bir sığınaktır. Mekan, bir restoranda yüksek sırtlı kabin oturma yeri, kütüphanede okuma köşesi gibi veya okul, üstü kapalı bir otobüs durağı veya verandanın etrafına saran ağaç evler zamansız sığınak örnekleridir(Browning et al.,2014).

The Ark Cabin hafif bir ahşap yapı malzemesinden yapılmış ve ağaçların arasında inşa edilmiştir. Şehirden uzak konumuyla dinlenme ihtiyacını oldukça fazla karşılayan bir doğa sığınağıdır. Kişiye ait özel tekil alanlar oldukça fazladır. Yaşayan aile için tasarlanan bu yapı doğa ile bir bütün şeklindedir (Şekil 31-32).

Şekil 31. The Ark Cabin/Çin

Kaynak:(archdaily.com, 2022)

Şekil 32. The Ark Cabin/Çin

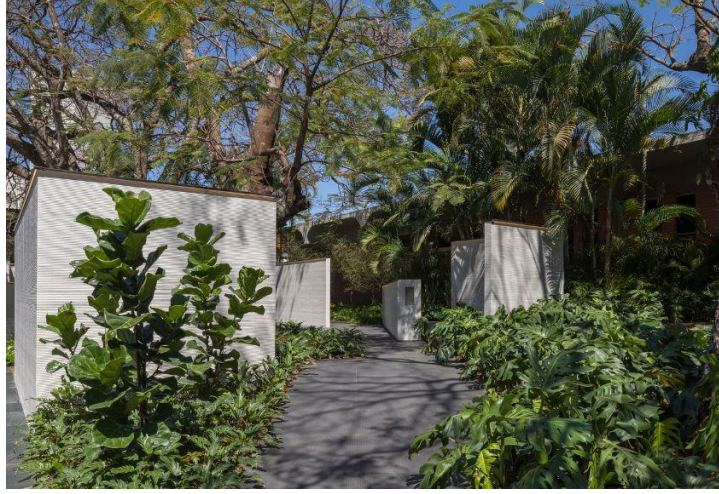
Kaynak:(archdaily.com, 2022)

13. Gizem

Kaliteli bir gizem koşulu korku tepkisi yaratmaz; koşullar bu, sürpriz (yani korku) ile zevk merkezi arasında ayrım yapar(Browning et al.,2014). Gizem, bireyin hareket etmeye mecbur hissettiği bir yeri karakterize eder. Köşede ne olduğunu görmek için ileri; ilerideki kısmen açıklanmış görünümüdür. Gizem modelinin amacı, işlevsel bir ortam sağlamaktır. Stres azaltmayı ve bilişselliği destekleyen bir şekilde keşfetmeyi teşvik eder (Browning et al.,2014). Öğelerin bir veya iki kenarının gizlenmesi sonucu merak duygusunu ortaya çıkarmaktadır. Gizlenen bir bina, manzara, su ögesi vb. olabilir.

İşitsel olarak da algılanamayan doğa elemanlarının alanlarda kullanımı gizem duygularının ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Gizem; bireyin duyamadığı, göremediği ve bilemediği ama hissettiği veya giderek ona ulaşma duygusuna kapıldığı durumlara da gizem hissiyatı vererek belli yolculuğa çıkma, merak uyandırma hissine kapılma kriteridir.

Mekan peyzajla bir bütün şeklinde tasarlanmıştır. Peyzaj tasarımında ağaç ve bitki öğeleri kullanarak çevre düzenlemesi zenginleştirildi. Ziyaretçinin sanat ile duysal karşılaşmasını kolaylaştıran, koku, ses, görüntü kullanılmış ve her dönüşte sürprizler sunan bir labirent tasarlanmıştır. Sanatçıların tasarımları müzik eşliğinde sunulmaktadır (Şekil 33-34).

Şekil 33. São Geraldo Köşkü/Brezilya

Kaynak:(archdaily.com, 2022)

Şekil 34. São Geraldo Köşkü/Brezilya

Kaynak:(archdaily.com, 2022)

14. Risk/Tehlike

İyi bir Risk / Tehlike durumuna sahip bir alan canlandırıcı ve üstü kapalı bir his verir. Tehdit içerir, hatta biraz yaramaz veya sapıktır. Kişi tehlikeli olabileceğini hissediyor ama ilgi çekicidir, keşfetmeye değer ve hatta karşı konulmazdır (Browning et al.,2014). Oluşan tehditler etkisiz ve zarar vermez. Kontrol edilebilir bir risk bilincine sahip olmak olumlu deneyimleri destekleyebilir bu, güçlü dopamin veya zevk tepkileriyle sonuçlanır. Yoğun Risk/Tehlike koşullarına uzun süreli maruz kalma depresyon ve ruh halinde rol oynayan dopaminin aşırı üretimine yol açar(Browning et al.,2014). Risk/Tehlike

dikkat çekicidir ve kişide merak hissi uyandırmaktadır. Hafızayı daima çalıştırır. Tasarım anlayışı ise amacına göre kullanıcı ve mekana bağlı olarak değişmektedir.

Çevresel güçlere karşı aşırı riskli dağlık alanda konumlandırılan barınak 8 dağcının kalabileceği şekilde tasarlandı. Hava koşulları oldukça sert ve engebeli bir arazi konumunda olan barınak kötü şartlara dayanaklı bir şekilde yapıldı. Dış cephe ve malzemeler tamamen dış etkenlerle uyumlu bir şekilde olması için seçilmiştir. Her iki uç bölgede kullanılan cam Skuta Dağı'nın panoramik manzarasına bakmaktadır. Malzeme olan cam kuvvetli rüzgar ve kar yüklerine dayanabilecek şekilde hesaplanmış üçlü cam sistemidir. Bu projenin amacı da dağların ruhunu ve kültürünü insanlar için yaşatmaktır (Şekil 35-36).

Şekil 35. Alpine Shelter Skuta/Slovenya

Kaynak:(archdaily.com, 2022)

Şekil 36. Alpine Shelter Skuta/Slovenya

Kaynak:(archdaily.com, 2022)

IV. OSMANLI SARAYLARI

A. Tarihsel Süreçte Osmanlı Sarayları

Aslı Eski Farsça srāda (ev) olan sarây kelimesi X. yüzyıldan beri Türkçe’de de kullanılmaktadır. İslâm devletlerinde saray, hem hükümdarın ailesiyle birlikte yaşadığı özel alan hem de devlet işlerinin görüldüğü yer olarak ana merkez konumundadır ve genellikle dört eyvanlı bir avlu etrafında şekillenmiştir (Ertuğ, 2009).

Osmanlı’da “saray” sözcüğü tek başına kullanıldığında sadece sultan konutu (miri saray) anlamını taşır ve padişahların konutu olduğu kadar, hükümet edilen yer manasına da gelir (Ferrari, 2009).

Türkler Anadolu’ya ilk geldiklerinde göçebe bir hayat sürdürmüşlerdir. Yazın ‘yaylak’ kışın ‘kışlak’ adı verilen yerlerde kalıp, çadır kültürünü geliştirmiş ve göçebe konaklamalar tasarlayıp yaşamışlardır. Osmanlı beyliği yerleşik düzene geçene kadar çadır kültürüyle yaşam sürmüşlerdir. Saray hayatına geçtikleri zaman çadır kültürü savaş alanlarında padişahların, şehzadelerin, devlet adamlarının ve ordunun sefer ihtiyaçlarını karşıladığı mekanlar olmuştur. Osmanlı yaşam alanı olarak çadır dan saraya geçiş yapsa bile göçebelik kavramı anlamını yitirmemiş saray dan saray göç ederek bu kavram devam etmiştir. Bu sebepten ötürü birçok mahalde Osmanlı sarayları bulunmaktadır.

Çadır; genel olarak göçebe toplumların, çobanların ve askerlerin kolay taşınabilen ve kurulabilen barınaklarıdır (Bozkurt,1993).

Şekil 37. Boz-Üy-Keçe Çadır Örneği

(Tümtürk Çalışkan, 2013;12)

Anadolu Türklerine ait ilk saray yapıları Anadolu Selçuklularına ait saray mimarileridir. Anadolu Selçuklu Osmanlı dönemine kadar incelenen saray yapıları dönemin şartlarına göre her saray yapısı farklılık göstermektedir. Selçuklu yapılarında dışta süslemeler oldukça fazla iken Klasik Osmanlı dönemi yapılarında ise dışta sadelik görülürken iç mekanlarda süslemeler oldukça fazladır(Taşkın,2010)

Osmanlı büyükşehirleri; Hisar, Çarşı ve Varoş bölge olmak üzere üç kısma ayrılmaktadır (Arı ve İnalçık,2005). Osmanlı İmparatorluğu ismini ilk kurucusu olan Osman Gazi'den almaktadır. 1299-1922 seneleri arasında imparatorluk olarak, 1922-1924 senelerinde halifelik olarak devam etmiştir.

Osmanlı İmparatorluğunun başlama noktası Ertuğrul Gazi dönemi olan Söğüt ve Domanıç arası merkeziydi. Osman Gazi başa geçtikten sonra Osmanlı Beyliği'nin ilk merkezi Eskişehir yakınlarında olan Karacahisar Kalesi oldu. Fethedilen topraklar yavaş yavaş genişleyince sonraki merkezler İznik, Bilecik, Yenişehir, 1326 da ise Orhan Gazi tarafından fethedilen Bursa Osmanlı Beyliği merkezi oldu.

Osmanlı Beyliğinin ilk sarayı Osman Gazi tarafından Yenişehir merkezinde yapılmıştır. Bursa'nın fethinden sonra ilk idari merkezi olan 'Bey Sarayı' Orhan

Gazi tarafından inşa edilmiştir. Her iki sarayda başkentler değişince saraylar terk edilmiş, yağmalanmış, doğal afetlere yakalanmış ve günümüze ulaşamamıştır.

Orhan Gazi 1326 yılında Bursa ilini fethettikten sonra Bizans Tekfur Sarayı'nı onarıp değiştirerek, eklemeler yaparak Bey Sarayı'nı yaptırmıştır (bursa.com, 2022 vs.). Saray surları içinde ayrıca bir adet havuz ve köşk bulunmaktaydı.

Şekil 38. Bey(Bursa) Sarayı

Kaynak: (hurriyet.com.tr, 2022)

I. Murad'ın 1361 yılında Edirne'yi fethetmesi üzerine 1453 İstanbul fethine kadar Edirne başkent olarak kalmıştır. Şehir başkent oluşundan sonra 1365 yılında I. Murat 'Eski Saray' olarak da adlandırılan sarayı inşa etti. Yeni Saray'ın yapımı ile burası eski önemini kaybetmiş padişah hizmetindeki iç oğlanların eğitim merkezi olmuştur.

Edirne Sarayı II. Murat zamanında temelleri atılmış vefatı ile yarıda kalan saray yapımı tahta geçen Fatih Sultan Mehmet tarafından tamamlanmıştır.

Şehir merkezinden uzak mesafede orman içinde Tunca Nehri batısında yer alan saray 3.000.000 m² bir alan üzerine inşa edilmiş ve 100 civarı özel yapıyı da içinde barınmaktaydı.

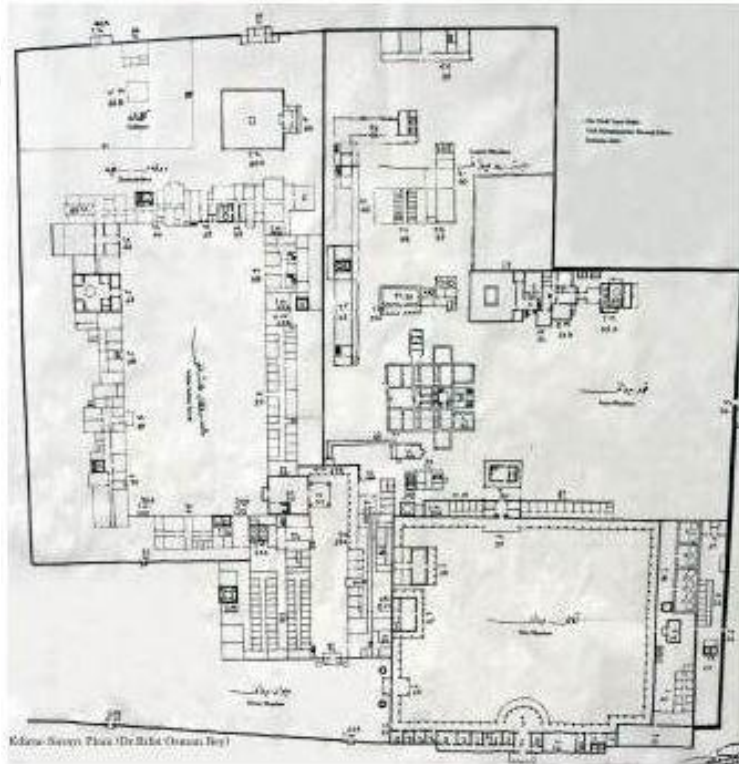
Edirne Sarayı surlarla çevrili geniş bahçelerle kaplı şehre yakın bir konumda yer almaktaydı(Sazak,2005). Saray yapımında belirli bir plan yoktur

başı geçen padişahların istekleri doğrultusunda eklemeler yapılarak zamanla büyüyen bir plan sistemine sahiptir.

Edirne Sarayı'nın; 117 oda, 13 koğuş, 21 divanhane, 17 kapı, 18 hamam, 17 kasır, 8 mescit, 4 kiler, 5 mutfak ve 6 köprüden oluşmaktadır(Özer, 2014). Saray, Fatih Sultan Mehmet zamanında; Bab-ı Humayun, Babüssade, Cihannüma Kasrı , Saray Mutfağı (matbah), Saray Haremi, Kum Kasrı ve Enderun yer almaktaydı. (archive.org, 2022 vs.).

Kanuni Sultan Süleyman döneminde Edirne Sarayı çeşitli işlemler görmüş ve Hürrem Sultan adına yaptırılan su şebekeleri saray içine kadar taşınmıştır. (archive.org, 2022 vs.). Sık sık sefere giden Kanuni Sultan Süleyman ek olarak Edirne Sarayı'na 'Hünkar Sofası' yaptırmıştır.

II. Mustafa 1769'da Edirne'ye son bir kez ziyarete gelmiş ve o günden sonra hiçbir Osmanlı padişahı Edirne sarayına ayak basmamış, 1877'de Rus baskını sonucu ateşe verilmiş büyük oranda tahribat gören saray çürümeye ve terk edilmeye yüz tutmuştur.

Şekil 39. Edirne Sarayı Plan Şeması

Kaynak:(edirne.ktb.gov.tr, 2022)

Şekil 40. Rus fotoğrafçı Dmitri İvanoviç Ermakov'un 1870'lerde çektiği fotoğraflarda Babüssade Kapısı ve arkasından Cihannüma Kasrı'nın kulesi

Kaynak: (Özer, 2014).

1. Topkapı Sarayı

İstanbul, 29 Mayıs 1453 günü fethedildiğinde, neredeyse harabeye dönmüş bir kentle karşılaşılır. Fetihden sonra kısa sürede imar faaliyetlerine girişilir ve ilk olarak II. Theodosius Halk Meydanı (Tauri Forumu) olarak isimlendirilen, bugünkü Beyazıt Meydanı'nda İstanbul Üniversitesi'nin bulunduğu alanda, kaynaklarda adı Saray-ı Atik olarak geçen saray inşa edilir (Karahasan, 2005:9; Tandoğdu,2015:84). Eski Saray şehrin içlerinde kaldığı için şehre hakim aynı zamanda boğaza hakim olan Sarayburnu'nda yeni bir saray yaptırmak için hazırlıklara başlamıştır. Saray önünde Boğaziçi, sağında Marmara, solunda ise Haliç bulunan İstanbul yarımadasının ucunda konumlandırılmıştır. Sultan II. Mehmet Eski Saray'da 19 yıl kadar ikamet etmiştir. 1472-1473 yıllarından itibaren Sur-u Sultani içerisindeki bugünkü Topkapı Sarayı'na Saray-ı Cedid, Beyazıt'taki saraya ise Saray-ı Atik denilmiştir (Koçu, 1971:5297; Tandoğdu,2015:84).

Sarayın birden fazla mimarı bulunmaktadır. Fatih Sultan Mehmet tarafından yapılandırılan sarayın ilk baş mimarı Alaüddin'dir. İhtiyaç doğrultusunda zamanla eklemeler yapılarak bu eklemelerin tasarım ve yapım aşamasında bulunan mimarlar; Mimar Sinan, Davud Ağa, Acem Ali, Sarkis Balyan gibi isimler yer almıştır(archi101.com, 2022 vs.). Saray; padişah ve haremının ikametgah yeri, devlet işlerinin yürütüldüğü, devlet hazinesi, darphane, devlet

arşivi, enderun mektebi ve şehzade okulu gibi birçok birimi bir arada bulundurmaktadır.

Topkapı Saray'ı Edirne Saray'ı gibi tek bir mekandan değil çeşitli ihtiyaçlar doğrultusunda köşkler, daireler, avlular eklenerek bugün ki 700.000 m² alanı oluşturan bir yapı kompleksidir.

Büyük avlularıyla çevrilen saray Edirne Sarayı'ndan etkilenecek tasarlanmıştır. Kubbeli ve taş duvarlardan oluşan hizmet binaları, konut yapıları, harem daireleri çeşitli bezemelerle süslenmiş duvarları bulunmaktadır. Sarayın iç ve dış peyzajında su öğeleriyle zenginleştirilmiştir. (millisaraylar.gov.tr, 2022 vs.). Konumlandığı arazi ile de uyumlu, yatay şekilde eklemelerle genişlemiştir.

Topkapı Sarayı temelde Bîrun, Enderun ve Harem olmak üzere üç teşkilattan müteşekkildir. Sarayın oturma planı, saray merasimleri, saray mekânları bu teşkilata göre düzenlenmiştir. Topkapı Sarayı; Bâb-ı Hümâyûn, Bâbü's Selam ve Bâbü's Saade adlı üç ana kapı, dört avlu, Harem, Hasbahçe (Gülhâne) ve bahçelerden oluşur. Üç tarafı denizle çevrili olan sarayı 1400 metre uzunluğunda "Sur-ı Sultani" denilen yüksek ihata duvarları çevreler. (Ortaylı,2007).

Şekil 41. Topkapı Sarayı (kuşbakışı)

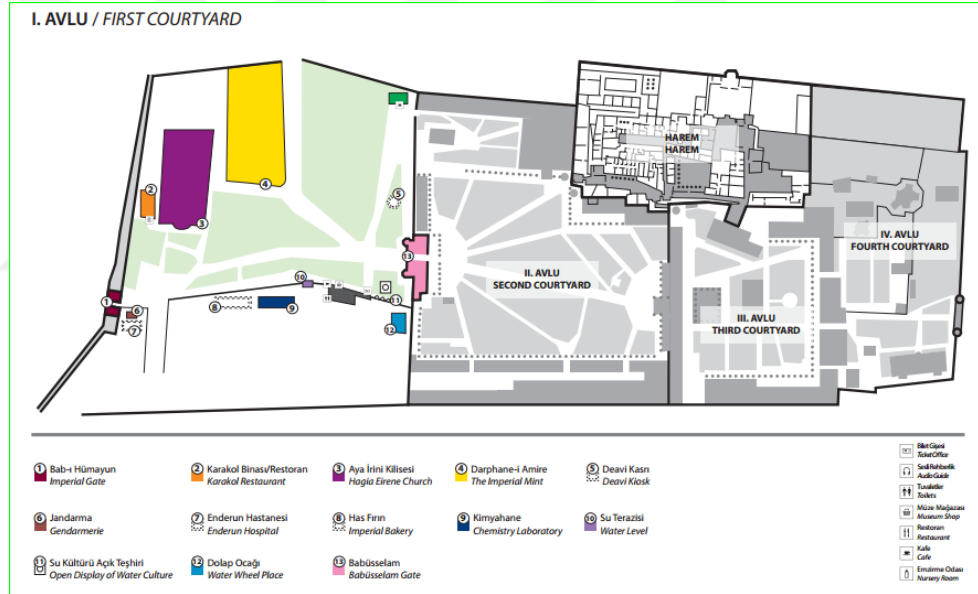
Kaynak:(gezipgordum.com, 2022).

Birinci kapısı Bâb-ı Hümâyûn; Fatih Sultan Mehmet tarafından yapılan bu kapı I. Avluya (Alay Meydanı) açılmaktadır. Saray halkı dışındaki ziyaretçiler, iş

sahipleri, saray görevlileri bu avluyu kullanmaktaydı. İkinci kapı Bâbüsselâm(Selam Kapısı) asıl giriş kapısıdır kuleli yapıya sahiptir, Divan Meydanı'na açılır devlet yönetimi bu avluda gerçekleşir, üçüncü kapı ise Enderun Avlusuna açılan Bâbüssaâde kapısıdır. Enderun Avlusuna sadece sarayda yaşayanlar girebilir.

Saray avluları ve avlu içinde bulunan mekanlar ;

1.Avlu (Birûn ve Alay Meydanı); Bâb-ı Hümâyûn kapısıyla Alay Meydanı'na açılmaktadır. Bâb-ı Hümâyûn daimi surette nöbet tutulan bir kapıdır. Saray alanının başladığını gösterir. Dışardan gelen halk işleri veya ziyaret dolayısıyla rahatlıkla Alay Meydanı'na girebilmekteydiler (Ortaylı,2007). I. Avluda; Aya İrini Kilisesi, Hasırcılar Ocağı, fırın, hastane, darphane ve odun ambarı yapıları bulunmaktadır.

Şekil 42. Topkapı Sarayı I. Avlu

Kaynak:(tr.pinterest.com, 2022).

2. Avlu (Divan ve Adalet Meydanı); Adalet Kulesi, Beşir Ağa Camii, Beşir Ağa hamamı, Zülüflü Baltacılar Koğuşu, Divan-ı Hümâyûn (Kubbealtı), Divan-ı Hümâyûn Hazinesi, Aşçılar Mescidi, Saray mutfakları, ve Has Ahırlar bulunmaktadır.

Şekil 47. Bâbüsselâm Kapısı (Pascal Sebah, 1883)

Kaynak: (kulturenvanteri.com, 2022)

Şekil 48. Bâbüssaâde Kapısı (Milli Saraylar Başkanlığı, 2022)

Kaynak: (twitter.com, 2022)

Topkapı Sarayı'nın önemli kısımlarından biri Harem'dir. Harem'in önemli kısımları Vâlide Sultan Taşlığı, III. Murad Köşkü, Şehzadeler Mektebi, Zülüflü Baltacılar Koğuşu, III. Osman Köşkü ve Yemiş Odası olarak sıralanabilir. Harem kısmının mensupları padişah annesi, padişah kızları, kız kardeşleri ve eşleriyle halalar ve kardeş çocukları gibi hânedana mensup kadın akrabalarından meydana gelirdi (Ertuğ, 2012). Saray dışına çıkmayan harem kadınları eğitim, eğlence, giyim, vb. ihtiyaçları harem ağaları tarafından öğretilip karşılanmaktaydı.

Sultan II. Mahmut'un 1820'lerde Beşiktaş'taki Yeni Saray'a taşınması ardından 1850'lerde Dolmabahçe Sarayı'nın yapılmasıyla Topkapı Sarayı eski bir saray konumunda kaldı ve önemi yitirildi.

19. yüzyılın devlet protokolü ve merasimleri dolayısıyla saray yetersiz kalmış ve 1830'lardan itibaren Sultan II. Mahmud oğlu Sultan Abdülmecid Han da burada pek ikamet etmemiştir ve 1850'lerin başında Türk sultanları Boğaz'daki Dolmabahçe Sarayı'na taşınmışlardır. Saray terk edildikten sonra da saltanat hazinesi, Mukaddes Emanetler ve imparatorluk arşivleri burada muhafaza edilmiştir(Ortaylı,2007). Topkapı Sarayı'nın resmi olarak müzeye çevrilmesini Mustafa Kemal Atatürk 1924 yılında sağlamıştır.

2. Dolmabahçe Sarayı

Dolmabahçe Sarayı'nın bulunduğu bölge, antik çağlardan beri pek çok kez gemilerin sığındığı doğal liman görünümünde bir koy olarak bilinmektedir. Aynı zamanda, 15. yüzyılda Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethi sırasında, Haliç'e indirmek üzere gemilerini karaya çıkardığı yer olduğu da rivayet olunmaktadır. Osmanlı döneminde Kaptan-ı Derya'nın donanma gemilerini demirledikleri ve geleneksel denizcilik törenlerinin yapıldığı bu koy, 17. yüzyıldan itibaren doldurularak "Dolmabahçe" adıyla padişahların hasbahçesi konumuna getirilmiştir. 19. yüzyıla kadar bu hasbahçe içinde yaptırılan ahşap köşk ve kasırlar topluluğu "Beşiktaş Sahil Sarayı" adıyla anılmıştır(millisaraylar.gov.tr, 2022 vs.). Beşiktaş Sahil Sarayı'nın yerine yaptırılan Dolmabahçe Sarayı, 19. yüzyılın ortalarında, yüksek noktaları askeri yapılarla (Taksim, Gümüşsuyu, Taşkışla, Maçka Silahhanesi) çevrili olan Dolmabahçe vadisinin kıyıda Bezm-i Âlem Valide Sultan (Dolmabahçe) Camii'nin sınır oluşturduğu düzlükte;

arkasındaki Bayıldım Bahçesi’ni de içine alan tepeler ile kıyı arasında bir gelişim göstermiştir. (Atalay Seçen, 2011).

Şekil 49. Dolmabahçe Sarayı (Denizden Görünümü)

Kaynak:(yerelnet.org.tr, 2022)

Sultan Abdulmecid 1843 yılında Beşiktaş’ da bulunan ve kullanışsız hale gelen eski sarayın yıkımıyla yeni bir sarayın yapımı için emir vermiştir. 1856 yılında inşası tamamlanan Dolmabahçe Sarayı artık Osmanlı İmparatorluğu’nun yeni sarayı konumuna gelmiştir. Dolmabahçe Sarayı Tanzimat dönemi yapısı ve Tanzimat devri projesi özelliği taşıdığı için Tanzimat-ı Hayriye olarak da adlandırılmaktadır. Batı etkisi ile oluşan tarzı Topkapı Sarayı’na göre daha ihtişamlı ve gösterişlidir. Saray kıyıya paralel bir şekilde tasarlanmıştır. Saray yarı kagir yapım tekniği ile inşa edilmiştir. Saray, tek bir üsluptan çok farklı üslup etkilerinin görüldüğü, “Seçmecilik olarak da tanımlanabilecek eklektisizmin tipik bir mimari özelliğini göstermektedir (Cezar,1992; Atalay Seçen, 2011).

Şekil 50. Dolmabahçe Sarayı Vaziyet Planı

Kaynak:(Beşkonaklı, 2017)

Dolmabahçe Sarayı'nın inşa sürecini saltanat yapıları kalfaları Karabet Balyan, Ohannes Serveryan, Nikoğos Balyan ve James William Smith; bina eminliğini 1843-1850 yılları arasında Hacı Said Ağa, bu tarihten 1856'ya kadar ise Esseyyid Ali Şahin Bey yürütmüştür. (millisaraylar.gov.tr, 2022 vs.) Dolmabahçe Sarayı'nın mimari tasarımında; İngiliz Neo Klasizmi, Alman Rokokosu, Fransız Baroku, İtalyan Rönesansı açık bir şekilde görülmektedir. Dolmabahçe Sarayı döneminde farklı olmasıyla batı kültüründen etkilenmiştir (Eceoğlu, 2007).

Saray da Sultan Abdülmecid, Sultan Abdülaziz, Sultan V. Murad, Sultan II. Abdülhamid, Sultan V. Mehmed Reşad, Sultan VI. Mehmed Vahideddin, Mustafa Kemal Atatürk ikamedgah edip devleti yürütmüşlerdir.

Geniş bir alana ve sahil kesimine sahip olan Dolmabahçe Sarayı'nda; Mâbeyin, Muayede Salonu, harem daireleri, Bezmiâlem Vâlide Camii, Has Ahır, tiyatro, serasker dairesi, saat kulesi, hazîne-i hâssa ve mefruşat daireleri, Kuşluk, Camlı Köşk, gedikli câriyeler ve kızlar ağası daireleri, hareket köşkleri, Hereke Dokumahânesi, baltacılar, agavât, bendegân ve musâhiban daireleriyle, Matbah-ı Âmire ve liman bulunmaktadır. (Sözen,1994). Dolmabahçe Sarayı toplamda 285 oda, 44 salon, 6 balkon, 6 hamam ve 68 tuvaletten oluşmaktadır. Bu yapılardan bazıları deprem, yangın gibi afetlerden dolayı yıkılmış günümüze ulaşamamıştır.

Sarayda birçok süslemeye sahip kara tarafında toplam 9 kapısı bulunmaktadır. Deniz tarafında ise 5 yalı kapısı vardır (Şahan ve Technique, 2019). Dolmabahçe Sarayı, genel ve cephe özellikleri ile iç süslemeleri açısından batı etkili, plan kurgusu ve sofa-salon mekânsal ilişkileri açısından ise bazı ayrıntılar dışında genel olarak Türk evi plan tipinin etkili olduğu bir yapılar grubudur. Avrupa saraylarındaki, tek eksenli ve art arda oda dizilimi yerine, sofa ve sofaya açılan odalardan oluşan bu plan tipi, büyük ölçeklerde uygulanmıştır. Planlamanın her bölümün işlevine göre ayrı ayrı yapılmış olması Türk evi plan özelliklerinin, batılı bir anlayışla birleştirilerek uygulandığını göstermektedir (Atalay Seçen, 2011).

Cumhuriyet'ten sonra “millî saraylar” kapsamına alınan saray, özellikle Atatürk döneminde cumhurbaşkanının yazlık çalışma ve yabancı devlet adamlarını karşılama mekânı olarak kullanılmış, ayrıca Atatürk'ün başkanlık ettiği I. Dil ve Tarih kurultaylarına sahne olmuştur. Daha sonra hakkında uzun sürelerle halkın ziyaretine açılma ve kapatılma kararları alınan saray, 1984 yılında düzenlenen Millî Saraylar Sempozyumu'nda tartışma konusu edilmiş ve arkasından bu sempozyumda alınan kararlar doğrultusunda yapılan çalışmalarla yalnız Türkiye'de değil bütün dünyadaki önemli “müze içinde müze” örneklerinden biri konumuna getirilmiştir(Sözen,1994).

V. BİOFİLİK TASARIM MODELLERİ VE OSMANLI SARAYLARI ÖRNEKLERİYLE İNCELENMESİ

A. Doğayla Görsel Bağlantı

Osmanlı Devleti' çiçek ve bahçe kültürünü bir kanun gibi benimsemiş, korumuş ve özenle düzenlemeler yapmıştır(Çınar ve Kırca 2010; Çınar ve Yirmibeşoğlu, 2019). Türk kültürü göçebe hayattan yerleşik hayata doğal bir yaşamdan geçiş yaptıkları için doğaya son derece önem göstermişlerdir. Türk toplumu İslam dinini kabul ettikten sonra doğaya olan saygısı devam etmiş ve 'Cennet Bahçesi' imgesini bahçelerinde kullanmaya başlamışlardır (Eldem, 1976; Şahin ve Erol, 2009). Osmanlı Devleti'nin amacı Kur'an da geçen çiçek bahçeleri, meyve bahçeleriyle kaplı alanları, akarsu, dere gibi su öğeleri ile süslü 'Cennet Bahçesi' tasvirini kendi yorumlarıyla mekanlarına farklı bir boyut kazandırmıştır(Tournefort, 2005; Çınar ve Yirmibeşoğlu, 2019). Doğa elemanları(bitkiler, ağaçlar, su öğeleri, doğal ışık) Osmanlı Devleti'nin tasarımlarıyla mekanda anlamlar kazanarak yerini almıştır(Cerasi, 1985;Çınar ve Yirmibeşoğlu, 2019). Türkler göçebe bir hayat sürdükleri için Türk bahçeleri İslam bahçeleri ile birlikte Çin, Akdeniz, İran, Bizans ve Hint bahçe kültüründen de etkilenmiştir. Bahçe kültürü Türk toplumları için her zaman mekandan bile önde gelmekteydi. Bahçeler göstermelik bir alan değil bir çok eylemlerin gerçekleştiği özel mekanlar konumundaydı(Çınar ve Yirmibeşoğlu, 2019).

Topkapı Sarayı üç tane resmi avlu bir tanede sultana özel avlu olmak üzere dört avludan oluşmaktadır. (Şekil 54) 'de görülen minyatürde II. Avlu da doğa elemanlarının kullanıldığı ağaçlar, su öğeleri ve hayvan olan karaca tasvir edilmiştir.

Avlularda hayvanlar için özel alanlar yapılmış ceylanlar, karacalar evcilleştirilmişti(Şekil 55).

Sultan'ın yaşam alanları olan saraylarda ise bahçeler sultanın zevkine göre çeşitliliği bol yeşillendirilmeler yapılmaktaydı. Saray bahçelerine dikilen

ağaçlarla ilgili 1735 tarihli bir başka bir belgede İzmit, Karamürsel ve Yalova'dan selvilerin yanı sıra çınar, dişbudak, ıhlamur, karaağaç, idris, çitlembik, meşe, defne, erguvan ve ahlat gibi ağaçlardan “taze ve mevzun fidan hâlinde” 4.000'er adet İstanbul sarayları için gönderilmesi emredilir (istanbultarihi.ist, 2022).

Meyve ve çiçek bahçeleri, gülhaneler, korular gibi bahçe kültürü oluşturan öğeler saray tasarımında yer almıştır(Çınar ve Yirmibeşoğlu, 2019). 19.yy.dan itibaren Osmanlı Devleti batı etkisinde kalmış bahçeler doğal formlardan uzaklaşarak gösterişli formlar tasarlanmıştır. Dolmabahçe Sarayı'nda Topkapı Sarayı'na oranlar gösteriş daha fazla ön planda olup saray dışından getirilen hayvan figürlü heykeller kullanılmış, bahçeler belli simetrik planlarla düzenlenmiştir.

Neo-klasik ve Barok tarzda yapılan Dolmabahçe Sarayı bina ve bahçe tarzı birbirine yakın tasarımlardan oluşmaktadır. Sarayın bahçesi kullanılan binayı ön, arka ve yan cephelerden kaplamaktadır.

Çeşitli bölge ve ülkelerden getirilen saray ağaçları birbirine sık dikim yerine mesafeli bir şekilde dikilmişlerdir. Genellikle gölgesi olmayan ağaçlar dikilmiştir. Buda yerleşik hayata geçmeden önceki dönemden kalan gökyüzünü görme ve ışığı bahçeye direk alma alışkanlığından kaynaklı olduğu düşünülmektedir(Ayvazoğlu, 1995; Şahin ve Erol, 2009).

Gülhane Parkı Topkapı Sarayı'nın Osmanlı Dönemi'nde korulu ve gül bahçeleri ile çevrili dış bahçesiydi. Fatih Sultan Mehmet zamanında has bahçe görevi de görmekteydi. Diğer bahçeler gibi olan has bahçe bir dinlenme, inzivaya çekilme ve huzur bulma noktasıydı. Terapi niteliği taşıyan saray bahçeleri saray halkının doğa ile görsel bağlantısını sağlamaktaydı.

Topkapı Sarayı'nın arka tarafında bulunan Gülhane Parkı Topkapı Sarayının Hasbahçesi görevini görmekteydi. Gülhane Parkı'na dönüştürülen Hasbahçeye ait yapılar kaldırılarak yerini sadece parka ait tasarımlara bırakmıştır. 21. yy.la gelindiğinde ise birçok değişime uğrayan Gülhane Parkı'nın eski dönemlerine ait hiçbir yapı izleri kalmamıştır.(Uğuryol, 2020). Sultanlar için avlulardaki yeşillikler önemliydi özellikle Gülhane Parkı adınıda güllerden aldığı çeşitli ırklardan oluşan bir gül koleksiyonu bahçesiydi. Sultanların çiçek

sevgisinden dolayı farklı ülke ve illerden çiçek tohumları ve soğanlar özel olarak getirilmekteydi(Tepe, 2014). Günümüzde ki Gülhane Parkı'na hayvan ve insan figürlü çiçek dolu sepetli heykeller eklenmiştir. Parkın özgün tarzını bozsa da günümüzde yine biyofilik tasarım öğeleri taşımaktadır.

Dolmabahçe Sarayı'nda da çiçek motifleri tıpkı Topkapı Sarayı gibi oldukça fazla kullanılmıştır. Çiçek Osmanlı Sarayları için önemli bir motifti. Dolmabahçe Sarayı iç mekân süslemelerinde kullanılan çiçek motiflerinin seçiminde, döneminin beğenisini kazanmış ve modasını yansıtan çiçeklerin de var olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu süslemelerde, 19. Yüzyılda yetiştirilen ve saray bahçelerine ekilen çiçeklerin tavan ve duvarlardaki yansımalarını izlemek mümkündür. (Tekinmirza ve Atalay Seçen,2010;66)

Dünya imparatorluğunu yürüten sultanlar için deniz ve yeşillik dolu köşk manzaraları odaklanma ve sakinleştirici niteliğindeydi. Her iki sarayında denize olan cepheleri sultan ve saray halkının ilham aldığı, meşguliyeti ve dünyevi zevkleri unutmama, doğa ile baş başa kalma eylemi gösteren sığınma köşeleriydi.

Şekil 51. Topkapı Sarayı II. Avlu-İstanbul

Kaynak:Toptaş,2013)

Şekil 52. Dolmabahçe Sarayı -İstanbul

Kaynak: (millisaraylar.gov.tr, 2022)

Şekil 53. Abdullah Frères /Gülhane Parkı –İstanbul

Kaynak: (tr.pinterest.com, 2022)

Şekil 54. Topkapı Sarayı Divan Meydanı, Hünernâme, 16. yüzyıl, (İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi; Harman, M. (2015).

Şekil 55. Ceylan yalakları ve kuş küvetleri/Topkapı Sarayı-İstanbul

Kaynak: (twitter.com, 2022)

B. Doğayla Görsel Olmayan Bağlantı

Doğa ile görsel olan bağlantı görsel dışında bir çok duyuya da hitap etmektedir. Örneğin; işitme, koku, dokunma vb. gibi.

İşitme duyusu: Marmara denizi sesi ve esintisi, Topkapı Sarayı Havuzlu köşkte bulunan havuzun su sesleri, Dolmabahçe Sarayı'nda bulunan Atatürk'ün banyosunda marmara mermerinden yapılmış ve halen suyu akan çeşme, avlularda bulunan su sebilleri, kuş sesleri

Koku duyusu: Avlularda bulunan çeşitli ülkelerden getirilen ağaç ve çiçek kokuları, Marmara denizinin kokusu.

Dokunma duyusu : Saraylardaki bahçe ve avlularda ki çeşitli çiçek, ağaç dokularına dokunmakta dokunma hissine örnektir. Doğal bir yaprağa aktif olarak dokunmanın, insanların bilinçsiz bir sakinleştirici tepki yaşamasına neden olduğu görülmektedir (Koga ve Iwasaki, 2013).

Osmanlı devleti her zaman doğaya önem vermiş özellikle çiçekler konusunda kendini geliştirmiş padişahların en zevk aldığı hobilerinden biri haline gelmiştir. Bu yüzden sarayda yaz kış çiçekler eksik olmazdı.

Kanuni Sultan Süleyman döneminde İstanbul'u gezen G. de Busberg dönemin başkentinin çiçek bahçelerini şöyle anlatıyor: '*İstanbul'a yaklaştığımız. Buradan geçtiğimiz zaman her yandan nergis, sümbül, lale gibi türlü çiçekler gördük. Bunlar kış ortasında açmış olmaları şaşılacak bir şeydi. Çünkü mevsim elverişli değildi. Çiçekler o kadar güzel kokuyordu ki, bizler gibi alışıktı olmayanların başını döndürüyorlardı. Türkler çiçeklere pek düşkünlüler. Bir güzel çiçek için pek çok para vermekten çekinmezler.*' (Salman, 1999). Kısacası deniz manzaralı, avlu ve çeşitli yeşilliklerle dolu bahçeleri tarafından çevrelenen saraylarımız hem yeşilin hem mavinin görsel şölenin tadına bakmaktadır. Topkapı Sarayı bahçesi 4 avludan oluşmaktadır ve her biri özenilerek, ihtiyaca göre eklenerek tasarlanmıştır. İnsanın bir parçası olan doğa bahçe kültürünün temelini oluşturmaktadır. Bahçede ki doğanın amacı sembol niteliğinde kullanmak değildir, doğa aslında hissedilerek ve anlayarak yorumlayıp içinde var olmaktır.(Çınar ve Yirmibeşoğlu,2019).

Şekil 56. Topkapı Sarayı-İstanbul

Kaynak : (Gölsün, 2020)

Şekil 57. Dolmabahçe Sarayı-İstanbul

Kaynak: (millisaraylar.gov.tr, 2022)

C. Ritmik Olmayan Duyusal Uyarı

Sarayın kapladığı alan yaklaşık 700.000 metrekaredir. Bu alanın yine yaklaşık 80.000 metrekaresini binalar kaplamaktadır. Geri kalan mühim kısım ise hasbahçelere ayrılmıştır. Osmanlı zevkinin ve inceliğinin birer timsali olan,

çiçeklerle ve özellikle de lalelerle donatılan bu bahçeler üç kıtada milyonlarca kilometrekareyi türlü gaileler içinde yöneten Osmanlı padişahlarının zihnen dinlenmelerini ve kendilerini yenilemelerini sağlamıştır. Bugün de sarayın bahçesi sümbüllerden zanbakkara; güllerden menekşelere aynı güzellikleri taşımaya devam etmektedir (Ortaylı,2007). 1534-1537 yılları arasında Topkapı Sarayı avluların da laleler, karanfiller gibi çiçek tohumlarıyla konumlandırılan renk cümbüşü sağlanan görsel şölen sunulmaktaydı. Bu devrin asıl çiçek kültürü ve sevgisini yansıtan ve “Osmanlı çiçek üslubu”nun temelini oluşturan *Muhibbî Divanı*’dır. Kanunî Sultan Süleyman’ın “Muhibbî” mahlası ile yazdığı şiirleri içeren 370 sayfalık divanının (1566) da tezhiplerini yapan müzehhib “Kara Memi”, eserde geleneksel motifler yanında gül, karanfil, lale, sümbül, menekşe, ayn-ı sefâ, Manisa lalesi (anemon), zambak, çiğdem gibi birçok çiçeği doğadaki gibi natüralist bir üslupla işlemiştir. Bu çiçekleri ve çiçek açmış ağaçları sadece XVI. yüzyıl yazmalarında değil, Osmanlı sanatının her dalındaki eserinde görmekteyiz(istanbultarihi.ist, 2022 vs.).

(Şekil 58)’de görünen Bağdat Köşkü Topkapı Sarayı’nın IV. Avlusun da bulunmaktadır. Boğaziçi ve Haliç’e bakan eşsiz deniz esintili, doğa manzaralı ve bulunduğu mekana ait doğa seslerini içinde barındıran bir yere sahiptir. Kubbesi çok orijinal kabartmalara sahip olan köşkte bu kabartmalar söylendiği gibi ceylan derisi olmayıp, alçı sıva üzerine malakaridir ve onun üzerine de altın yaldızlı kırmızı, mavi, beyaz çiçeklerle nakışlı kabartmalar çizilmesiyle oluşturulmuştur. Mimarisi, süslemesi ve konumu ile Osmanlı köşk mimarisinin en güzel örneği ve sarayın en güzel köşküdür. Gördüğü manzara ile Boğaziçi’ne hâkim bir noktada yer alır. 9 metre çapında zarif bir kubbenin etrafından açılmış geniş bir saçakla örtülü olan köşk, tam anlamıyla Türk otağlarının mimariye dönmüş hâli gibidir(Ortaylı,2007).

Dolmabahçe Sarayı’nda bulunan Kuşluk Bahçesi (kuş köşkü, kuşluk, kuş hastanesi, camlı köşk) görkemli ıhlamur ve at kestanesi ağaçları ve bitkilerle çevrili, zemin ise Osmanlı çimi ile döşenmiş olup barok tarzda tasarlanmıştır. Sultanın dinlenme, doğayla bütünleşme alanıdır. Amerika da yapılan araştırmalara göre kuş sesleri ile yürüyüş yapanların, sessiz bir ortamda yürüyüş yapanlara oranla daha iyi hissettikleri anlaşılmaktadır. Görüldüğü üzere

Dolmabahçe Sarayı'nda bulunan Kuş Köşkü'nde bulunan kuş sesleri sultana ve saray halkına iyi gelmekte, huzurlu hissettirmektedir.

Şekil 58. Bağdat Köşkü/ Topkapı Sarayı-İstanbul

Kaynak: (twitter.com, 2022)

Şekil 59. Topkapı Sarayı Lale Bahçesi

Kaynak: Toptaş, 2013)

Şekil 60. Topkapı Sarayı II. Avlu

Kaynak: Toptaş, 2013)

Şekil 61. Kuşluk bahçesi/Dolmabahçe Sarayı-İstanbul

Kaynak: ([facebook.com](https://www.facebook.com), 2022)

Şekil 62. Dolmabahçe Sarayı Kuğulu Havuz

Kaynak: (twitter.com, 2022)

D. Termal ve Hava Akışı Değişkenliği

Modern zaman ısıtma sistemler; doğalgaz, elektrikli aletler vb. kullanılmaktadır. Günümüzden yaklaşık 550 yıl önce İstanbul'da bulunan Topkapı Sarayı'nın ısıtma sistemleri bakır, pirinç ve çini ile kaplanmış görsel şöleni olan ocaklar kullanılmaktaydı. Saray mekanları doğal yollarla yakılan odun ateşiyle ısınmaktaydı. Bunun yanı sıra mangal dediğimiz taşınabilir mini ocaklar harem dairelerinde ısıtılacak noktalara götürülür ve yakılırdı.

18.yy yapısı olan Dolmabahçe Sarayında ısıtma sistemi değişime başlamış olup Topkapı Sarayı'nda kullanılan odun yerini kömüre bırakmış ocaklar ile birlikte daha çok soba ve estetik şömineler kullanılmıştır. Ayrıca ocak, soba, şömine kullanarak salonlar alttan ısıtma yöntemiyle hava akışı düzenlenmiştir.

Dolmabahçe Sarayı'na ısıtılması, Sultan Reşad Dönemi'nde 1910 yılında kurulan kalorifer tesisatı ile gerçekleştirilmiştir. Bu kalorifer tesisatının bacası

Mimar M. Vedad Tek tasarımıdır (Atalay Seçen, 2011). Muayede Salonu'nun ısıtılması değişik bir teknikle yapılmaktaydı. Salonun bodrumunda ısıtılan hava, gözenekli sütun kaidelerinden içeriye veriliyor, böylelikle 68 kubbeli büyük mekanda 20 °C'ye varan bir sıcaklık elde ediliyordu. Sultan Reşad döneminde, saraydaki gazlı lambaların asli görünümleri korunarak, elektrikle çalışır hale dönüştürülmüştür. Bu döneme kadar ısıtma da, şömineler, çini sobalar, mangallar vasıtasıyla olurken, bunların yerini kalorifer almıştır (Eceoğlu, 2007). Saraylarda bulunan büyük boyutlu pencereler mekandaki hava akışını da doğal yollardan sağlamaktadır.

Şekil 63. Topkapı Sarayı-İstanbul

Kaynak: (onedio.com, 2022)

Şekil 64. Topkapı Sarayı-İstanbul

Kaynak: (onedio.com, 2022)

Şekil 65. Dolmabahçe Sarayı-İstanbul

Kaynak: (onedio.com, 2022)

Şekil 66. Dolmabahçe Sarayı-İstanbul

Kaynak: Toptaş, 2022)

E. Suyun Varlığı

Su ile birlikte taş, heykel, ağaç gibi yardımcı elemanlar kullanıldığında kişiye psikolojik açıdan olumlu sonuçlar çıkardığı gözlemlenmiştir. Örnek olarak Dolmabahçe Sarayı'nda havuzla birlikte kuğulu heykellerde göze çarpmaktadır (Şekil 70). Topkapı Sarayı III. avluda etrafı çiçeklerle donatılmış bir adet fiskiyeli havuz bulunmaktadır (Şekil 68). Hareketli su öğeleri İslam medeniyetlerinde bahçe ve avlularında oldukça sık kullanılmıştır. Bilindiği gibi İslam dininde su ve bitki cennet mekanının en önemli iki öğesini oluşturmaktadır. Doğanın tüm bileşenleri Tanrı'nın yansıması olarak kabul edilmiştir (Çınar ve Kırca, 2010).

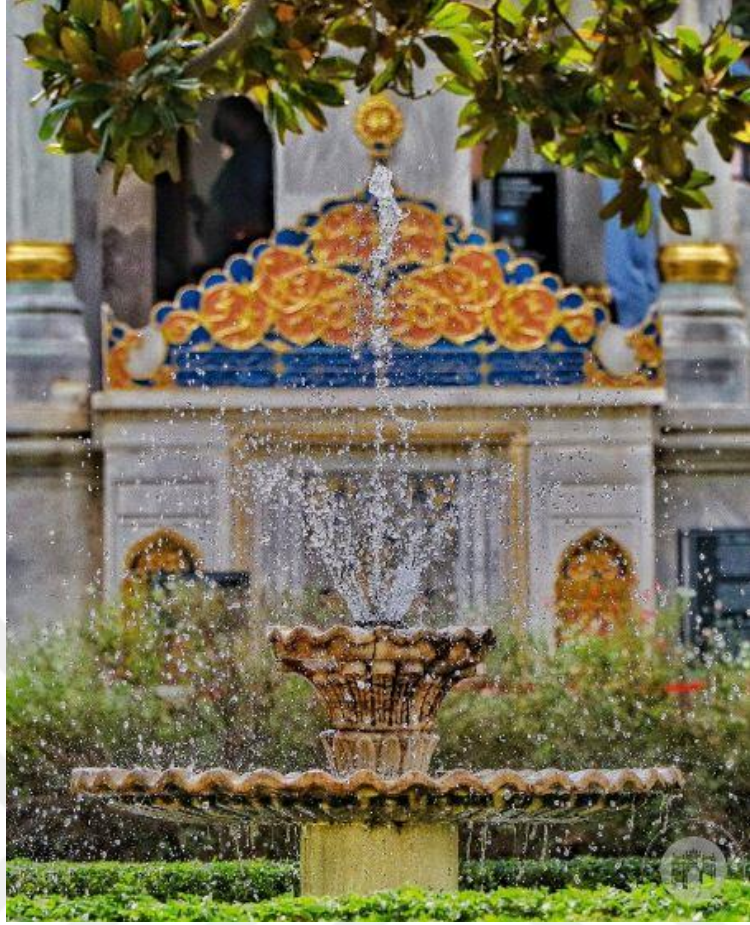
Sarayın son avlusu olan IV . avlusu Havuzlu Taşlık, Lala Bahçesi, İncirlik Bahçesi, Asmalı Bahçe ve Fil Bahçesinden oluşmaktadır. Her bir bahçe kendine has düzenleme ve tasarımlara sahiptir. Örnek olarak Havuzlu Taşlık' da bulunan su öğesinde İslam bahçe kültürünün etkisi görülmektedir. Fiskiyeli havuzu için barındıran Lala Bahçesi ise yine bir İslam bahçelerinin etkileri görülmektedir(Harman, 2015). (Şekil 69)

Topkapı Sarayı IV. avluda bulunan İncirlik Bahçesi su öğesi ile birlikte doğa elemanı olan nilüfer kullanılmıştır(Şekil 67). Şimşirlik ve Aslanlı Bahçesinde ise padişahın özel alanları olup spor yapıldığı mekanlardır. Aynı zamanda bir adet havuz ve aslan heykelleri de bulunmaktadır. Çok eski dönemlerde ise aslan yetiştirilir, beslenir bakımları yapılırmış.

Şekil 67. İncirlik Bahçesi/Topkapı Sarayı-İstanbul

Kaynak: Toptaş,2013

Şekil 68. Topkapı Sarayı Enderun Avlusu

Kaynak: (twitter.com, 2022)

Şekil 69. Lala Bahçesinde bulunan fiskiyeli havuz/Topkapı Sarayı-İstanbul

Kaynak: (istanbulium.net, 2022)

Şekil 70. Kuğulu Havuz/Dolmabahçe Sarayı

Kaynak: (mobile.twitter.com, 2022)

Şekil 71. Harem-i Humayun/Dolmabahçe Sarayı

Kaynak: (mobile.twitter.com, 2022)

F. Dinamik ve Dağıtılmış ışık

Saraylarda bulunan kontrollü doğal ışığı sessizce içeri alan mekanlarda bulunan kişilerde sakinlik, huzur hissi uyandırmaktadır.

Sultan IV. Murad'ın Revan Köşkü'nde ise vitray pencereleriyle süslenen köşk içeriye doğal ışık oyunları ile birlikte renk katarak ortama ruhani ve çarpıcı özellikler katmaktadır(Şekil 72)

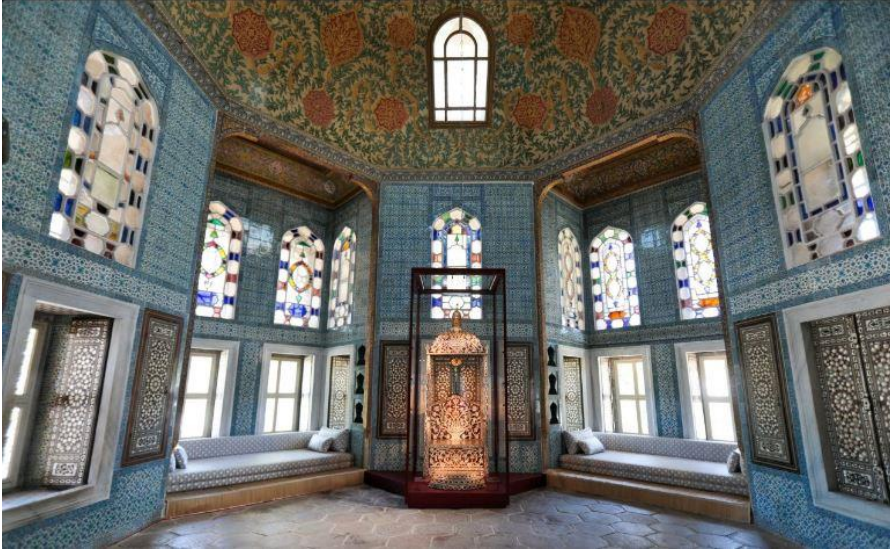
Barok tasarımlı Dolmabahçe Sarayı'ndaki Hünkar Hamamı'nda tavanda kullanılan ince ince işlenmiş cam tonozundan yayılan ışık dalgaları mekanı öne çıkarmada kullanıldı ve yumuşak ışık sayesinde özel alanlar yaratılmış oldu. Pencerelerde bulunan camlarda ultraviyole ışık özelliğine sahip tasarımlar üretilmiştir (Eceoğlu, 2007). Temizliğin medeniyet mekanı olan hamamlar genel stillerinden biri tavandan gelen doğal aydınlatmalardır. Topkapı Sarayı ve Dolmabahçe Sarayı'nda tasarımı farklılık gösterse de kullanım özelliği aynıdır. Yayılan ışık dalgaları mekanın ahengini değiştirmekte psikolojik ve fiziksel olarak olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Gölge ve ışık oyunlarının da olduğu doğal tavan aydınlatması sayesinde bulunan ortama da aynı zaman da gizem kriteri olan biyofilik tasarım özelliği de görülmektedir.

Kısacası Osmanlı mimarisinde doğal ışığı direk, dolaylı ve renkli olarak bir çok yoldan mekana ve betimlenen köşelere ustalıkla almıştır. Doğal ışık her zaman önemli olmuş ve ona göre mekan tasarımları yapılmıştır.

Şekil 72. Hünkar Hamamı/Topkapı Sarayı-İstanbul

Kaynak: (millisaraylar.gov.tr, 2022)

Şekil 73. Revan Köşkü/Topkapı Sarayı

Kaynak: (ottoman-empire.tumblr.com, 2022)

Şekil 74. Harem-i Hümayun Ana Giriş Kapısı/Topkapı Sarayı

Kaynak: (twitter.com, 2022)

Şekil 75. Hünkar Hamamı cam tonozu/Dolmabahçe Sarayı-İstanbul

Kaynak: (twitter.com, 2022)

G. Doğal Sistemlerle Bağlantı

Saraylarda görülen doğal süreçlerin takibi insanda huzur verici, rahatlatıcı, nostaljik ve derin duygular hissettirmektedir.

Topkapı Saray bahçeleri Lalelere her zaman ev sahipliği yapmıştır. Lale hem İslam alemi için hem de Osmanlı için önemli bir bitki çeşidi olup günümüzde bile devam eden Lale Festivalleri kutlanmakta geçmiş dönem anılmaktadır. Lale Osmanlı padişahları için o kadar değerlidir ki Kanuni Sultan Süleyman döneminde Avrupalı elçilere lale soğanı hediye etmesi üzerine lale tüm Avrupa da tanınıyor ve Hollanda lale sayesinde günümüzde en büyük lale ihracatçısı haline gelmiştir.

Sarayların bahçelerinde yaşanan doğal olaylara saray halkı şahit olmakla birlikte gözlemleyip doğanın farkına varılmaktadır. Saray avluları sakinlik veren bahçe tasarımlarıyla oldukça zengin bitki örtülerine sahiptirler.

Şekil 76. Topkapı Sarayı'nda Laleler

Kaynak: (twitter.com, 2022)

Şekil 77. Topkapı Sarayı'nda kış

Kaynak: (twitter.com, 2022)

Şekil 78. Dolmabahçe Sarayı'nda Sonbahar

Kaynak: (twitter.com, 2022)

Şekil 79. Dolmabahçe Sarayı'nda Yaz

Kaynak: (millisaraylar.gov.tr, 2022)

Şekil 80. Dolmabahçe Sarayı'nda Kış

Kaynak: (twitter.com, 2022)

H. Biyomorfik Formlar ve Desenler

18. ve 19. yy. arasında yapılan Osmanlı saraylarında İngiliz natüralist, Barok ve Rönesans bahçe kültürü etkisi görülmekte ve bu etkiler formel düzen şeklinde saraylarımızda kendini göstermektedir (Uğuryol, 2020).

Topkapı Saray yapalı cennet temalı imgelerle tasarlanmış olup duvarları renkli çiniler, kakmalar, işlemeler süslemiştir. Her renk farklı anlamlar barındırmıştır. Örneğin mavi renk gökyüzünü, sonsuzluğu ve özgürlüğü; yeşil doğanın rengini; turkuaz ise ormanların ve denizin rengini sembolize etmektedir. Aynı zamanda çinide kullanılan çiçeklerde cennet çiçekleri tasviri olarak yapılmıştır. Bunlar lale, karanfil, sümbül ve gül simgeleridir.

Fatih Sultan Mehmed'in ikamet ettiği Has Oda kubbesi ise az da olsa özel kalem işleri, simetrik form ve desenlerle süslenmiş cennet ve İslam aleminin rengi olan yeşil kullanılmıştır. Kubbede ayrıca Ahzab Suresi'nin 45 ila 47. ayetleri ve Fetih Suresi'nin 1 ila 8. Ayetleri yer almaktadır. Has oda da bulunan padişah için özel olan mekan huzur, sakinlik ve ruhani duygular katmıştır.

Topkapı Sarayı Hünkar Sofasında ise bayramlaşmaların, nikahların ve nişan törenlerinin yapıldığı bir özel alan altın yaldızlı işlemleri, mavi beyaz çinileri ile Osmanlı Mimari üslubunu yansıtmaktadır.

Dolmabahçe Sarayı iç dekorasyonun da renk ve süsleme yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Barok, Rokoko, Neoklasik ve Ampir üslupta tasarlanan iç dekorasyon fıskiye havuzlar, görkemli ve bol işlemeli duvar ve sütunlara sahip ihtişamlı salonlar, heykeller çeşitli formlarda olarak mekanda yerlerini almıştır. Yunan mimari öğesi olan üçgen alınlıklar yapı cephelerinde kullanılmış ve Yunan sütun dizilim sistemine yer verilmiştir. Süslemeler bulunan cephe elemanlarının uzunluk kısalığına göre kare, yuvarlak ve dikdörtgen formlar uygun şekilde boyutlandırılmıştır(Taşkın,2010)

(Şekil 83-84)' de bulunan Muayede Salonu'nda bulunan 36m yüksekliğinde ki mavi kubbe Dolmabahçe Sarayı'nın mimari üsluplarını (barok, rokoko, neoklasik) yansıtmakta; kemer ve sütunlarında biyofilik tasarım kriteri olan biyomorfik formlar ve desenler özelliğini görmekteyiz. Dolmabahçe Saray kapılarında ise kullanılan malzeme; taş ve demir sanata dönüştürülmüştür. Topkapı Sarayı mekanları Dolmabahçe Sarayı'na oranla daha tevazu ve sade biçimde tasarlanmıştır.

Dolmabahçe Sarayı Hazine Kapısı sütun başlıkları bitkisel desenlerle süslenmiş ve S, C kıvrımlı formlar da kullanılmıştır (Şekil 85)

(Şekil 85)' de görülen nişin yarım kubbesi tamamen büyük bir istiridye kabuğu ile süslenmiş. Kemerin çevresi; dış kesimi, boncuk dizisi ve yumurta filizleri ile zenginleştirilmiş büyük istiridye kabuğunun eteklerine, 5 adet küçük istiridye kabuğu ve çeviren süsler yerleştirilmiştir(Ateşöz,1994).

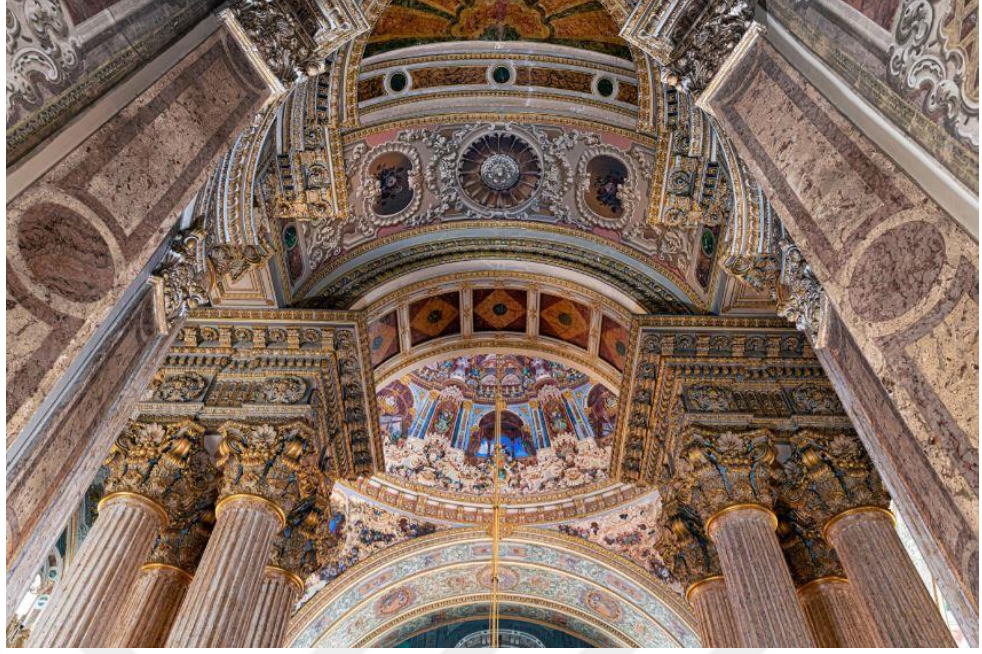
Şekil 81. Fatih Sultan Mehmed'in Has Oda kubbesi/Topkapı Sarayı

Kaynak: (twitter.com, 2022)

Şekil 82. Hünkâr Sofası/Topkapı Sarayı

Kaynak: (twitter.com, 2022)

Şekil 83. Muayede Salonu'nun Sütunları/Dolmabahçe Sarayı

Kaynak: (millisaraylar.gov.tr, 2022)

Şekil 84. Muayede Salonu'nun Kubbesi/Dolmabahçe Sarayı

Kaynak: (twitter.com, 2022)

Şekil 85. Hazine Kapı/Dolmabahçe Sarayı

Kaynak: (ekoyapidergisi.org, 2022)

İ. Doğa ile Malzeme Bağlantısı

Topkapı Sarayı'nda bulunan Revan Köşkü Sultan IV. Murad tarafından yapılmıştır. Köşk, sekizgen planlı inşa edilmiş olup üç eyvânı bulunur. Özellikle tavanları Osmanlı süsleme sanatının enfes numuneleriyle doludur. Revan Köşkü'nün Lale Bahçesi'ne bakan tarafında bir kameriyesi bulunmaktadır. Tavanında Kaside-i Bürde'den beyitlerin yazılı olduğu bu küçük kameriye, Sultan III. Ahmed'in hat çalıştığı yerdir. Bu hattat sultanın yazdığı pek çok levha hâlen Topkapı Sarayı'nı süslemektedir. Köşte vitraylarla pencereler rengârenk hâle getirilmiş, sedef ve bağa kakmalı desenlerle kapılar ve dolap kapakları, çinilerle, duvarlar estetize edilerek 17. yüzyılın süsleme sanatının en güzel örnekleri sunulmuştur(Ortaylı,2007)

Dolmabahçe Sarayı'nın inşaatında Marmara Adaları'ndan çıkarılan maviye benzer bir renkteki mermer kullanılmış, iç süslemede ise su mermeri, billur, somaki gibi kıymetli haiz mermer ve taşlarla çalışmalar yapılmıştır (Eceoğlu, 2007).

(Şekil 87) 'de bulunan kristal tırabzanlarından oluşan bu merdiven tüm ihtişamı ile Dolmabahçe Sarayı'nda protokol katını saltanat katına bağlamaktadır. Merdivenin ünlü kristal korkuluğu, bu mekânın görkemli dekorasyonunun yalnızca bir parçasıdır. Kalın ahşap bordürlü barok üslupta sarmal biçimli som kristal parçalardan oluşan korkuluk, yalnız merdiveni değil merdiven evinin dikdörtgenini de çevrelemektedir. Duvarlar *stük* tekniğinde (alçı işi) bezelidir. Pahalı mermerlerden yapılmış kolonlar, korkuluk düzeyine kadar ayrıca altın yıldızla bezelidir (Batur, 2015). Dolmabahçe Sarayı zemin döşemesi doğal malzeme olan ahşap kullanılmış iç duvarları ise tuğladır. Stuka mermerle kaplanan tuğla beden duvarları, somaki mermer plak veya kıymetli ağaçlardan faydalanılarak lambriyerle örtülmüştür. Pencere doğramaları meşe kerestesinden yapılmış, kapılar maun, ceviz veya daha kıymetli kerestelerden imal edilmiştir. Çıralı çam keresteler Romanya'dan, meşe dikme ve hatıllar Demirköy ve Kilyos'tan, kapı, lambri ve parke keresteleri de Afrika ve Hindistan'dan getirtilmiştir (Eceoğlu, 2007). Saray da ki halılar ise yün ve ipek halılardan oluşmaktadır.

Şekil 86. Revan Köşkü/ Topkapı Sarayı

Kaynak: (bayaiyi.com, 2022)

Şekil 87. Kristal Merdivenler/Dolmabahçe Sarayı

Kaynak: (ekoyapidergisi.org, 2022)

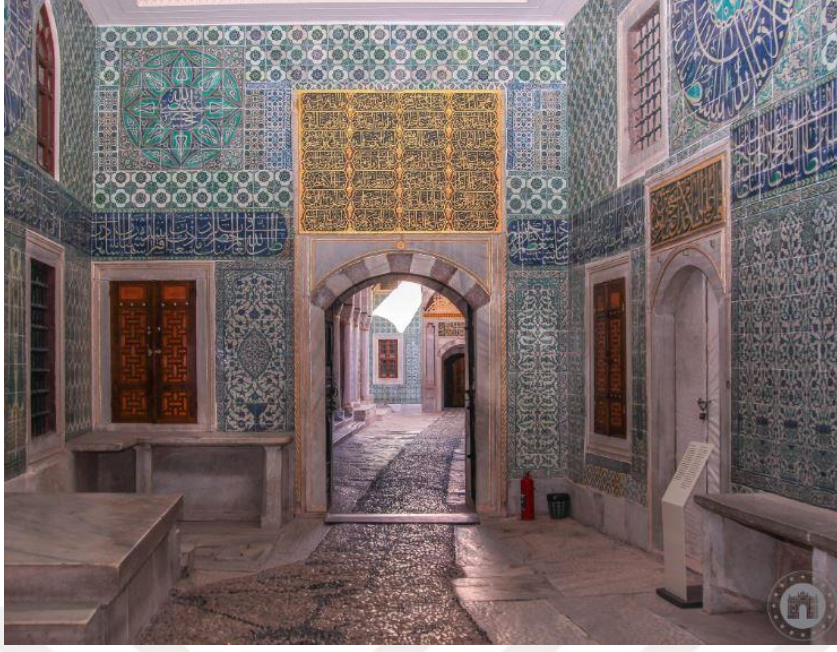
J. Karmaşıklık ve Düzen

Harem-i Hümayun bölümünün girişi olan Şadırvanlı Sofa çinilerle, çiçek desenli motiflerle, Kur'an-ı Kerim ayetleri ile bezelenen duvarların karmaşadan düzene geçisi güzel bir şekilde vurgulanmaktadır. İnsan ruhuna, psikolojisine iyi gelen tasarımları olan Topkapı Sarayı özellikle dini bakımdan insan üzerin de olumlu etki bırakmaktadır (Şekil 88).

Barok tarzda yapılan Dolmabahçe Sarayı batı kültürlü bir saray formundadır. Barok mimarının amacı; 'Kaybedilen Hıristiyan ruhun yeniden kazanılması ve ruhsal kurtuluş için seslenmeye dönüşmüştür. Bu sebeple yoğun bir psikoloji birikimi ve duyarlılığı bünyesinde toparlamaktadır. Merhamet ve acıma, ihtiras ve heyecan görkem ve şaşırtıcı bir taşkınlıkla yoğrulan barok eserler; dini ve din dışı konularda büyük bir tesir gücüne sahiptir (Eceoğlu, 2007).' Dolmabahçe Sarayı'nda ki Muayede Salonu'nda kör nişler, çifterli sütunlar, varaklı bezemeleriyle karmaşık ve düzenin bir arada olduğunu göstermekte insanda aynı zaman da ilgi çekici, heyecan verici duygular uyandırmaktadır. (Şekil 89).

Harem kısmının diğer bölümlerinden daha zengin süslemelere sahip olan salon, kitabeleri, yatay ve dikey silmeleri, farklı renkte taş kullanımı, temiz işçiliğe sahip süslemeleri ve silmelerle çevrelenmiş kör niş ve pencere açıklıkları ile harem kısmının önemli bir bölümü olduğu vurgulanarak, etkili ve gösterişli bir mekan meydana getirilmiştir (Eceoğlu, 2007).

Ünlü İtalyan yazar Edmondo de Amicis, 1874 Abdülaziz Dönemi'nde geldiği İstanbul'a ait anılarını topladığı "Constantinople" adı eserinde Dolmabahçe Sarayı'nın süslemesinden bahsetmektedir: "... (Dolmabahçe Sarayı) tam manasıyla bir saray değildir bu, kendi üslubunda tek olan mimari bir anlayıştır ; parçalar birbirinden ayrılmıştır ve hiç görülmemiş bir karışıklık içinde, Arap, Yunan, Gotik, Türk, Roman ve Rönesans üslubu bir araya gelmiştir; bu sarayda, Avrupa kraliyet saraylarının kadınimsı zarafeti vardır. Mızrak gibi hafif dorik ve iyonik sütun dizileri; nakışlı pervazlara ve yivli küçük sütunlara yerleşmiş pencereler; nakışlarla örtülmüş kapıların üstüne eğilen yaprak veya meyve yüklü kemerler; dantel gibi oyulmuş korkuluklarıyla zarif taraçalar; silah, gül asma motifleri birbirine bağlanan, sarılan çiçek çelenkleri, pervazların üzerinde, pencerelerin boyunca, bütün kabartmaların etrafında üst üste yığılan mermer kolyeler; kapılardan alınlıklara kadar uzanan bir arabesk ağı, çok şekilli yapıyı teşkil eden küçük sarayların her birine harikulade bir oyma işçiliğinin görünüşünü veren bir tezyinat, bir ihtişam, mimari bir tumturak ve süs zarafet görülmektedir." (Amicis,2006; Atalay Seçen, 2011). Karmaşa ve düzenden güzellik ve ruh doğar. Novalis'in dediği gibi, "Bir sanat yapıtında, düzenin peçesi ardına gizlenmiş karmaşanın hafif ısıltısını görebilmeli insan"

Şekil 88. Karaağalar Taşlığı'na bakan Şadırvanlı Sofa/ Topkapı Sarayı

Kaynak: (twitter.com, 2022)

Şekil 89. Muayede Salonu/Dolmabahçe Sarayı

Kaynak: (twitter.com, 2022)

K. Olasılık

Camdan izlenen manzara ile yapay bir şekilde yapılan tasarım manzaraları arasında oldukça büyük fark vardır. İnsan beyni bunu ayırt eder, gerçek olan manzaradan daha çok zevk alır ve pozitif duyguları öne çıkarır (Uğuryol, 2020). Her iki Saray Kompleksleri İstanbul'u geniş bir şekilde görebilen bir alana yerleştirilmişlerdir, araziye uygun şekilde konumlandırılmışlar, manzarayı görebilen büyük pencereler, balkonlar, köşkler, bahçeler tasarlanmıştır. Saraylar direk şehrin manzarasına hakim vaziyettedirler. Güneşin batışı, doğuşu, uzaktan gelen bir tehdit olsun rahatlıkla gözlemlenebilmektedir (Şekil 90-92).

Topkapı Sarayı o zamanın şartları gereği yeni fethedilen İstanbul sürekli bir tehdit altında olma özelliğindedir. Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u kuş bakışı görme, şehir ve boğaza hakim olmak için yeni sarayı Sarayburnun da konumlandırmıştır.

Kasr-ı Adl, Floransa tarzını yansıtan İstanbul'un her tarafından fark edilen, Osmanlı İmparatorluğun büyüklüğünü gösteren ihtişamlı bir kuledir. Ayasofya ve Sultanahmet Camilerinin minareleri kadar yüksektir. İstanbul'u en iyi gören noktalardan biriside Adalet Kulesidir (Ortaylı,2007)(Şekil69).

İftariye Köşkü Topkapı Sarayı'nın en özel yerlerinden direk Marmara Denizi ve İstanbul manzarasına hakim bir uç noktadır. Topkapı Sarayı'nın en küçük köşküdür. Köşk adında olsa da balkon tarzında bir yapıdır. Köşkün büyük bölümü bakır-bronz karışımından oluşmaktadır. (Ortaylı, 2007). Saray'da bulunan yüksek birkaç noktadan biridir. Padişah için karşılaşılan manzara seyri; keyif ve heyecan hisleri uyandırmaktadır.

Dolmabahçe Sarayı'nın farkı sahile sıfır olduğu için sahil sarayı olma özelliğinde olup daha çok deniz manzarasına sahiptir.

Şekil 90. İftariye Köşkü/ Topkapı Sarayı

Kaynak: (twitter.com, 2022)

Şekil 91. Adalet Kulesi(Kasr-ı Adl)/Topkapı Sarayı

Kaynak: (twitter.com, 2022)

Şekil 92. Dolmabahçe Sarayı Balkon

Kaynak: (twitter.com, 2022)

L. Sığınak

Harem-i Hümayun bölümünde yer alan Hünkâr Sofası Padişah için dinlenme, düşünme, inzivaya çekilme köşesi olup bir sığınma alanıdır (Şekil 93).

Avlularda yükselti olan yerler ‘Namazgah’ olarak tanımlanmaktadır. Yükselti olmasının sebebi namaz kılınan yerin temiz olması ve ayak altında olup kirlenmemesi içindir. III.Selim zamanında namazgahların olduğu yerlere gölge amaçlı iki adet ağaç diktirilmiştir. Sefer sırasında olan askerler için özel olarak düşünülmüş namaz kılma alanlarıdır. Ön kısmında kible taşı yer almakta ve 80 cm yüksekliğindedir. Kapı personelleri hava şartları el verdiği sürece namazlarını cemaatle namazgahlarda kılmaktaydılar (Ortaylı,2007). Namazgahlar namaz kılan insan için dua etme, yalvarma, Allaha sığınma, ibadet köşesi olup düşünülen bu sığınma köşeleri Osmanlı’nın inceliğini göstermektedir (Şekil 94).

Topkapı Sarayı II. Avlusu yağmur ve güneşten korunmak için mermer sütunlarla kaldırılan revaklarla çevrili güneş ışınlarını doğrudan almamak için ağaçlarla dolu avlu bulunmaktaydı. Ağaç diplerinde oturup düşünmek, dinlenmek insan için sığınma yeridir (Şekil 95).

Dolmabahçe Sarayı'nda bulunan Atatürk'ün hayata gözlerini yumduğu oda ve çalışma odası büyük bir öneme sahiptir (Şekil 96-97).

Atatürk için odada geçirilen vakit özel olup dinlenme, sıhhat bulma, düşünme alanlarına sahiptir. Çalışma odasında devlet işlerini idare ettiği mekan niteliğinde olup tıpkı Topkapı Sarayı'nda ki hünkâr sofası konumundadır. Her iki mekanda devlet yöneticileri için özel alanlar olup birer sığınak özelliği taşımaktadır.

Şekil 93. Harem-i Hümayun Hünkâr Sofası /Topkapı Sarayı

Kaynak: (millisaraylar.gov.tr, 2022)

Şekil 94. Avlu Namazgahı/Topkapı Sarayı

Kaynak: (kulturenvanteri.com, 2022)

Şekil 95. II. Avlu /Topkapı Sarayı

Kaynak: Toptaş,2013

Şekil 96. Atatürk'ün Odası/Dolmabahçe Sarayı

Kaynak: (millisaraylar.gov.tr, 2022)

Şekil 97. Atatürk'ün Çalışma Odası/Dolmabahçe Sarayı

Kaynak: (twitter.com, 2022)

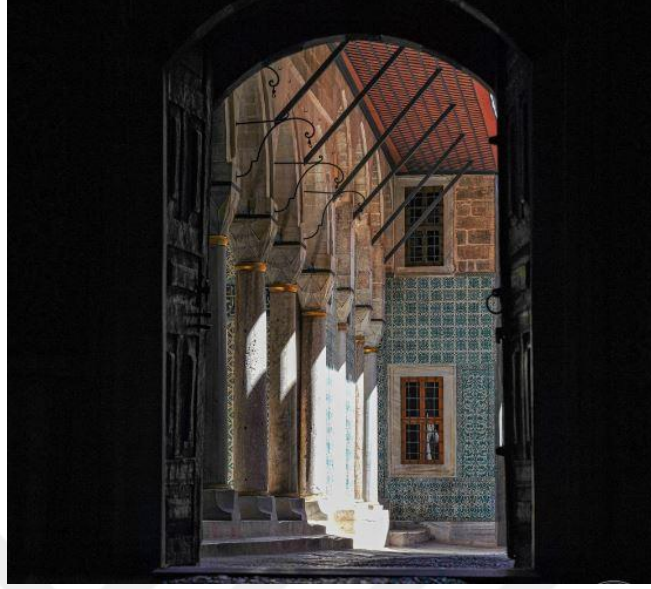
M. Gizem

Topkapı Sarayı'ndaki Kara Ağalar; haremde ki yaşayan saray halkını dışarıya çıkmasına , dışardakilerinde içeriye alınmamasını sağlayan habeşli kölelerden oluşmaktaydı. Hadım olarak yaşamlarını süren Kara Ağalar saray da kadınlara ait kısımları korumaktaydılar. O zamanlarda saray kadınları herkes tarafından bir gizem konusuydu. Asla saray haremi kimse tarafından tam anlamıyla bilinmemekte sadece birkaç duyumla tasvir edilmektedir.

Kara Ağalar Taşlığı Harem'in ilk taşlığı, yaşam alanı ve eğitim yeridir. Koğuş üç kattan oluşup alt kat zengin duvar bezemeleriyle üst düzey harem ağaları için üst katlar ise acemi ağaları için ayrılmıştır. Odalarda manzara ve bitki motifli duvar tasvirleri bulunmaktadır. Topkapı Sarayı'nın her köşesi bir gizem içerir yaşayan saray halkı bir nizam içinde olup nizama uymayanlar cezalandırılırdı. Karağalar ise harem kadınlarının her türlü hareketinden düzeninden sorumlu kişiler olup hatta kara ağaları yöneten baş ağa Kızlar Ağası (Dârüssaâde Ağası) harem en üst düzey sorumlusu konumundaydı.

Dolmabahçe Sarayı mekan peyzajında bir bütün şeklinde tasarlanmıştır. Peyzaj tasarımında ağaç ve bitki öğeleri kullanarak çevre düzenlemesi zenginleştirilmiş. Ziyaretçinin veya saray halkının doğa ile duysal

karşılaşmasını kolaylaştıran, koku, ses, görüntü kullanılmış ve her dönüşte süprizler sunan bir doğa bahçeleri tasarlanmıştır (Şekil 99).

Şekil 98. Kara Ağalar Taşlığı/Topkapı Sarayı

Kaynak: (twitter.com, 2022)

Şekil 99. Dolmabahçe Sarayı Bahçesi

Kaynak: Toptaş, 2022

N. Risk/Tehlike

Topkapı Sarayı Harem bölümünden şehre açılan At Rampası Risk/Tehlike mekanıdır. Sadece Padişahların ve özel harem görevlilerinin bildiği tebdil-i kıyafet (tüccar, asker ve derviş kıyafeti) ile çıkıp kullandığı özel bir yoldur.

Harem kısmında bulunan 45m'lik uzunluğuna sahip olan Altın Yol kimi sultanlar, cariyeler için sultana ve devlete açılan makam yeri hayali kurduran kimi sultanlar içinde bir süikast (III. Selim süikastı) yeri olmuştur. Topkapı Sarayı'nın her bir köşesi gizem içerdiği gibi bir Risk/Tehlike kriteri taşıyan mekanlardan oluşmaktadır.

Dolmabahçe Sarayı'nın Beşiktaş caddesine bakan cephesi yol boyu duvarlarla çevrili olmasının sebebi sarayın emniyeti ve mahremiyeti için zorunlu bir niteliğin sonucudur.

400 yıl boyunca Topkapı Sarayı ve 70 yıl da Dolmabahçe Sarayı Osmanlı Hanedanlığına ev sahipliği yapmıştır. Dünyayı yöneten devlet konumunda olduğu için saraylar her zaman bir risk/tehlike içinde olmuşlardır.

Şekil 100. At rampası/ Topkapı Sarayı

Kaynak: (twitter.com, 2022)

Şekil 101. At rampası/Topkapı Sarayı

Kaynak: (twitter.com, 2022)

Şekil 102. Altın Yol/Topkapı Sarayı

Kaynak: (twitter.com, 2022)

Şekil 103. Topkapı Sarayı

Kaynak: (twitter.com, 2022)

Şekil 104. Dolmabahçe Sarayı

Kaynak: (twitter.com, 2022)

VI. DEĞERLENDİRME

Biyofilik tasarım doğadan uzaklaşan yaşam alanlarımıza insan üzerinde ki olumlu etkilerinden dolayı tekrar doğayı mekanlarımıza dahil etme şeklidir. Bu tez çalışmasında ilk olarak biyofilik tasarımın 14 kriterini günümüz modern yapıları üzerinden incelenerek açıklanmıştır. Biyofilik tasarım modern zamana tasarımı ile birlikte geçmiş dönem mimari yapılarında da görülmüştür. Bu yaklaşımla birlikte biyofilik tasarımın 14 kriterini içinde barındıran İstanbul ilinde bulunan Topkapı Sarayı ve Dolmabahçe Sarayı üzerinden verilen planlar, iç ve dış tasarımlar, bahçeler fotoğraflanmış, incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Çalışmada incelenen Dünya üzerindeki çeşitli tasarım yapıları 14 madde halinde sınıflandırılan biyofilik tasarım parametreleri ışığında incelenmiş ve yapılarda bulunan 14 madde görsellerle açıklanmıştır. Verilen örneklerde; dağ, orman, şehir merkezi, nehir ve deniz kenarı gibi bir çok yerleşim yeri verilmiş, oluşan bölgelerin her birinde farklı biyofilik tasarım ögesi görülmüştür. Konum neresi olursa olsun insan yaşamına iyi gelen biyofilik tasarımı yaşanan mekanlara dahil edersek daha kaliteli yaşamı insanoğluna sunmuş oluruz.

Çalışma kapsamında ele alınan Topkapı Sarayı doğayla görsel bağlantı kriterinde bulunan doğa elemanlarının oldukça fazla kullanıldığı görülmüştür. Toplam 4 adet avlusu bulunan sarayda avlular ‘Cennet Bahçesi’ imgesi tasviriyle tasarlanmıştır. Avlularda çeşitli ülkelerden getirilen çiçek ve ağaçlar, su öğeleri kullanılmıştır. Sarayda yaşayan halk için bahçeler pozitif duygular barındıran noktalar haline gelmiştir. Ayrıca sarayda yetiştirilen evcil hayvanlar içinde özel alanlar oluşturulmuştur.

14 kriter doğrultusunda incelenen Topkapı Sarayı’nda doğayla bir etkileşim halinde olduğu gözlemlenmiştir. İşitme, koku, duyu organları saraylarda bulunan biyofilik tasarım kriterleri özellikleri barındırmıştır. Topkapı Sarayı’nın ağaç gölgeleri, görsel duyuya bağlı su yansımaları, işitme duyusu olan deniz esintisi, kelebek, vb. hayvan sesleri hissedilerek olumlu duygular oluşturmuştur. Sarayda yetiştirilen ceylan sesleri ve lale, sümbül kokuları ritmik olmayan birer duyuusal

uyarıdır.(Çizelge Ek 2)' de bulunan ocaklar 15. yy ısıtma sistemleri olup doğal yollarla hava akışını sağlamıştır. Saraylarda kullanılan su öğeleri sadece süs olarak kullanılmamıştır. Osmanlı Saraylarında su öğesi insan üzerinde fiziksel ve psikolojik olarak olumlu etkiler bırakmıştır. Topkapı Sarayı III. ve IV. avlusunda su öğelerinin kullanımına özen gösterilmiştir. Revan Köşk'ünde kullanılan vitray pencereler ortamdaki ışık öğesini hareketli kullanarak dikkat çekici ve dinamik bir ortam sağlamıştır.

Yaz kış Topkapı Sarayı'nda bahçe ve avlulara önem gösterilmiş bitki türleri her mevsim yetiştirilmeye çalışılmış ve bakımları özenle sağlanmıştır. Doğayla bütünleşmeye mevsim şartları el vermese bile önem verilmiştir. Saraydaki duvarlar, kubbeler, kapılar her biri ayrı sanat dalına özgü bezemelerle şekillenmiş ve tasarlanmıştır. Kullanılan tasarımlar lale, sümbül gibi çiçek formlarında olup renkler anlamlarına göre özel olarak seçilmiştir. Sarayda renkler genelde; mavi, yeşil, altın sarısı, beyaz kullanılmıştır. Yapılan araştırmalara göre renklerin doğru kullanımı insan üzerinde olumlu etkiler bırakmıştır.

Topkapı Sarayı'nda kullanılan malzemeler o zamanın şartları gereği genelde doğa elamanları çok az işlem görerek kullanılmıştır. İnsan için modern zaman kültüründe bile her zaman doğal malzemedен yapılmış tasarımlara yer vermek insan üzerindeki olumlu etkilerinden dolayı lüks bir ihtiyaç olarak kabul edilmiştir.

Topkapı Sarayı İslam mimarisine göre düzenlenmiştir. İslam mimarisi dinin temel olduğu planlar ve tasarımlar çıkarmayı amaçlamıştır. Bu yüzden Topkapı Sarayı'nda tasarımların ilahi nitelikleri vurgulanmıştır. Sarayın zanaatçıları kubbeleri, duvarları, kapıları, zeminleri karmaşık ama narin ve yinelenen geometrik dizelerle süslemişlerdir. Saray duvarları çinilerle, çiçek desenli motiflerle, Kur'an-ı Kerim ayetleri ile bezelenen tasarımlarla karmaşadan düzene geçisi güzel bir şekilde vurgulamıştır. Yapılan tasarımlarda bakan kişiler için islami görüşün temellerini hatırlatmış, ahlaki ve ruhani duygular katmıştır.

İncelenen Topkapı Sarayı Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul manzarasını görebilen özel bir alanda konumlandırılmıştır. Saray, şehir ve boğaz manzarasına hakim bir konumda olduğundan güç ve hakimiyet hissi uyandırmıştır. Topkapı Sarayı'nın dış cepheleri Dolmabahçe Sarayı'na oranla

gösteriştten uzak bir saray niteliğindedir. Dolayısıyla sade olan Topkapı Sarayı dış cephe tasarımları ılımlılık, hoşgörü, nezaket, dostluk gibi erdemli duyguları hatırlatmak istenmiş aynı zamanda güç ve derinlik duyguları da görölmektedir. Topkapı Sarayı'nda sığınak kriteri alanı oldukça fazla kullanılmış ve incelenmiştir. Bunlar ; Hünkar Sofası, hünkarın dinlenme alanı olup inzivaya çekilme huzur bulma köşelerinden biridir. (Çizelge Ek 2)'de bulunan namazgah ise namaz kılan kişi için dua etme sığınağı özelliğı taşımaktadır. Son iki kriter olan gizem ve risk/tehlike özellikleri sarayların her ikisinde de her köşesinde görölmüşür(Çizelge Ek 2).

Dolmabahçe Sarayı'nda bulunan doğa elamanı olarak bahçe ve su tasarımı öğeleri öne çıkmıştır. 14 kriter doğrultusunda incelenen Dolmabahçe Sarayı'nda doğayla bir entegre şekilde tasarlanmış mekanlardan oluşmuştur. Saray bahçeleri 5 bölümden oluşmaktadır. Simetrik olarak düzenlenen Has Bahçe fiskiyeli havuz ve çeşitli ölkelerden getirilen bitki türlerinden oluşmuştur. Doğayla iç içe olan sarayda biyofilik tasarım kriterleri incelenmiş, fotoğraflarla belgelendirilmiş kriterler tek tek açıklanmıştır. Dolmabahçe Sarayı'nda ağırlık olarak Barok ve Rokoko üslup görölmüşür. Dolmabahçe Sarayı Topkapı Sarayı'na oranla süslemeler ile gelen gösterişi iç ve dış dekorasyonda oldukça fazla kullanmıştır. Dolmabahçe Sarayı'nın dış cephe tasarımı zengin süslemelerden oluşmaktadır. Bahçeleri belirli bir plan doğrultusunda tasarlanmıştır. Saray halkı ve gelen misafirler için doğayla iç içe; dinlenme, çalışma ve sohbet mekanları oluşturulmuştur.

Dolmabahçe Sarayı bahçe kültürü Fransız Barok üslubunu yansıtmıştır. Doğrudan doğayı taklit etmemiş doğayı biçimlendirerek tasarımlar yapılmıştır. Güneş alan Has Bahçe ortasında fiskiyeli havuz etrafı ise manolya ağaçlarıyla süslenmiştir. Has Bahçe' de görme, koklama, işitme, tat alma ve dokunma olarak 5 duyu sistemine de hitap etmiş ve etkilemiştir. Duyulara hitap eden öğeler olan fiskiyeli havuzlar, bahçe süslemeleri, görkemli heykelleri, gösterişli salonları, mitolojik resimleri, evcil hayvanlarıyla biyofilik tasarım elemanları barındırmıştır. Tasarım olarak insan üzerinde heyecan, mutluluk, ilgi, şaşkınlık, vb. birçok duyguyu hissettirmiştir. (Çizelge Ek 3)'de göröldüğü üzere Dolmabahçe Sarayı'nda bulunan Kuşluk Bahçesi kuş sesleriyle sultanlara huzur

ve pozitif duygular barındıran bir ortam sağlamıştır. Ayrıca heykel olarak da kuş öğelerine de yer verilmiştir.

18. yy ısıtma sistemleri şömine, alttan ısıtma ve soba yoluyla sağlanmıştır. Dolmabahçe Sarayın da su ögesi ile birlikte heykeller ve süslemeler kullanılmış olup insan üzerinde olumlu sonuçlar doğurmuştur.(Çizelge Ek 3)'de Dolmabahçe Sarayı'ndaki Hünkar Hamamı'nda tavanda kullanılan cam tonoz sayesinde hamama farklı açılardan yayılan ışık, dikkat çekici bir ortam sağlamıştır.

Her mevsim değişen dokusuyla bahçeler doğal süreçleri gözlemlemek için iyi bir odak noktası olup insan üzerinde doğayı görerek ve anlayarak mekan anlayışlarını geliştirmiştir. Biyomorfik formlar ve desenler kriteri Dolmabahçe Sarayı' da oldukça fazla görülmektedir. Kapılarda, tavanlarda, duvarlarda kullanılan kıvrımlı işlemler insan üzerinde psikolojik açıdan pozitif duygular yaratmıştır.

Sarayda kullanılan iç tasarım malzemeleri çevreyle uyumlu doğal ağaçlardan elde edilmiştir. Halılarda da özel olarak ipek ve yün olarak üretilmiş ve kullanılmıştır. Kullanılan doğal malzeme insanı her zaman iyi hissettirmiştir. Kristal ve ahşaptan tasarlanan kristal merdivenler mekana gösteriş ve dikkat çekicilik kazandırmıştır. (Çizelge Ek 3)'de karmaşıklık ve düzen kriterinde Dolmabahçe Sarayı'ndaki Muayede Salonu'nda nişleri, sütunları, kubbesiyle etkileyici idealize bir mekan yaratılmıştır. Düzen ile karmaşanın birlikte olduğu mekanda bir denge sağlanmış olup her köşesi cesaret ve nezaket duygusu katmıştır.

Dolmabahçe Sarayı'ndan bakılan boğaz manzarası ilk bakıldığında hayranlık ve şaşkınlık uyandırmış daha sonra ise bu his sönmekte yerini özlem hissine bırakmıştır. Sarayda ki Atatürk'ün çalışma ve yatak odası Atatürk için birer sığınma alanları olmuştur. Bahçe ve iç mekanlarda doğa öğelerine yer verilmiş her köşesinde sürpriz duyguları öne çıkaran alanlar barındırmıştır.

Saraydaki sanat ve mimarinin amacı insan üzerindeki duygular hakkında fikir vererek potansiyelimizi yansıtmaktır. Büyük mimari yapı olan Dolmabahçe Sarayı sanat yapıtına bakanlar için; güç, zarafet, dinginlik, ve denge gibi birçok kavramları da içinde barındırmıştır (Çizelge Ek 3).

Tez kapsamında incelenen saraylarda bahçe kültürüne önem verilmiştir. Doğa her zaman her alanda kullanılmıştır. Sarayların her ikisi de kendi dönemini yansıtan mimari özelliklere sahiptirler. Saray yapıları doğadan uzak bir tasarım anlayışı sergilemedikleri için doğa özlemine rastlanmaz. Topkapı Sarayı nezaket sarayı olup Dolmabahçe Sarayı daha ihtişamlı olarak tasarlanmıştır. Saraylar; heyecan ve sıkıntı, hayal gücü ve mantık, karmaşıklık ve düzen, tehlike ve güvenlik, lüks ve sadelik gibi zıt kutupları içinde barındıran kendine has yapılardır. Saraylar farklı tasarım anlayışı üzerine yapılmış olsa da ortak noktaları biyofilik tasarım olup doğa ile bir bütün şekilde mekanları oluşturulmuştur.

Çalışmada incelenen Topkapı Sarayı ve Dolmabahçe Sarayı, biyofilik tasarımın kriter özelliklerini içinde barındırmış ve tasarımlar buna uygun olarak yapılmıştır.

VII. SONUÇ

Biyofilik tasarımın Türkiye üzerindeki Osmanlı Saraylarının iki örneklerinden incelendiği bu çalışmada irdelenen örneklerden görüldüğü üzere, yapıların tasarımında, cephe, iç mekan, peyzaj düzenlemelerinde biyofilik tasarımın 14 kriterleri görülmektedir.

Biyofilik tasarımın 14 modeli ilk olarak dünya üzerindeki örnekleriyle incelenmiş verilen kaynak ve önerilerle tasarıma uygunluğu açıklanmıştır. Daha sonra seçilen Topkapı Sarayı ve Dolmabahçe Sarayı 14 biyofilik tasarım kriterine göre incelenmiş, fotoğraflandırılmış ve değerlendirilmiştir.

Doğa, evren ve insan var olduğundan beri yaşamların, kentlerin, ülkelerin oluşumunda en büyük etkidir. İlk insanlar doğadaki su elamanına yakın mesafede olmalarının nedeni tesadüf değil var olma sebebiydi. Su; sağlık, temizlik, yeme, içme, barınma olsun bir çok alanda olanak sağlamakta temelini oluşturmaktaydı. Su sesi bugün bile psikolojik olarak insana iyi gelmektedir. Bir çok insan bahçeli bir ev hayali kurmaktadır, ilk insanlardan kalan bu içgüdü hala içimizde kaybolmayan ve hep var olacak doğa ile ayrılamaz bir bütün olduğumuzun göstergesidir.. Bahçeli ev hayallerimiz aslında şekil değiştirmiş mağaralarımız anlamı taşımaktadır. Ateş ise ilk insanlar döneminden kalan yırtıcı hayvanlara karşı kullandığımız doğa silahı görevi görmekteydi. Bu yüzdendir ki ateş insana ruhun derinliklerine inen güven ve huzur hissi vermekte olup modern zaman da evimizde yaktığımız şömine aslında bu zamanın şekil değişmiş ateş simülasyonu üstlenmektedir.

Ağaç kavuklarından, mağaralarımızda yaşadığımız dönemler tek temel güdümüz yemek. Gıdaya erişim zamanla kolaylaşınca başka arayışlara yönelmeye ve geliştirmeye başladık. Modern zamana vardığımızda doğaya kötü davrandık, yalnızlaştırdık, deforme ettik. Bozulan doğa hastalılarla, afetlerle, atmosfer dengelerinin bozulmalarıyla olumsuz bir şekilde tekrar bize döndü. Olumsuz şartlardan dolayı modern zaman da insanda oluşan hastalıklar, psikolojik, fiziksel kayıplar artmaya başlamış oldu.

İnsanoğlu yerleşik hayata geçtiğinden bugüne doğa ile mekanı entegre ederek yaşam alanları oluşturmuştur. Doğanın kullanıldığı mekanlar insan bedeni, ruhu, sağlığı için olumlu sonuçlar vermektedir. Dünyadaki son yaşanan negatif (ekonomi, pandemi vb.) etkilerden dolayı betonlaşan mekan ve şehirler artık doğaya yönelik şekilde tasarlanmaya başlamıştır.

Tasarlanan bu yapılar doğaya yönelik biyofilik tasarım kriterlerine ve aynı zamanda sürdürülebilir mimarlık anlayışına uygun bir şekilde hayata geçirilmiştir.

Doğa mekan ilişkisini en çok gördüğümüz kriterlerden biri olan doğa ile görsel bağlantı kriterinde doğayı estetik bir şekilde mekanlara dahil ederek insan yaşamına olumlu sonuçlar katmıştır. Direkt insan beş duyusunda hitap etmektedir. Doğayla görsel olmayan bağlantı kriterinde ise doğanın sadece göze hitap etmediği aynı zamanda işitme ve koku gibi duyu hislerine de hitap ettiği görülmektedir. Ritmik olmayan duysal uyarı doğa her zaman hareket halinde olarak yaşama alanına dahil eder. Hava akışı değişkenliğinde doğal iklimlendirilmenin önemi vurgulanmaktadır. En çok kullanılan kriterlerden biri olan suyun varlığı peyzajda süs öğesi olarak düşünülse de insan bedenine çok büyük faydası olan psikolojik anlamlarda içermektedir. Dinamik ve dağıtılmış ışık doğal ışığın mekana dağılımı ve özel alan yaratmak için kullanımı tasarım anlayışına farklı bir boyut katmıştır. Doğal sistemlerle bağlantı kriterinde ise insan oğlu daima doğayı taklit eder fikri ve her zaman doğa ile iç içe olma isteği yatmaktadır. Doğal sistemler kriterinde olduğu gibi biyomorfik formlar ve desenler doğa elamanlarını mekan tasarımlarına benzeterek insan yaşamına farklı duygular katmaktadır. Doğal malzemelerin kullanıldığı mekanlar daha iç açıcı, çekici ve huzur vericidir. Karmaşıklık ve düzen zengin bir duysal bilgi içeren fraktal desenlerin tasarım bütünüdür. Karmaşa ve düzenden belli bir ahenk çıkarak heyecan verici duygular katmaktadır. Olasılık yüksek mevkiden bakılan geniş manzaradır. Sığınak kriterinde insan oğlunun yalnızlaşarak kendi kabuğuna çekilme alanı ve gizlenecek bir yer yaratmaktadır. İnsanda keşfetme isteği uyandıran gizem kriteri farklı bir tasarım anlayışı olan mekanlarda kullanılmıştır. İnsan yaratılışından beri her zaman güven duygusu çatısı altında yaşamak istese de heyecan hissini uyandırarak risk hissini de tatmak istemektedir.

Biyofilik tasarım kriterlerini kullanarak doğa içinde yapılan mekanlar insan yaşamına iyi geldiği için mekanlarımızda sık sık yer vermemiz gerekmektedir.

500 yıl önce Osmanlı hanedanlığına ev sahipliği yapan saraylarımızda doğaya oldukça yer verilmiş doğaya olan düşkünlüğü, ihtiyacını, ilişkisini hiçbir alanda koparmamış devamlı iç içe oluşum sağlamışlardır. Sultanlar at binme, avcılık, lale ve gül yetiştirme, kuyumculuk gibi doğa eğiliminde olan hobiler edinmişlerdir. Eserlerinde bile doğa figürleri olan lale, sümbül, gül oldukça fazla yer almaktadır. Bahçe kültürü de oldukça gelişen Osmanlı Saraylarımız farklı ülkelerden çeşitli ağaç ve bitki tohum ve soğanlarını getirterek zengin bir yeşil alan yaratmışlardır. Osmanlı da av kültürü oldukça gelişmekteydi ormanda kurulan otağlarla birlikte çeşitli hayvanlar avlanırdı asıl mesele avlanmak değil savaş öncesi doğa ile baş başa vakit geçirme, eğlenme, dinlenme, düşünme olanağı sağlayarak savaşa hazırlık aşamasıydı. Osmanlı'nın ayrıca özel kuşlarla ilgilenen (çakırcı, şahinci ve atmacacı) ağaları da bulunmaktaydı. Osmanlı her alanda doğa ile iç içe olmuş ve doğa eğiliminin olumlu sonuçlarının bilincinde olup geliştirmiştir.

Sonuç olarak insan mağaradan başlayıp modern zaman teknoloji kapsamında yaşasa da özündeki doğa kavramını hiç kaybetmemiş her zaman doğaya dönük yaşamıştır. İnsanlar içinde yaşadığı mekanı bulunduğu çevreye göre şekillendirmişler. Çevre, doğa olayları, mevsimler, sıcaklık, rüzgar vb. bir çok etken bina tasarımını etkilemiştir. Zamansız tasarım anlayışı olan biyofilik tasarım dünyanın her dönemi kullanılmış insana dair olumlu sonuçlar katmıştır. Biyofilik Tasarım insan ve mekan kavramları için geçmiş dönem ve gelecek tasarımıdır.

VIII. KAYNAKLAR

KİTAPLAR

- AFİFE BATUR,“XIX. Yüzyıl İstanbul'unda İki Saray”, **Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi**,cilt 8,390-407,(2015).
- AKPINAR,R. TAŞCI,K. SARI,V.İ (2019), **Şehir ve Şehir Yönetimi**. Nobel Akademik Yayıncılık.
- ATALAY SEÇEN, E. (2011). **Dolmabahçe Sarayı ve Bayıldım Bahçeleri 19. yüzyıl tasarım ilkeleri ve bitkisel restitüsyonu**.
- BENYUS, J. M. (1997). **Biomimicry: İnnovation inspired by nature**. New York: William Morrow and Comp, Inc.
- BOZKURT,N.(1993).**ÇADIR**. TDV İslam Ansiklopedisi
- ELDEM, S.H. (1976). **Türk Bahçeleri**. Kültür Bakanlığı, Ankara
- ERTUĞ, Z. T. (2009). **SARAY**. TDV İslam Ansiklopedisi
- ERTUĞ, Z. T. (2012). **Topkapı Sarayı**. TDV İslam Ansiklopedisi
- KELLERT, S. R. (2005). **Building for Life: Designing and Understanding the Human-Nature Connection**, Island Press: Washington, DC, USA.
- KELLERT, S. VE CALABRESE, E. (2015). **The Practice of Biophilic Design**. Erişim adresi (12.02.2019): www.biophilic-design.com
- KELLERT, S., CALABRESE, E. (2015). **The Practice of Biophilic Design**, ss. 6-7- 10-11.
- KOÇU, R. E. (1971) "**Eski Saray, Saray, Atiki Amire**", İstanbul Ansiklopedisi Onuncu Cilt, Koçu Yayınları, İstanbul, s:5297
- LYLE, J. T. (1994). **Regenerative design for sustainable development**. John Wiley & Sons, New York, NY.
- MAHMOUDINEJAD, H. (2010). "**Bio-Architecture**", Tehran publication, s. 276

- ORTAYLI, İ. (2007). **Mekânlar ve olaylariyla** Topkapı Sarayı.
- Sözen,M.(1994).**Dolmabahçe Sarayı**. TDV İslam Ansiklopedisi
- TOURNEFORT, J.P., 2005. **Tournefort Seyahatnamesi**. Editör: Stefanos Yerasimos, Kitap Yayınevi, İstanbul. (ikinci aktaran)
- VAN DER RYN, S., VE COWEN, S. (1996). **Ecological design**. Island Press, Washington, DC.

DEĞİLER

- ABDOLLAHİ, S., & OKTAY, H. E. (2020). Çevre Estetiğinde Kullanılan Modellerin Değerlendirilmesi ve Biyofilya Bağlamında Yeni Bir Model Önerisi. **Yedi**, (23), 75-86.
- AMİCİS, E. 2006. İstanbul, 1874. Çeviren: Prof. Dr. Beynun Akyavaş, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, **Türk Tarih Kurumu Yayınları**, 399 s., Ankara.
- AVCI,F. (2019). Doğa ve inovasyon: okullarda biyomimikri. **Anadolu Öğretmen Dergisi**, 3(2), 214-233.
- BEŞKONAKLI, J.(2017).Dönemi Osmanlı Arşiv Belgelerinde Dolmabahçe Sarayı Cephe Onarımlarında Kullanılan Yöntemler. **Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi** , (18), 38-46.
- BROWNING, W., RYAN, C., CLANCY, J. (2014). 14 Patterns of Biophilic Design, Improving Health & WellBeing Build Environment, New York: **Terrapin Bright Green**
- CENGİZ, ACAR, & HABİBE, (2020)Acar Kentsel Mekanlarda Biyofilik Peyzaj Yaklaşımları Ve Yeşil Altyapı: Singapur Örneği. **Peyzaj** , 2 (1), 33-45.
- CERASİ, M.M., 1985. Open space, water and trees in Ottoman urban culture in the XVIIIth - XIXth centuries. Environmental Design: **Journal of the Islamic Environmental Design Research Centre**. 2: 36-50. (ikinci aktaran)

- CEZAR, M. 1992. Süslemeler ynnden Dolmabahçe ve Beylerbeyi Sarayı. **Milli Saraylar, Yayın** No:4, 8-30.
- ÇINAR, H. S., & YIRMİBEŞOĞLU, F. (2019) Türk Kültüründe Bahçe Ve En Görkemli Halka; Osmanlı Saray Bahçeleri. **Mimarlık, Planlama Ve Tasarım**, 113.
- DAY, C., (2002). Spirit & place: healing our environment, healing environment. **United Kingdom, Architectural Press**.
- DEMİRKOL, A. K., & NA, A. K. (2021). **Biyofilik Tasarım Kriterleri Baēlamında Ofis Tasarımı**. In 5th International Students Science Congress Proceedings Book (p. 389).
- ERBAY, M. (2021). İç Mekânda Biyofilik Tasarım ve Uygulama Alanı Olarak Bir Saēlık Yapısı: Memorial Bahçelievler Hastanesi. **Mimarlık ve Yaşam**, 6(2), 529-551.
- ERBAY, M. (2021). İç Mekânda Biyofilik Tasarım ve Uygulama Alanı Olarak Bir Saēlık Yapısı: Memorial Bahçelievler Hastanesi. **Mimarlık ve Yaşam** , 6 (2), 529-551.
- FERHAN TEKİNMİRZA, EMİNE ATALAY SEÇEN, “Dolmabahçe Sarayı İç Mekân Sslemelerinde Kullanılan iek Motifleri”, **Milli Saraylar Kültür -Sanat – Tarih Dergisi**,sayı 6, 2010,ss.66
- FERRARİ, N. K. (2009). Türk-Osmanlı saray literatürü (12.-20. yüzyıl). **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, (13), 205-240.
- GENÇ, G. . KHAN, SELÇUK, SA, & BEYHAN, F. İ. GEN (2018). Biyofilik Kavramının Tarihi Binalar Baēlamında Deēerlendirilmesi: Tokat Mustafa Aēa Hamami. **Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi** , 11 (58).
- GLSN, H. (2020)OSMANLI SARAYINDA ANTİK FORMLAR YA DA BİR DEēİŞİMİN TEMELLERİ. **Milli Saraylar Sanat Tarih Mimarlık Dergisi**, (19), 36-45.
- GREL, J., & ERYILDIZ, DI Ekolojik Yapıların Temel Tasarım ltleri Açısından Deēerlendirilmesi. **Peyzaj** , 3 (1), 1-27.

- HAMAMEH, S. (2020). **Çağdaş Konut Yapılarının Biçimlenişinde Biyofilik Tasarım Yaklaşımı: İstanbul'dan Seçilmiş Konut Yapıları Üzerinden Bir Değerlendirme**
- HARMAN, M. (2015). Geç Devir Osmanlı Resim Sanatında Cennet İmgesi: Duvar Ve Kitaplarda Yer Alan Şematize Cennet Tasvirleri. **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 8 (39).
- İNALCIK, H., & Bülent, A. I. (2005). Türk-İslam-Osmanlı Şehirciliği ve Halil İnalcık'ın Çalışmaları. **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, (6), 27-56.
- İRFANOĞLU, H. İ., & Leyla, S. U. R. İ. (2022). Biyofilik Tasarım Kriterlerinin Mekanlar Üzerinden Değerlendirilmesi. **İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi**, 21(41), 95-116.
- KAYIHAN, K. S., GÜNEY, S. Ö., ÜNAL, F. C. (2017). Biophilia as the Main Design Question in Architectural Design Studio Teaching. **Megaron**, S.13(1), s.1-12.
- KELLERT, S. (2014). “Biophilia and Biomimicry: Evolutionary Adaptation of Human Versus Nonhuman Nature”, **Intelligent Buildings International**, 8(2), 51–56
- KENNY, J., DESHA, C., KUMAR, A., & HARGROVES, C. (2012) Using biomimicry to inform urban infrastructure design that addresses 21st century needs. In 1st International Conference on Urban Sustainability and Resilience: **Conference Proceedings**, UCL London, London, UK.
- KIRCA, S., & ÇINAR, S. (2010). Türk kültüründe bahçeyi algılamak. **Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University**, 60(2), 59-68.
- KOGA, K., & IWASAKI, Y. (2013). Psychological and physiological effect in humans of touching plant foliage-using the semantic differential method and cerebral activity as indicators. **Journal of physiological anthropology**, 32(1), 1-9.
- ORR, D. W. (2002). The nature of design: Ecology, culture, and human intention. **Oxford University Press**, New York, NY.

- ÖZER, M. (2014). Edirne Sarayı (Sarayı Cedîd-İ Âmire)'Ndan Günümüze Ulaşabilen Yapılar Hakkında. **Electronic Turkish Studies**, 9(10).
- ÖZER, M. (2014). EDİRNE SARAYI (SARAY-İ CEDİD-İ ÂMİRE)'NDAN GÜNÜMÜZE ULAŞABİLEN YAPILAR HAKKINDA. **Electronic Turkish Studies**, 9(10).
- ÖZİL, ME ve AYKAL, D. (2021). Biyofilik Tasarımın Diyarbakır Geleneksel Konutlarında Araştırılması. **Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi** , 6 (1), 45-58.
- SAZAK, Ş. (2005). Türk Bahçe Sanatına Bir Örnek: Edirne Sarayı Bahçesi. **Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi**, 6(2), 9-16.
- ŞAHAN, S. D., & TECHNIQUE, W. (2019) Dolmabahçe Sarayı Süfera Salonu Restorasyon ve Konservasyon Çalışması Kapsamında Süsleme Unsurlarında Uygulanan Yeni Teknikler ve Çalışmalar Sırasında Bulunan Geçmiş Dönem Materyalleri. **Milli Saraylar Sanat Tarih Mimarlık Dergisi**, (18), 162 - 181
- ŞAHİN, C. K., & EROL, U. E. (2009). Türk Bahçelerinin Tasarım Özellikleri. **Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi**, 2, 107-181.
- UĞURYOL, D. (2020). İstanbul'daki Tarihi Bahçeler Ve Mimari Elemanlarının Koruma Sorunlarının Saray Ve Kasır Bahçeleri Özelinde Değerlendirilmesi.
- YURTGÜN, Ö. (2020). Biyofilik Tasarım Kriterlerinin Açık Ofisler Üzerinden Değerlendirilmesi. **IDA: International Design and Art Journal**, 2(2), 281-296.
- ZEYTÜN, B. (2014). Mimari Tasarımda Biyomorfik Yaklaşımlar. YakınDoğu Üniversitesi.

TEZLER

- ATASOY, E. (2005). Çevre İçi Eğitim: İlköğretim Öğrencilerinin Çevresel Tutum ve Çevre Bilgisi Üzerine Bir Çalışma (Doctoral dissertation, Bursa Uludag University (Turkey)).
- ATEŞÖZ.N,(1994) Dolmabahçe Sarayı Kapıları Yüksek Lisans, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- BAYRAKTAROĞLU, Ö. E. (2013). Mimarlıkta ekosistem düşüncesiyle tasarlamak (Doctoral dissertation, Fen Bilimleri Enstitüsü).
- BİLGİ, A. (2007). İnsan-mekan-ışık etkileşimi ve ışığın mekandaki psikolojik etkilerinin değerlendirilmesi (Doctoral dissertation).
- DİLLON, BR (2008). Biyofiliyi yeniden inşa etmek (Doktora tezi, Cincinnati Üniversitesi).
- ECEOĞLU, A. (2007). Dolmabahçe Sarayı'nda dört büyük salonda iç mimaride kullanılan renkler (Doctoral dissertation, İstanbul Kültür Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü/İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı).
- GÜNDÜZ, E. (2019). Mimaride Doğayı Temel Alan Tasarım Yaklaşımları İzleği. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı (Doctoral dissertation, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul).
- HARMAN, Mürüvet (2015). Osmanlı Sanatında Cennet İmgesi-Bahçe Tasarımı İlişkisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- JABBARIÖUN MOGHADDAMİ, H. (2019). Çocuklar için okul öncesi ortamlarda biyofilik tasarım kalıplarının yeniden düşünülmesi (Yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi).
- KARAHASAN, Ü. (2005). Topkapı Sarayı Cumhuriyet Dönemi Restorasyonları. Yayınlanmamış Doktora tezi, Yıldız teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- KAYA, H. (2019). Biyofilik tasarım ve iyileştiren mimarlık: çocuk hastaneleri üzerine bir değerlendirme (Master's thesis, Fen Bilimleri Enstitüsü).

- ÖZORHON, İ. F. (2002). Mimari Mekan Kimliğini Belirleyen Yönüyle Doğal Işık (Doctoral dissertation, Fen Bilimleri Enstitüsü).
- SALMAN, Ö. (1999). İstanbul'da Son Dönem Saray Ve Kasırlarında Bahçe Düzenlemeleri (Doctoral dissertation, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- ŞENOZAN, M. I. (2018). İnsan-mekan-doğa etkileşiminin sürdürülebilir bir öğretisi olarak biyofilik tasarım (Master's thesis, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi).
- TANDOĞDU, H. İ. (2015). Tarihi Anıt ve Sitlerde Önleyici Koruma Olarak Ziyaretçi Yönetimi: Topkapı Sarayı Müzesi Örneği (Doctoral dissertation, Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Taşkın, Z. (2010). Dolmabahçe Sarayını Ziyaret Edenlerin Ziyaret Nedenleri ve Memnuniyeti Araştırması ,Yüksek Lisans, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- TEPE, A. C. (2014). Tarihi Gülhane Parkı yenileme çalışmaları ve kullanıcı memnuniyeti (Master's thesis, Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü).
- TÜMTÜRK ÇALIŞKAN, H.(2013). 17. ve 18. yy Osmanlı saray çadırları (Master's thesis, Güzel Sanatlar Enstitüsü).

İNTERNET KAYNAKLARI

- (URL1): <https://archi101.com/donemler/organik-mimari/> (E.T. 08.10.2022)
- (URL2): https://www.archdaily.com/993318/ulaman-eco-luxury-resort-inspiral-architecture-and-design-studios?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (E.T. 08.10.2022)
- (URL3): https://www.archdaily.com/951983/cabi-headquarters-scott-brownrigg?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (E.T. 08.10.2022)
- (URL4): <https://archcultural.blogspot.com/2010/05/cingapura-ecologica-editt-tower.html>(E.T. 08.10.2022)

- (URL5): <https://listelist.com/ikonik-yapilar/> (E.T. 08.10.2022)
- (URL6): <https://www.vbenzeri.com/mimari/surdurulebilir-yapilar> (E.T. 08.10.2022)
- (URL7): https://www.archdaily.com/985534/biophilic-offices-landscape-and-the-working-environment?ad_source=search&ad_medium=projects_tab&ad_source=search&ad_medium=search_result_all (E.T. 08.10.2022)
- (URL8): https://www.archdaily.com/992086/nom-villa-pak-architects?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (E.T. 18.11.2022)
- (URL9): https://www.archdaily.com/963801/resende-villas-and-barracuda-beach-hotel-and-villas-udesign-projetos-e-consultoria-plus-cavani-arquitetos?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (E.T. 18.11.2022)
- (URL10): https://www.archdaily.com/987690/wild-mile-skidmore-owings-and-merrill?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (E.T. 18.11.2022)
- (URL11): https://www.archdaily.com/977403/bamboo-treehouses-at-playa-viva-atelier-nomadic?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (E.T. 18.11.2022)
- (URL12): https://www.archdaily.com/990128/kalrav-villa-vpa-architects?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (E.T. 18.11.2022)
- (URL13): https://www.archdaily.com/968265/mosque-of-mohamed-abdulkhalik-gargash-dabbagh-architects?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (E.T. 18.11.2022)
- (URL14): https://www.archdaily.com/961266/heidentempel-pavilion-christoph-hesse-architects?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (E.T. 18.11.2022)

- (URL15): https://www.archdaily.com/991747/qionglai-bamboo-pavilion-uno-architects?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (E.T. 18.11.2022)
- (URL16): https://www.archdaily.com/939449/villa-mandra-k-studio?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (E.T. 18.11.2022)
- (URL17): https://www.archdaily.com/905177/church-of-the-major-seminary-of-the-pontifical-university-of-comillas-integral-renovation-fernandez-abascal-plus-muruzabal-plus-alonso-and-barrientos-plus-up-arquitectos?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (E.T. 18.11.2022)
- (URL18): https://www.archdaily.com/909952/hammerfest-hiking-cabins-spinn-arkitekter?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (E.T. 18.11.2022)
- (URL19): https://www.archdaily.com/984146/wild-home-number-94-number-the-ark-cabin-wiki-world-plus-advanced-architecture-lab-aal?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (E.T. 18.11.2022)
- (URL20): https://www.archdaily.com/927587/sao-geraldo-pavilion-sainz-arquitetura?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (E.T. 18.11.2022)
- (URL21): https://www.archdaily.com/773265/alpine-shelter-skuta-ofis-arhitekti-plus-akt-ii-plus-harvard-gsd-students?ad_source=search&ad_medium=projects_tab&ad_source=search&ad_medium=search_result_projects (E.T. 18.11.2022)
- (URL22): <https://www.bursa.com.tr/tr/mekan/bey-sarayi-194/> (E.T. 19.11.2022)
- (URL23): <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ramazan-basan/bursa-bey-sarayini-geri-istiyor-41280795> (E.T. 19.11.2022)
- (URL24): <https://web.archive.org/web/20130107101015/http://www.edirnedn.com/goster.php?id=39> (E.T. 19.11.2022)
- (URL25): <https://edirne.ktb.gov.tr/TR-90121/edirne-sarayi.html> (E.T. 19.11.2022)

- (URL26): https://archi101.com/yapilar/topkapisarayi/#Topkapi_Sarayi8217nin_Mimari_Ozellikleri (E.T. 19.11.2022)
- (URL27): <https://www.millisaraylar.gov.tr/saray-kosk-ve-kasirlar/topkapi-sarayi> (E.T. 19.11.2022)
- (URL28): <https://gezipgordum.com/topkapi-sarayi/> (E.T. 19.11.2022)
- (URL29): <https://tr.pinterest.com/pin/39336196734948688/> (E.T. 19.11.2022)
- (URL30): <https://tr.pinterest.com/pin/742038476090113341/> (E.T. 19.11.2022)
- (URL31): <https://tr.pinterest.com/pin/39336196734948691/> (E.T. 19.11.2022)
- (URL32): <https://tr.pinterest.com/pin/39336196734948653/> (E.T. 19.11.2022)
- (URL33): <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/bab-i-humayun/#16/41.008606/28.98147> (E.T. 20.11.2022)
- (URL34): <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/babusselam/#16/41.011414/28.983088> (E.T. 20.11.2022)
- (URL35): <https://twitter.com/millisaraylar/status/1567786443543543809/photo/1>
- (URL36): <https://www.millisaraylar.gov.tr/saray-kosk-ve-kasirlar/dolmabahce-sarayi> (15/12/2022)
- (URL37): <https://www.yerelnet.org.tr/cdn/uploads/muze/33.jpg> (17/12/2022)
- (URL38): <https://istanbultarihi.ist/143-istanbul-bahceleri> (17/12/2022)
- (URL39): <https://tr.pinterest.com/pin/343610646567248622/> (17/12/2022)
- (URL40): <https://twitter.com/furkanal/status/911949896005160961/photo/1> (15/12/2022)
- (URL41): <https://twitter.com/millisaraylar/status/1533725362185699328> (15/12/2022)
- (URL42): <https://ne-np.facebook.com/CBMilliSaraylar/photos/pcb.4060822090675330/4060821604008712/?type=3&theater> (15/12/2022)

- (URL43): <https://twitter.com/millisaraylar/status/1404715753304121344>
(14/12/2022)
- (URL44): <https://onedio.com/haber/osmanli-doneminde-saraylar-soguk-gecen-kis-gunlerinde-nasil-isitiliyordu-912479> (17/12/2022)
- (URL45): <https://twitter.com/millisaraylar/status/1459077851714666504>
(17/12/2022)
- (URL46): <https://www.istanbulium.net/2012/02/topkap-saray-4-avlu-koskler-bahcesi.html> (17/12/2022)
- (URL47): <https://mobile.twitter.com/millisaraylar/status/1293826483492921349>
(25/12/2022)
- (URL48): <https://mobile.twitter.com/millisaraylar/status/1275009239015206913>
(25/12/2022)
- (URL49): <https://ottoman-empire.tumblr.com/post/66743555522543616/sultan-iv-murad%C4%B1n-revan-zaferi-an%C4%B1s%C4%B1na-1636da>
(24/12/2022)
- (URL50): <https://twitter.com/millisaraylar/status/1329685173814833152>
(25/12/2022)
- (URL51): <https://twitter.com/millisaraylar/status/1318523390194483201/photo/1>
(25/12/2022)
- (URL52): <https://twitter.com/millisaraylar/status/1385547680592637953/photo/3>
(24/12/2022)
- (URL53): <https://mobile.twitter.com/millisaraylar/status/1485551849281409029/photo/1> (25/12/2022)
- (URL54): <https://twitter.com/millisaraylar/status/1595009279488040960/photo/1>
(25/12/2022)
- (URL55): <https://twitter.com/millisaraylar/status/1485551849281409029/photo/2>
(25/12/2022)

- (URL56): <https://twitter.com/millisaraylar/status/1519947263090507777/photo/1>
(25/12/2022)
- (URL57): <https://twitter.com/millisaraylar/status/1575451914539515906/photo/1>
(25/12/2022)
- (URL58):
<https://twitter.com/millisaraylar/status/1427921106011410437/photo/1>
(25/12/2022)
- (URL59): <https://www.ekoyapidergisi.org/dolmabahce-sarayi-mimarlik-tarihinin-yinelenmeyecek-anit-yapisi> (25/12/2022)
- (URL60): <https://bayaiyi.com/revan-kosku-ve-bagdat-kosku-topkapi-sarayi/>
(26/12/2022)
- (URL61):
<https://twitter.com/millisaraylar/status/1469265111835725826/photo/1>
(26/12/2022)
- (URL62):
<https://twitter.com/millisaraylar/status/1398969893622538243/photo/1>
(26/12/2022)
- (URL63):
https://twitter.com/TopkapiSarayi_/status/887165387997138944 (26/12/2022)
- (URL64): <https://twitter.com/millisaraylar/status/1405842974194475010/photo/1>
(26/12/2022)
- (URL65): <https://twitter.com/millisaraylar/status/1488075695532265476/photo/1>
(26/12/2022)
- (URL66): <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/topkapi-sarayi-namazgahi/#16/41.011299/28.983671> (26/12/2022)
- (URL67): <https://twitter.com/millisaraylar/status/676403152359399425/photo/1>
(26/12/2022)
- (URL68): <https://twitter.com/millisaraylar/status/1562008360379207680/photo/1>
(26/12/2022)

(URL69): <https://twitter.com/millisaraylar/status/1326432787176566784/photo/1>
(27/12/2022)

(URL70): <https://twitter.com/millisaraylar/status/1569725881848938497/photo/1>
(27/12/2022)

(URL71): <https://twitter.com/millisaraylar/status/1346017339079348224/photo/1>
(28/12/2022)

(URL72): <https://twitter.com/millisaraylar/status/1447830021872230402/photo/1>
(28/12/2022)

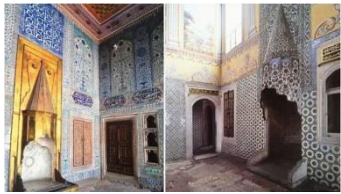
(URL73): <https://twitter.com/millisaraylar/status/1608860789657698304/photo/1>
(28/12/2022)

EKLER

EK 1 : 14 Biyofilik Tasarım Kriteri ile Topkapı Sarayı

Çizelge Ek 1 :Topkapı Sarayı İnceleme Tablosu

14 BİYOFİLİK TASARIM KRİTERİ KAPSAMINDA TOPKAPI SARAYI İNCELEME TABLOSU					
Tasarım Kriterleri		Görseller	Proje adı & Açıklamalar	Uygulama Mekanı	
				İÇ	DIŞ
1	Doğa ile Görsel Bağlantı		Camdan izlenen manzara ile yapay bir şekilde yapılan tasarım manzaraları arasında oldukça büyük fark vardır. İnsan beyni bunu ayırt eder, gerçek olan manzaradan daha çok zevk alır ve pozitif duyguları öne çıkarır.	✓	✓
2	Doğa ile Görsel Olmayan Bağlantı		Doğayla bir bütün halinde tasarlanan yapıda kuş sesleri, rüzgar sesi, kullanılan yapay ve doğal su öğelerinin sesleri gibi işitsel duyularda yer almaktadır.	✓	✓
3	Ritmik Olmayan Duyusal Uyarı		Bagdat Köşkü Topkapı Sarayı'nın IV. Avlusun da bulunmaktadır. Boğaziçi ve Haliç'e bakan eşsiz deniz esintili, doğa manzaralı ve bulunduğu mekana ait doğa seslerini içinde barındıran bir yere sahiptir.		✓
4	Termal ve Hava Akışı Değişkenliği		Modern zaman ısıtma sistemleri; doğalgaz, elektrikli aletler vb. kullanılmaktadır. Günümüzden yaklaşık 550 yıl önce İstanbul'da bulunan Topkapı Sarayı'nın ısıtma sistemleri bakır, prınç ve çini ile kaplanmış görsel şöleni olan ocaklar kullanılmaktaydı. Saray mekanları doğal yollarla yakılan odun ateşiyle ısınmaktaydı.	✓	

5	Suyun Varlığı		Topkapı Sarayı IV. avluda bulunan İncirlik Bahçesi su ögesi ile birlikte doğa elemanı olan nilüfer kullanılmıştır.	✓	✓
6	Dinamik ve Dağıtılmış Işık		Temizliğin medeniyeti olan hamamlar genel stillerinden biri tavandan gelen doğal aydınlatmalardır. Topkapı Sarayı ve Dolmabahçe Sarayı'nda tasarımı farklılık gösterse de kullanım özelliği aynıdır. Yayılan ışık dalgaları mekanın ahengini değiştirmekte psikolojik ve fiziksel olarak olumlu sonuçlar doğurmaktadır..	✓	✓
7	Doğal Sistemlerle Bağlantı		Topkapı Saray bahçeleri Lalelere her zaman ev sahipliği yapmıştır. Lale hem İslam alemi için hem de Osmanlı için önemli bir bitki çeşidi olup günümüzde bile devam eden Lale Festivalleri kutlanmakta geçmiş dönem anılmaktadır. Lale Osmanlı padişahları için o kadar değerlidir ki Kanuni Sultan Süleyman döneminde Avrupalı elçilere lale soğanı hediye etmesi üzerine lale tüm Avrupa da tanınıyor ve Hollanda lale sayesinde günümüzde en büyük lale ihracatçısı haline gelmiştir.		✓
8	Biyomorfik Formlar ve Desenler		Fatih Sultan Mehmed'in ikamet ettiği Has Oda kubbesi ise az da olsa özel kalem işleri, simetrik form ve desenlerle süslenmiş cennet ve İslam aleminin rengi olan yeşil kullanılmıştır. Kubbede ayrıca Ahzab Suresi'nin 45 ila 47. ayetleri ve Fetih Suresi'nin 1 ila 8. Ayetleri yer almaktadır. Has oda da bulunan padişah için özel olan mekan huzur, sakinlik ve ruhani duygular katmıştır.	✓	✓

9	Doğa ile Malzeme Bağlantısı		Topkapı Sarayı'nda bulunan Revan Köşkü Sultan IV. Murad tarafından yapılmıştır. Sekizgen ana plan şemasına ait yapıda pencerede kullanılan vitraylar dikkat çekmektedir. Kesme taştan inşa edilen ve ahşap çatıdan oluşan Revan Köşkü'nde sedef kakmalı süslemeler, mavi beyaz çiniler, kapı kemerlerinde ise beyaz, yeşil, kırmızı taşlar kullanılmıştır. Ayrıca mekanda mermer de yer verilmiştir. Köşk de bağa, sedef ve fildişi kakmalı ahşap gömme dolaplar yer almaktadır.	✓	✓
10	Karmaşıklık ve Düzen		Harem-i Hümayun bölümünün girişi olan Şadırvanlı Sofa çinilerle, çiçek desenli motiflerle, Kur'an-ı Kerim ayetleri ile bezelenen duvarların karmaşadan düzene geçisi güzel bir şekilde vurgulanmaktadır. İnsan ruhuna, psikolojisine iyi gelen tasarımları olan Topkapı Sarayı özellikle dini bakımdan insan üzerin de olumlu etki bırakmaktadır.	✓	✓
11	Olasılık		İftariye Kameriyesi Topkapı Sarayı'nın en özel yerlerinden . direk boğaz ve İstanbul manzarasına hakim bir uç noktadır.		✓
12	Sığınak		Avlularda yükselti olan yerler 'Namazgah' olarak tanımlanmaktadır. Yükselti olmasının sebebi namaz kılınan yerin temiz olması ve ayak altında olup kirlenmemesi içindir. III. Selim zamanında namazgahların olduğu yerlere gölge amaçlı iki adet ağaç diktirilmiştir. Namazgahlar namaz kılan insan için dua etme, yalvarma, Allaha sığınma, ibadet köşesi olup düşünülen bu sığınma köşeleri Osmanlı'nın inceliğini göstermektedir.	✓	✓

13	Gizem		Topkapı sarayının her köşesi bir gizem içerir yaşayan saray halkı bir nizam içinde olup nizama uymayanlar cezalandırılırdı. Karağalar ise harem kadınlarının her türlü hareketinden düzeninden sorumlu kişilerdir. Karağalar taşlığı üç kattan oluşan her köşesi farklı ambiyansı barındıran saray çalışanlarının yaşam alanlarıdır.	✓	✓
14	Risk/Tehlike		Topkapı Sarayı Harem bölümünden şehre açılan Risk/Tehlike yolu mekanıdır. Sadece Padişahların ve özel harem görevlilerinin bildiği tedbil-i kıyafet ile çıkıp kullandığı özel bir yoldur. Altın yol, Osmanlı sarayının eski devirlerini yaşamış, asırlar boyunca, dâhi, kahraman, mağrur ve mecnun hükümdarlar, birbirinden güzel kadınlar bu yoldan geçip gitmişlerdir.	✓	✓

EK 2 : 14 Biyofilik Tasarım Kriteri ile Dolmabahçe Sarayı**Çizelge 2 : Dolmabahçe Sarayı İnceleme Tablosu**

14 BİYOFİLİK TASARIM KRİTERİ KAPSAMINDA DOLMABAHÇE SARAYI İNCELEME TABLOSU					
Tasarım Kriterleri		Görseller	Proje adı & Açıklamalar	Uygulama Mekanı	
				İÇ	DIŞ
1	Doğa ile Görsel Bağlantı		Dünya imparatorluğunu yürüten sultanlar için deniz ve yeşillik dolu köşk manzaraları odaklanma ve sakinleştirici niteliğindedir. Her iki sarayında denize olan cepheleri sultan ve saray halkının ilham aldığı, meşguliyeti ve dünyevi zevkleri unutmaya, doğa ile baş başa kalma eylemi gösteren sığınma köşeleriydi.	✓	✓
2	Doğa ile Görsel Olmayan Bağlantı		Deniz manzaralı, avlu ve çeşitli yeşilliklerle dolu bahçeleri tarafından çevrelenen saraylarımız hem yeşilin hem mavinin görsel şölenin tadına bakmaktadır.	✓	✓
3	Ritmik Olmayan Duyusal Uyarı		Dolmabahçe Sarayı'nda bulunan Kuşluk Bahçesi (kuş köşkü, kuşluk, kuş hastanesi, camlı köşk) görkemli ıhlamur ve at kestanesi ağaçları ve bitkilerle çevrili, zemin ise Osmanlı çimi ile döşenmiş olup barok tarzda tasarlanmıştır. Sultanın dinlenme, doğayla bütünleşme alanıdır.		✓

4	Termal ve Hava Akışı Değişkenliği		Dolmabahçe Sarayı'nda bulunan mekanlar ısıtma da, şömineler, çini sobalar, mangallar vasıtasıyla ısıtılmış daha sonra, bunların yerini kalorifer almıştır.	✓	
5	Suyun Varlığı		Kuşu heykelli estetik havuzlar saraya hem estetik açıdan hem de psikolojik açıdan olumlu yönde etki yaratmaktadır.	✓	✓
6	Dinamik ve Dağıtılmış Işık		Dolmabahçe Sarayı'nda ki Hünkar Hamamı'nda tavanda kullanılan ince ince işlenmiş cam tonozundan yayılan ışık dalgaları mekanı öne çıkarmada kullanıldı ve yumuşak ışık sayesinde özel alanlar yaratılmış olundu.	✓	
7	Doğal Sistemlerle Bağlantı		Sarayların bahçelerinde yaşanan doğal olaylara saray halkı şahit olmakla birlikte gözlemleyip doğanın farkına varılmaktadır. Saray avluları sakinlik veren bahçe tasarımlarıyla oldukça zengin bitki örtülerine sahiptirler.		✓
8	Biyomorfik Formlar ve Desenler		Dolmabahçe Sarayı iç dekorasyonun da renk ve süsleme yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Barok, Rokoko, Neoklasik ve Ampir üslupta tasarlanan iç dekorasyon fiskiyeli havuzlar, görkemli ve bol işlemeli duvar ve sütunlara sahip ihtişamlı salonlar, heykeller çeşitli formlarda olarak mekanda yerlerini almıştır.	✓	✓

9	Doğa ile Malzeme Bağlantısı		Kalın ahşap bordürlü barok üslupta sarmal biçimli som kristal parçalardan oluşan korkuluk barok tarzda tasarlanmıştır. Oluşan estetik merdiven insanda güzel duygular oluşturmaktadır.	✓	✓
10	Karmaşıklık ve Düzen		Dolmabahçe Sarayı'nda ki Muayede Salonu'nda kör nişler, çifterli sütunlar, varaklı bezemeleriyle karmaşık ve düzenin bir arada olduğunu göstermekte insanda aynı zaman da ilgi çekici, heyecan verici duygular uyandırmaktadır.	✓	✓
11	Olasılık		Dolmabahçe Sarayı'nın sahile sıfır olduğu için sahil sarayı olma özelliğinde olup daha çok deniz manzarasına sahiptir.	✓	✓
12	Sığınak		Dolmabahçe Sarayı'nda bulunan Atatürk'ün hayata gözlerini yumduğu oda ve çalışma odası büyük bir öneme sahiptir. Atatürk için odada geçirilen vakit özel olup dinlenme, sıhhat bulma, düşünme alanlarına sahiptir. Çalışma odasında devlet işlerini idare ettiği mekan niteliğinde olup tıpkı Topkapı Sarayında ki hünkar sofası konumundadır. Her iki mekanda devlet yöneticileri için özel alanlar olup birer sığınak özelliği taşımaktadır.	✓	✓

13	Gizem		Dolmabahçe Sarayı mekan peyzajında bir bütün şeklinde tasarlanmıştır. Peyzaj tasarımında ağaç ve bitki öğeleri kullanarak çevre düzenlemesi zenginleştirilmiştir. Ziyaretçinin veya saray halkının doğa ile duysal karşılaşmasını kolaylaştıran, koku, ses, görüntü kullanılmış ve her dönüşte sürprizler sunan bir doğa bahçeleri tasarlanmıştır		✓
14	Risk/Tehlike		70 yıl Dolmabahçe Sarayı Osmanlı Hanedanlığına ev sahipliği yapmıştır. Dünyayı yöneten devlet konumunda olduğu için saraylar her zaman bir risk/tehlike içinde olmuşlardır.		✓

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Buşra Toptaş

Öğrenim Durumu

Yüksek Lisans:: İstanbul Aydın Üniversitesi

: Mimarlık 2020-2023

Lisans:: İstanbul Aydın Üniversitesi

:Mimarlık 2012-2016

Lise:: Muş Anadolu Lisesi

2009-2012

Mesleki Deneyim

Ortadoğu Mimarlık:Mimar

:Haziran 2016-Haziran 2017

Ercan Yapı :Mimar

Mimarlık :Mart 2018- Devam etmekte.

Teknik Method:Stajyer

Yapı Denetim :Haziran 2012-Ekim 2016

